

ГРАЋА О ПРОШЛОСТИ БОСНЕ

9

2016

ISSN 2233-1778

ГЛАВНИ УРЕДНИК
Академик Рајко Кузмановић

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
Академик Драгољуб Мирјанић

УДК 94(497.6)(091)

ISSN 2233-1778

Академија наука и умјетности Републике Српске
Институт за историју

ГРАЂА О ПРОШЛОСТИ БОСНЕ

9
2016

РЕДАКЦИЈА

Раде Михаљчић, Татјана Суботин Голубовић,
Ђуро Тошић, Аранђел Смиљанић, Павле Драгичевић

УРЕДНИК

Раде Михаљчић

Бања Лука
2016

CDU 94(497.6)(091)

ISSN 2233-1778

Académie des sciences et des arts de la République Serbe
Institut d'Histoire

MATÉRIAUX POUR L'HISTOIRE DE BOSNIE

9
2016

RÉDACTION

Rade Mihaljčić, Tatjana Subotin Golubović,
Đuro Tošić, Arandel Smiljanić, Pavle Dragičević

RÉDACTEUR
Rade Mihaljčić

Banja Luka
2016

САДРЖАЈ

ДИПЛОМАТИЧКА ГРАЂА

Аранђел Смиљанић, <i>Дубровачко писмо краљу Стефану Остоји</i>	9–13
Аранђел Смиљанић, <i>Дубровачко писмо војводи Радичу Санковићу</i>	15–19
Александар Крстић, <i>Повеља кнеза Гргура Вукосалића којом укида царину пред Стоном</i>	21–36
Павле Драгичевић, <i>Повеља војводе Радосава Павловића Дубровчанима о продаји његовог дијела Конавала</i>	37–63
Павле Драгичевић, <i>Повеља војводе Радосава Павловића Дубровчанима о примитку новца за продати дио Конавала</i>	65–71
Милош Ивановић, <i>Повеља војводе Радосава Павловића Дубровчанима</i>	73–83
Александра Фостиков, Невен Исаиловић, <i>Повеља краља Стефана Томаша Дубровчанима о слободи трговине</i>	85–100
Срђан Рудић, <i>Повеља војводе Петра и кнеза Николе [Павловића] Дубровнику из 1454. године</i>	101–117
Регистар	119–123
Упутство за издавање исправа	125–130
Скраћенице	131–134

TABLE DES MATIÈRES

MATÉRIEL DIPLOMATIQUE

Arandel Smiljanić, <i>Lettre de Dubrovnik au roi Stefan Ostoja</i>	9–13
Arandel Smiljanić, <i>Lettre de Dubrovnik au voïvode Radič Sanković</i>	15–20
Aleksandar Krstić, <i>Charte du knez Grgur Vukosalić qui supprime la douane aux abords de Ston</i>	21–36
Pavle Dragičević, <i>Charte du voïvode Radosav Pavlović pour les Ragusains au sujet de la vente de sa part de Konavlj</i>	37–63
Pavle Dragičević, <i>Charte du voïvode Radosav Pavlović Aux Ragusains confirmant la réception de l'argent versé pour la part vendue de Konavlj</i>	65–71
Miloš Ivanović, <i>Charte du voïvode Radosav Pavlović pour les Ragusains</i>	73–83
Aleksandra Fostikov, Neven Isailović, <i>Charte du roi Stefan Tomaš pour les Ragusains au sujet de la liberté de commercer</i>	85–100
Srdan Rudić, <i>Charte du voïvode Petar et du knez Nikola [Pavlović] pour Dubrovnik en 1454</i>	101–117
Registre	119–123
Directives pour l'édition des textes	125–130
Liste des abréviations	131–134

ДИПЛОМАТИЧКА
ГРАЋА

Оригинални научни рад
УДК 930.85(497.13Дубровник)
DOI 10.7251/GPB1609009S

Аранђел Смиљанић*

Универзитет у Бањој Луци
Филозофски факултет
Студијски програм историје

ДУБРОВАЧКО ПИСМО КРАЉУ СТЕФАНУ ОСТОЈИ

1398, 3. јул

Сажетак: Дубровчани су 3. јула 1398. упутили писмо краљу Стефану Остоји, као одговор на његово писмо у коме је тражио да му изруче хумског властелина Ђурђа Радивојевића. Остојин захтјев био је у вези са промјенама које су се у прољеће те године десиле у Босни, односно са детронизацијом краљице Јелене Грубе и његовим избором за новог краља. Већина властеле подржала је избор Остоје за краља, али је било и оних који су остали вјерни краљици. Међу њима водећа личност био је управо кнез Ђурађ Радивојевић, који је морао напустити своје баштинске посједе у Хуму, наставши азил у Дубровнику. Власти Општине одбиле су његово изручење, објашњавајући то поштовањем својих закона и слобода. У завршном дијелу писма Дубровчани су поручили краљу да ће, без обзира на одбијање његовог захтјева, и у будућности настојати да одрже пријатељске односе са Босном.

Кључне ријечи: Дубровчани, писмо, краљ Стефан Остоја, кнез Ђурађ Радивојевић, Босна, закон, слобода, пријатељи, слуге.

Крајем априла или почетком маја 1398. босански великаши окупљени на станку, збацили су с власти краљицу Јелену Грубу, бирајући за новог краља Стефана Остоју¹. Међутим, при томе није постигнута општа сагласност. Дио властеле, укључујући Радивојевиће и Николиће у Хуму, остао је вјеран старој краљици². Због тога је новоизабрани краљ морао

* Ел. пошта: arandjelsmiljanic@yahoo.com

¹ Остојини посланици помињу се у Дубровнику 20. маја, мада се десет дана раније у граду подно Срђа знало да је он изабран за краља. В. Ћоровић, *Хисторија Босне*, Бања Лука – Београд 1999, 358.

² Проблеми су почели већ у другој половини марта 1398. године. Дубровчани су 21. марта одговорили жени Вукослава Николића, мајци кнеза Гргура, да је не могу примити у Стон „пошто је Босна у неслози и међусобним опрекама“, већ да дође у Дубровник гдје јој сигурно могу пружити заштиту. Сличан одговор саопштен је и супрузи Ђурђа Радивојевића. В. Ћоровић, *Хисторија Босне*, 357; А. Фостиков, *Јелена Груба*,

организовати војни поход на Хум, који је трајао од средине маја³ до средине јуна⁴. Уживајући подршку водећих великаша у земљи, војводе Хрвоја Вукчића Хрватинића, кнеза Павла Раденовића и војводе Сандаља, који су му вјероватно дали извјестан број ратника, краљ Остоја је релативно лако остварио успјех у борбама у Хуму. Као поражена страна, кнез Ђурађ Радивојевић уточиште је нашао у Дубровнику. Због тога је Остоја тражио његово изручење, писмом вјероватно писаним крајем јуна, али су Дубровчани одбили краљев захтјев. Ускоро је комплетан спор био иза њих, будући да су се и кнез Ђурађ и комплетна његова породица помирили са краљем Стефаном Остојом. То се десило најкасније до почетка априла 1399. године⁵.

Извори и литература: М. Пуцић, *Споменици српски* I, 15; Јб. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 418; С. Ћирковић, *Историја Босне*, 185; В. Ћоровић, *Хисторија Босне*, Бања Лука – Београд 1999, 355–359; А. Фостиков, *Јелена Груба, босанска краљица. Босна крајем 14. века (1395–1399)*, Браничевски гласник 3–4 (2006) 42–45; Е. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača*, Sarajevo 2009, 103, 106.

Опис писма и ранија издања

Оригинално писмо које су Дубровчани 3. јула 1398. упутили краљу Стефану Остоји није сачувано, али јесте његов препис који се налази у књизи Руска Христофоровића, и то на полеђини 12. листа, у његовом горњем дијелу. Почиње знаком крста, а завршава тачком. Препис је читљив и добро очуван, са подједнаким размаком између редова.

Дубровачко писмо краљу Остоји, уједно и прво које су упутили, новом краљу *Срба и Босне*, досад је објављено два пута: М. Пуцић, *Споменици српски* I, 15; Јб. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 418.

босанска краљица. Босна крајем 14. века (1395–1399), Браничевски гласник 3–4 (2006) 42.

³ Тада је уточиште у Стону нашла Владика, унука краљице Јелене, супруга кнеза Ђурађа Радивојевића, са својом породицом. Она је била ћерка Стоиславе (Стане), ћерке краља Дабише и Јелене Грубе. Владика се удала прије 1394. за кнеза Ђурађа. А. Фостиков, *Јелена Груба, босанска краљица*, 43, 45.

⁴ Познато је да су Дубровчани упутили поклисаре краљу Остоји 10. или 11. јуна. Требало је да му однесу поклон у вриједности 500 дуката, уз претпоставку да се и даље налази негдје на територији Хума. В. Ћоровић, *Хисторија Босне*, 359.

⁵ Тада се Ђурађ Радивојевић налазио у Дријевима, а у Дубровнику је било познато да ће краљ Остоја боравити у Хуму, због преговора са Османлијама. А. Фостиков, *Јелена Груба, босанска краљица*, 44.

*Текст писма***

+ Прѣсветлом⁸ и прѣвисоком⁸ г[оспо]д[и]н⁸ Ёстои по м(и)л(о)сти в(о)жики краљу Боснѣ |2| и к том⁸ вѣд[ъ] владѣцаг⁶ дѣбров'чкога кнеза и вѣд[ъ] в'се вѣкине смѣрено |3| поклонник. Листъ краљкѣства ти примисмо и раздѣсмо. |4| Я цо ни пише ваша м(и)л(о)сть за Гюргѣ Радивоквѣк⁷ краљкѣство ти |5| болк вѣ нер(ъ) нитко ини, крѣ вѣд[ъ] кол⁸ к постало наше мѣсто билъ к |6| законъ и слободѣчина. Ино не моремо, а векъ к⁸ Бошнаном(ъ)⁹ нер(ъ) намъ, |7| а¹⁰ крѣ за любовъ г[оспо]д[и]не ми смо били вѣд[ъ] постанѣа стол⁸ краљкѣства босаньскога¹¹ вѣзда добри и вѣрѣни приѣтели¹² и слуге, а¹³ сѣде |9| краљкѣствѣ ти мислимо такогъ в(и)ти и болк.

Испод текста преписа писма налази се латински писан датум: ad III Iuglio 1398.

Превод

Пресвјетлом и превисоком господину Остоји, по милости божијој краљу Босне и к томе – од владајућег дубровачког кнеза и од све Општине смјерно поклоњеније. Писмо краљевства ти примили смо и разумјели смо. А што нам пише ваша милост за Ђурђа Радивојевића, краљевство ти боље зна него ико други, да од како је постало наше мјесто – владао је закон и слобода. Другачије не можемо, што је важније за Бошњане него за нас, јер за љубав, господине, увијек смо били добри и вјерни пријатељи и слуге од постанка пријестолу краљевства босанског. А сада такође мислимо и бољи бити краљевством ти.

Дана 3. јула 1398. године

** Редакција издања и превода: Татјана Суботин-Голубовић.

⁶ М. Пуцић и Љ. Стојановић: *владѣцаг*.

⁷ М. Пуцић: *Радивѣквѣк*.

⁸ Код Љ. Стојановића изостављено.

⁹ М. Пуцић и Љ. Стојановић: *Бошнаномъ*.

¹⁰ Код М. Пуцића изостављено.

¹¹ М. Пуцић: *босанскога*.

¹² М. Пуцић: *приѣтели*.

¹³ М. Пуцић: *и*.

Дипломатичке особености писма

Писмо које су Дубровчани упутили краљу Стефану Остоји 3. јула 1398. нема видљивих дипломатичких особености. Након инскрипције у којој се користе термини *пресвјетли* и *превисоки*, као и владарски атрибут *господин*, слиједе уобичајене интитулација и салутација. Одмах након њих прелази се на суштину писма, тачније експозицију у којој се одбија краљев захтјев за изручење кнеза Ђурђа Радивојевића. У њеном наставку образлаже се и објашњава њихов став по том питању. Ако би и тражили неку особеност овог писма, онда се она може односити на његов крај, који је без уобичајеног поздрава са лијепим жељама. Једино што су у том дијелу истакли јесте нада да ће и у будућности међу њима преовлађивати добри и пријатељски односи. Да ли је изостављање поздрава на крају са жељама одраз дубровачког незадовољства краљевим захтјевом или је у питању брзина састављања писма, можемо само да нагађамо.

Литература: Ст. Станојевић, *Студије о српској дипломатији* (II Интитулација, 110–162; III Инскрипција, 163–199; IV Салутација, 200–209; VIII Експозиција, 39–61).

Установе и важнији термини

Стол краљевства, 7–8 (ред у изворнику) – основно значење било је сједало, столац или столица. Поред тога, биљеже се и друга значења попут банов стол, стол апостолски, стол жупе или кнежије, стол херцега Стјепана, при чему се најчешће то односи на правне послове. Међутим, често се ова ријеч користила и за пријесто, који је представљао знак врховне власти (владарске или епископске). Пријестол или стол је најчешће помињани знак врховне власти у средњовјековним српским државама. У овом случају без сумње у питању је пријестол босанског краљевства.

Литература: V. Mažuranić, *Prinosi za hrvatski pravno-povijesni rječnik* II, Zagreb 1922, 1373; *ЛССВ*, 580–581 (С. Марјановић Душанић).

Просопографски подаци

У *Старом српском архиву* писано је о личностима: **Стефан Остоја**, босански владар (ССА 2, 190) и **Ђурађ Радивојевић**, хумски великаш (ССА 3, 135–136; ССА 4, 182–183; ССА 5, 169; ССА 7, 153; ССА 9, 182).

Arandjel Smiljanić

Université de Banja Luka

Faculté de Philosophie

Programme d'étude de l'histoire

LETTRE DE DUBROVNIK AU ROI STEFAN OSTOJA

1398, 3 juillet

Résumé

Les Ragusains adressent le 3 juillet 1398 une lettre au roi Stefan Ostoja, en réponse à une lettre dans laquelle celui-ci demandait que lui fût livré un noble de Hum, Djuradj Radivojević. Cet échange de courrier fait suite à la destitution de la reine Jelena Gruba au profit d'Ostoja. L'opposition du knez Djuradj Radivojević, parent de la reine, au choix de ce nouveau roi avait entraîné des troubles armés à Hum en mai et juin 1398. Ayant été défait lors des affrontements, le knez a dû trouver refuge dans la ville située au pied de Srdj [Dubrovnik]. Les Ragusains informent le roi qu'ils rejettent sa demande, en invoquant le respect de leurs propres lois et des libertés, à savoir l'obligation d'accorder l'asile aux personnes bannies de Bosnie. Ce faisant, ils expriment l'espoir que leur refus ne portera pas atteinte à leurs relations amicales avec la Bosnie. Un peu plus tard est survenue une réconciliation entre le roi Stefan Ostoja et le knez Djuradj Radivojević, qui a pu rentrer sur ses terres seigneuriales à Hum.

Mots-clés: Ragusains, lettre, roi Stefan Ostoja, knez Djuradj Radivojević, Bosnie, loi, liberté.

Оригинални научни рад
УДК 930.85(497.13Дубровник)
DOI 10.7251/GPB1609015S

Аранђел Смиљанић*

Универзитет у Бањој Луци
Филозофски факултет
Студијски програм историје

ДУБРОВАЧКО ПИСМО ВОЈВОДИ РАДИЧУ САНКОВИЋУ

1398, август 19.

Сажетак: Дубровчани су 19. августа 1398. упутили писмо војводи Радичу Санковићу, као одговор на његово писмо које им је упутио неколико дана раније. У њему је оптужио протовестијара Жору Бокшића, јер је правио проблеме људима Санковића. Дубровчани су обећали да ће писати Бокшићу како се слични инциденти не би понављали у будућности. У случају да се он оглуши о њихове захтјеве, остављали су могућност војводи Радичу да им пише поново истим поводом.

Кључне ријечи: Дубровчани, писмо, Радич Санковић, Жоре Бокшић, људи, љубав, пријатељство.

У прољеће 1398. у Босни су се дешавале бурне промјене. Дио властеле предвођене војводом Хрвојем Вукчићем, Павлом Раденовићем и Сандаљем Хранићем на власт је довео Стефана Остоју умјесто дотадашње краљице Јелене Грубе. Управо у то вријеме дошло је до ослобађања војводе Радича Санковића¹, који је претходних непуних седам година провео у тамници војводе Сандаља Хранића. Санковић је као присталица новог краља, добио дио земаља које је држао у својим рукама прије пада у заробљеништво 1391. године. Жељан акције, одмах се активно укључио у политички живот Босне са жељом, не само да очува своје земље, већ и да их прошири². У том настојању дошао је у сукоб

* Ел. пошта: arandjelsmiljanic@yahoo.com

¹ Радич је ослобођен током маја. Познато је да су на његовом ослобађању Дубровчани дуго радили. Чак су, док је он био затворен, помагали и Радичеву супругу. Он је крајем јула од Дубровчана тражио нешто, није познато шта. Е. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranic Kosača*, Sarajevo 2009, 103–105; Ј. Мијушковић, *Хумска властeosка породица Санковићи*, ИЧ 11 (1960) 42.

² Почетком октобра те године упутио је свог човјека Милету Поповића у Дубровник, гдје је требало да набави оружје. Одговорено му је да ће Општина послати

са протовестијаром Бокшићем. Изгледа да је Жоре задржао неке његове људе на царини³. Због тога се, средином августа 1398, жалио Дубровчанима. Власти Општине су се извињавале, тврдећи да у томе они нису имали никаквог удјела, те су све пребацивали на леђа Жорета Бокшића. Природно, они су изјавили да ће писати Жорету да се остави Радичевих људи, а ако се слични инциденти буду понављали, да им Радич слободно опет пише, те да ће они учинити све како би он био задовољан. Како вијести о томе престају, вјероватно је овај спор ускоро изглађен.

Извори и литература: М. Пуцић, *Споменици српски* I, 16; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 127; Р. Ковијанић, И. Стјепчевић, *Босански протовестијар Жоре*, Историски записи XI/1–2 (1955) 354; Ј. Мијушковић, *Хумска властеоска породица Санковићи*, ИЧ 11 (1960) 42; Д. Ковачевић, *Žore Bokšić, dubrovački trgovac i protovestijar bosanskih kraljeva*, *Godišnjak DI BiH* XIII (1962) 305; С. Ћирковић, *Историја Босне*, 185; В. Ћоровић, *Хисторија Босне*, Бања Лука – Београд 1999, 358; А. Фостиков, *Јелена Груба, босанска краљица. Босна крајем 14. века (1395–1399)*, Браничевски гласник 3–4 (2006) 44; Е. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača*, Sarajevo 2009, 103–105.

Опис писма и ранија издања

Писмо које су Дубровчани 19. августа 1398. упутили војводи Радичу Санковићу није сачувано у оригиналу, али зато јесте препис који се налази у књизи Руска Христофоровића, и то на првој половини 13. листа. Постоје мала оштећења на десној страни, посебно у горњем дијелу, али она не угрожавају читање. Почине и завршава знаком крста, а испод завршног крста налази се датум писан латинским словима и римским бројевима. Писмо је досад објављено два пута: М. Пуцић, *Споменици српски* I, 16; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 127.

дипломате који ће о томе разговарати очи у очи са самим војводом. Ускоро је успио да поврати отете земље, са изузетком Конавала. Ј. Мијушковић, *Санковићи*, 42.

³ А. Фостиков, *Јелена Груба, босанска краљица, Босна крајем 14. века (1395–1399)*, Браничевски гласник 3–4 (2006) 44, нап. 69.

*Текст писма***

+ Војводи Радич⁸. Писанк твоє примисмо и раз⁸мѣсмо що намъ
ваша м(и)л(о)сть |2| писа за протовистипара⁴ Жорет⁸. Нашъ почтени
припатељу и прѣво ти смо |3| писали, а и съде ти пишемо Б(о)гъ ꙗ вѣ
наше х⁸втенък нѣ било нигда ни кс(тъ) |4| да нитко ꙗданъ динарь ѡд(ъ)
вашега ⁸зъме прѣко ваше волк, а нека |5| да вамъ ⁸зме ваше люди. Я крь
прот[о]вистипар⁸⁵ х⁸ѡкѣмо⁶ писатъ |6| и заповидѣт' м⁸ да се вашѣхъ⁷ люди
ѡстави и да нѣма печаль за ваше |7| люди. Да толико молимо ⁸пванно
любовъ твою ⁸иномъ в⁸ди вашои |8| м(и)л(о)сти Жоре добрѣ прѣпор⁸ченъ
за наш⁸ молебъ твоихъ⁸ припатель. |9| Яко ли ви⁹ не би повратилъ ⁸пиши
намъ, а ми ви х⁸ѡкѣмо¹⁰ |10| задовољна нѣм(ъ)¹¹ ⁸чинит(и) +

Испод текста преписа писма налази се латински писан датум: ad
XVIII agosto 1398¹².

Превод

Војводи Радичу. Твоје писање смо примили и разумјели смо што
нам је ваша милост писала за протовестијара Жорета. Наш поштовани
пријатељу, и раније смо ти писали, а и сада ти пишемо јер Бог зна да
никада нисмо жељели да било ко узме један динар од вас мимо ваше
воље, а камоли да узме ваше људе. Зато ћемо писати протовестијару и
наредити му да се остави ваших људи, те да не ствара бригу вашим љу-
дима. Због тога молимо твоју љубав у нади да ће у свему другоме бити
у вашој милости, а ми ћемо као твоји пријатељи замолити Жорета да
исправно поступи. Ако их не би повратио, пиши нам, а ми ћемо вам на
њему учинити задовољење.

Дана 19. августа 1398. године

** Редакција издања и превода: Татјана Суботин Голубовић.

⁴ М. Пуцић: протовистипара.

⁵ М. Пуцић: протовистипар⁸.

⁶ М. Пуцић и Љ. Стојановић: х⁸ѡкѣмо.

⁷ М. Пуцић: вашѣхъ.

⁸ М. Пуцић: твоѣхъ.

⁹ Код М. Пуцића изостављено.

¹⁰ М. Пуцић и Љ. Стојановић: х⁸ѡкѣмо.

¹¹ М. Пуцић: нимъ.

¹² Код М. Пуцић и Љ. Стојановић погрешан датум: Ad XXIII agosto 1398.

Дипломатичке особености писма

Као и већина писама које Дубровчани упућују владарима и великашима у свом залеђу, тако и ово почиње са инскрипцијом, односно адресом. Међутим, ова се разликује од уобичајених по томе што садржи само име и титулу особе којој се упућује (војводи Радичу Санковићу) без икаквих додатних атрибута (славном, моћном, и слично). Остаје отворено питање да ли је то посљедица дубровачке журбе да се што прије одговори на Радичево писмо, или неког њиховог незадовољства према овом великашу. Можда је у питању и његов још увијек несигурни положај, будући да је три мјесеца раније био ослобођен. При томе не смије се занемарити чињеница да су Дубровчани имали више дипломатских покушаја како би војвода био ослобођен, уз сталну помоћ коју су пружали његовој супрузи. Да је било неког дубровачког незадовољства сугерише и изостављање интитуалције и салутације, пошто су одмах прешли на ствар, односно експозицију која обухвата готово комплетно писмо (са изузетком прве двије ријечи). У овом писму недостају и завршне форме, нпр. неке лијепе жеље које би евентуално упутили војводи Радичу Санковићу.

Литература: Ст. Станојевић, *Студије о српској дипломатици* (III Инскрипција, 163–199; VIII Експозиција, 39–61).

Установе и важнији термини

Печал, 6 (ред у изворнику) – ријеч која је имала више значења у средњем вијеку, при чему је већина њих имала негативни контекст. Данаас би је могли замијенити ријечима туга, жалост, брига, тешка брига, али и ражалостити, растужити, тужан или горко забринут. У конкретном случају она је значила да протовестијар Жоре Бокшић својим акцијама не треба да чини бригу људима војводе Радича Санковића.

Литература: V. Mažuranić, *Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik* II, Zagreb 1922, 903–904.

Просопографски подаци

У претходним бројевима *Грађе о прошлости Босне* већ су представљени: **Радич Санковић**, хумски великаш (ГПБ 6, 13) и **Жоре Бокшић**, протовестијар (ГПБ 2, 85).

Arandjel Smiljanić

Université de Banja Luka

Faculté de Philosophie

Programme d'étude de l'histoire

LETTRE DE DUBROVNIK AU VOÏVODE RADIČ SANKOVIĆ

1398, 19 août

Résumé

Le 19 août 1398 les Ragusains adressent une lettre au voïvode Radič Sanković. Celle-ci fait réponse à une lettre de ce dernier parvenue à Dubrovnik quelques jours plus tôt. Le voïvoide s'y plaignait des agissements du protovestiaire Žora Bokšić envers les gens de Sanković. Les Ragusains déclarent que leur responsabilité n'est en rien engagée dans ces agissements et qu'ils vont écrire et ordonner à Žora Bokšić de ne plus agir de la sorte. Si de tels incidents devaient se renouveler par le futur, ils engagent le voïvode Radič Sanković à leur en faire part par un nouveau courrier. En l'absence d'autre information sur ce litige, il est permis de penser qu'il a été rapidement résolu.

Mots-clés: Ragusains, lettre, Radič Sanković, Žora Bokšić, amitié.

Оригинални научни рад

УДК 930.2:339.5(497.13)

DOI 10.7251/GPB1609021K

Александар Крстић*

Историјски институт

Београд

ПОВЕЉА КНЕЗА ГРГУРА ВУКОСАЛИЋА КОЈОМ УКИДА ЦАРИНУ ПРЕД СТОНОМ

[Дубровник], 1418, јули 6.

Сажетак: После вишекратних молби дубровачких власти између јануара 1416. и априла 1418. и наредбе краља Стефана Остоје од 23. марта 1418. да укине царину коју је самовласно поставио на Заблатку пред Стоном, кнез Гргур Вукосалић 6. јула 1418. године издаје повељу којом укида поменућу царину. Кнез Гргур наводи да је царину поставио на наговор „злог човека“, а пошто су му Дубровчани писали као своме брату и дубровачком грађанину, кнез је отишао у Дубровник, где је спознао да царина пред Стоном заиста никада није постојала. Такође је видео и повељу краљице Јелене Грубе којом се јемчи да пред Стоном нема и не може бити царине ни за оне који иду у град, ни за оне који из њега излазе, након чега је кнез Гргур одлучио да заувек укине царину пред Стоном, и дошавши у Дубровник, то је записао и утврдио. На повељи овереној висећим печатом од тамнозеленог воска са грбом кнеза Гргура наводе се три сведока, а исправу је брзописом на пергаменту написао Доброило Рашковић.

Кључне рјечи: кнез Гргур Вукосалић (Николић), краљица Јелена Груба, царина, Дубровник, Заблатак, Попово, Стон, Влак, Србин.

Кнез Гргур Вукосалић, старешина Николића, једне од најстаријих и најзначајнијих властеоских породица у источном Хуму, настојао је да искористи несређене прилике у босанском краљевству средином друге деценије XV века и повећа своју самосталност и приходе. У том циљу, слично својим стричевима две деценије раније,¹ кнез Гргур је вероватно у другој половини или крајем 1415. године установио нову царину на својим поседима на западном ободу Поповог поља, близу међе ду-

* Електронска пошта: aleksandar.krstic@iib.ac.rs, albited@gmail.com.

¹ А. Фостиков, *Повеља краљице Јелене Дубровчанима о укидању царина у Маслинама и Сланом*, ССА 5 (2006) 173–186; М. Динић, *Хумско-требињска властела*, Београд 1967, 7–8.

бровачке територије. Како се ова царина на Заблатку налазила на путу који је из Стона водио у унутрашњост Хумске земље, она је погађала интересе дубровачких грађана и трговаца и одмах изазвала реакцију дубровачке владе. Кнез и дубровачка властела писали су свом „поштованом пријатељу“ кнезу Гргуру Вукосалићу да укине новоуведену царину, позивајући се на чињеницу да „пред вратима“ њиховог града никада није постојала царина. Кнез Гргур је на то прво, несачувано дубровачко писмо одговорио образложењем да се царина наплаћује само од његових људи, али Дубровчани нису били спремни да прихвате таква (испоставиће се нетачна) одговор свог суседа. Зато су му 17. јануара 1416. упутили ново писмо, у којем га поново моле да укине поменути царину, позивајући се на раније стање и обичаје, његово пријатељство и заклетве које је имао с Дубровником² (чији је грађанин био још од последње деценије XIV века).³ Пошто кнез Гргур није намеравао да услиши молбе Дубровчана, они су му током скоро две наредне године више пута писали о истој ствари, а жалили су се и краљу Остоји. Ушавши у сукоб са својим ранијим савезником Сандаљем Хранићем, босански краљ је у пролеће 1417. продро у Хум, и тамо боравио током читаве године. Изгледа да је кнез Гргур Вукосалић у то време престао да буде Сандаљев вазал и признао непосредну власт краља Остоје. То се барем може закључити на основу дубровачких тврдњи из наредног сачуваног писма кнезу Гргуру од 28. децембра 1417,⁴ у коме се наводи да је краљ писао како је овом властелину дао земљу, али му није дао да чини незаконе и поставља нове незаконите царине. Ипак, иако су му Дубровчани послали ово краљево писмо, указивали му на штету коју нова царина чини њиховим трговачким интересима (затворила је Стон и одвраћала караване од њега), и подсећали га на његове заклетве и обавезе преузете примањем дубровачког грађанства, Гргур Вукосалић је и даље био

² Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 538–539, бр. 561. Нови одговор за Гргуrove изасланике дубровачка влада спремила је 1. фебруара 1416. године. *Acta Consilii Rogatorum* I, fol. 34v; Е. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranic Kosača*, Sarajevo 2009, 214, пар. 773.

³ Гргуrow отац, кнез Вукосав Николић је с браћом и мајком примљен у дубровачко грађанство у децембру 1392, а у новембру 1395. године Вукосаву и његовим наследницима издато је писмо о дубровачком грађанству. В. Ћоровић, *Хисторија Босне*, Београд 1940, 351–352; М. Динић, *Хумско-требињска властела*, 7–8. О добијању дубровачког грађанства видети и: Ј. Калић, *Додељивање дубровачког грађанства у средњем веку*, Глас САНУ 246, Одељење друштвених наука, књ. 9 (1961) 89–127 (= Иста, *Европа и Срби: средњи век*, Београд 2006, 323–368).

⁴ Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 539–540, бр. 562.

неумољив. Хумски властелин је остајао у преписци с Дубровником и имао је намеру да дође у град. Дубровачка влада му је зато у писму од 5. јануара 1418. поновила раније захтеве да укине спорне „новштине“;⁵ а у исто време је у више наврата разматрала мере које треба предузети против непопустљивог суседа. Као најефикасније у датом тренутку (крај фебруара – почетак марта 1418) показало се одбијање Гргурових захтева да му се исплати могориш.⁶ Након новог обраћања власти Дубровника краљу Остоји, босански владар је пред посланицима Дубровачке општине у Бишћу 23. марта 1418. издао налог кнезу Гргуру да укине царину у Попову, која није постојала ни за владе краља Твртка I, нити за време Дабишине или његове владавине. Истовремено, краљ Остоја је издао повељу Дубровнику којом је записана његова одлука у погледу спорне царине.⁷ Хумски властелин је и даље остајао упоран у погледу своје царине, супротстављајући се и „господину краљу“ и Дубровнику, како се наводи у последњем дубровачком писму кнезу Гргуру од 26. априла исте године. Такав отпор и супротстављање краљевом налогу може се објаснити не само несумњивом користи коју је Гргуру Николићу доносила царина „пред Стоном“, већ и веома ниским ауторитетом који је пред смрт уживао краљ Остоја.⁸ Пошто су га поново подсетили на његове заклетве и обавезе као дубровачког грађанина и на услуге које су му

⁵ Јб. Стојановић, *Повеље и писма I–I, 540–541, бр. 563.*

⁶ М. Динић, *Дубровачки трибути (Могориш, Светодмитарски и Конавоски доходак, Провијезн браће Влатковића)*, Глас СКА 168 (1935) 221 (= Исти, *Из српске историје средњег века*, Београд 2003, 725); Исти, *Хумско-требињска властела*, 9.

⁷ Јб. Стојановић, *Повеље и писма I–I, 446, 548–549, бр. 457, 572.*

⁸ В. Ћоровић, *Историја Босне*, 420. М. Динић, у књизи *Хумско-требињска властела* (стр. 9), Гргурово опирање краљевом налогу тумачи тиме да се хумски кнез ослањао на подршку Сандаља Хранића. С друге стране, С. Мишић сматра да се кнез Гргур Николић није одметнуо од великог војводе Сандаља 1419, већ још 1417. године, у време продора краља Остоје у Хум, и да је на краљевој страни против Сандаља био и током 1418. године. С. Мишић, *Хумска земља у средњем веку*, Београд 1996, 82. Истог гледишта био је и С. Ћирковић (*Историја Босне*, 245–246, 249). Иако цитирана дубровачка писма дају упоришта за закључак да је Гргур Николић 1417. и 1418. формално признавао Остојину власт, индикативно је да у својој повељи о укидању царине на Заблатку ни једном речју не помиње краља Остоју нити његове налоге за укидање ове царине. Према мишљењу Е. Куртовића, кнез Гргур је још почетком 1415. напустио Сандаља и пришао Твртку II, односно Павловићима, уз које је остао и када је почетком 1416. успостављао нове царине. Овај аутор укидање Гргурове царине доводи у везу с измирењем Павловића и Косача 1418. године. Е. Kurtović, *Veliki vojvoda*, 204–205, 214, нар. 773.

учинили када су га „биле згодиле велике главне погубељи и невоље“, ⁹ Дубровчани су поручили кнезу Гргуру да ће они бити против онога ко је против њих, и да ће враћати „добро за добро, а зло за зло“. ¹⁰ Ова претња преточена је у одлуку Већа умољених од 6. маја 1418. да ни Гргур Николић, нити ико из његове области не сме долазити у Дубровник, Стон или било где на дубровачку територију док се не укине нова царина. ¹¹ Таква одлука дубровачке владе постигла је свој циљ, па је тачно два месеца касније кнез Гргур Вукосалић отишао у Дубровник и тамо издао повељу о укидању царине на Заблатку пред Стоном, чије критичко издање овом приликом приређујемо.

Извори и литература: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 446, 538–542, 548–549, бр. 457, 561–564, 572; М. Динић, *Дубровачки трибути (Могориш, Светодмитарски и Конавоски доходак, Провијун браће Влатковића)*, Глас СКА 168 (1935) 221; Исти, *Хумско-требињска властела*, Београд 1967, 8–9 (= Исти, *Из српске историје средњег века*, Београд 2003, 326–327, 724–725); В. Ћоровић, *Хисторија Босне*, Београд 1940, 415, 419–420; Р. Živković, *Tvrtko II Tvrtković. Bosna u prvoj polovini XV stoljeća*, Sarajevo 1981, 69–71, 75–76; С. Мишић, *Хумска земља у средњем веку*, Београд 1996, 81–82, 226–227; Е. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača*, Sarajevo 2009, 212–216.

Опис повеље

Повеља кнеза Гргура Вукосалића којом укида царину пред Стоном чува се у Државном архиву у Дубровнику, у збирци *Diplomata et acta* (Већ

⁹ Вероватно се мисли на уточиште које су Дубровчани пружили Николићима у пролеће 1398, у време доласка краља Остоје на власт. Затим, у септембру 1407, када се очекивао Жигмундов продор у Босну, општина је на тражење војводе Сандаља била спремна да прими кнеза Гргура Вукосалића, истичући своје велико пријатељство с његовим прецима и с њим лично. Такође, за време унутрашњих немира и упада Турака у Босну 1415. године, Дубровчани су допуштали „хумској господи“, укључујући и Николиће, да се с имањем могу склањати на њихову територију. Осим тога, Дубровник је показао предусретљивост према кнезу Гргуру и у новембру 1403. године. Тада му је одобрено да може поставити плочу у Стону на гроб свог оца Вукосава, који је погинуо у тадашњем дубровачко-босанском рату. В. Ћоровић, *Хисторија Босне*, 357–358, 375, 382, 415, 418; М. Динић, *Хумско-требињска властела*, 8; Е. Kurtović, *Veliki vojvoda*, 163, 213.

¹⁰ Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 548–549, бр. 572.

¹¹ *Acta Consilii Rogatorum* I, f. 114v; М. Динић, *Хумско-требињска властела*, 9.

1049). Опис повеље дајемо на основу снимака из Дубровачког архива¹² и на основу ранијег, веома детаљног описа Грегора Чремошника.¹³ Повеља је написана на правоугаоном, равно сеченом комаду пергаментa доброг квалитета, обрађеног на италијански начин. Ипак, због лоше калцинације, мастило се на више места разливало, а видљиво је и са полеђине документа. Дебљина пергаментa се креће од 0,10 до 0,13 мм, ширина од 346 мм код горње ивице до 340 мм код доње ивице, а дужина од 292 дуж левог и 295 мм дуж десног руба повеље, рачунајући и плику. Доња ивица пергаментa је пресавијена, тако да плика, дужине 12 мм на крајевима и 15 мм на средини, покрива последња два реда текста повеље. Писар је на пергаменту повукао једну водоравну и једну хоризонталну линију, чиме је одредио горњу (ширине око 20 мм) и леву маргину (широку око 26 мм), којих се углавном придржавао. На десну маргину пазио је само у горњем делу исправе, где је она широка око 35 мм. У доњем делу повеље исписан је читав простор до десног руба пергаментa. Разлог томе је вероватно потреба да се текст уклопи у ограничену преосталу површину пергаментa, па се и потпис писара налази на самој плици.

Повеља је исписана брзописним ћириличким писмом, бледоцрним мастилом у 31 реду, без скраћеница и надредних слова (осим на крају 28. и последњег, 31. реда, због ограниченог простора). Редови су нагнути на десну страну, тако да је при крају повеље завршетак реда виши и до 20 мм у односу на његов почетак. Слова, величине до 4 мм и са продужецима дугим до 10 мм, такође су доста нагнута удесно. Нема посебно украшених или истакнутих слова, а на почетку повеље налази се стилизовани крст као симболичка инвокација, висине око 15 мм. Повеља је написана говорним језиком, икавским наречјем. Од језичких особености може се поменути хаплографија – упрошћено писање изостављањем хомонимних слова, слогова или речи, а понекад и спајањем слова уз пратеће гласовне промене. Тако је нпр. писар Добрило Рашковић назив насеља Стон на више места писао као „Цтон“, редовно га спајајући са предлогом „при[дъ]“.

Печат. На средини доњег дела исправе, око 5 мм изнад доње ивице, начињена су два прореza кроз плику и пергамент на међусобном растојању од око 30 мм. Кроз ове прорезе провучена је врпца од упреденог, сада све-

¹² Користим прилику да се најсрдачније захвалим колегама др Невену Исаиловићу, научном сараднику Историјског института у Београду, и доц. др Небојши Порчићу, који су ми љубазно уступили снимке повеље које су начинили у Државном архиву у Дубровнику у јануару 2010. године.

¹³ G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje srednjeg vijeka*, GZM 7 (1952) 332–333.

тлоружичастог конца, за коју је био причвршћен висећи печат. Округли, односно благо овални печат, који је сада одвојен од врпце, израђен је од тамнозеленог, скоро црног воска пречника који варира од 30 до 33 мм, утиснутог у овалну чашицу од светлосмеђег воска пречника од 44 до 47 мм. На печату је отиснут полигонални типар кнеза Гргура Вукосалића, димензија 13 x 18 мм, са хералдичком представом његовог, односно грба породице Николић: једноглави орао у полету, окренут на леву хералдичку страну, изнад чије главе се с десне стране налази монограм „Г“.¹⁴

Повеља је била пресавијена два пута по ширини и једном по дужини (не рачунајући плику). Леви преклоп је широк око 107 мм, а десни 118 мм, док је ширина горњег пресавијеног дела око 130 мм. На полеђини повеље налазе се два кратка, позносредњовековна архивска регеста на италијанском језику. Уз горњу ивицу повеље је запис исписан црним мастилом: *Poueglia de Grugor*¹⁵ *Nicholi che non sia doana dauanti Stagnio*.¹⁶ Према експертизи Г. Чремошника, овај запис је регест дубровачке канцеларије савремен добијању повеље. На средишњем делу полеђине повеље, знатно блеђим мастилом је каснији регест Никше Звијездића који гласи: *Poueglia de Grgur Nicolich che non sia doana auanti Stagno, fata in 1418*. Испод тога, нешто тамнијим мастилом написана је још једна Звијездићева белешка: *Extrata*, која се односи на преписивање повеље у *Codex ragusinus*.¹⁷ Осим ових записа, на полеђини исправе има више белешака са каснијим архивским сигнатурама: *N 6 del Pacchetto XI*, слова *G* и *L*, ознака из Бечког архива *No. 222 an. 1418*. и друге.

Ранија издања

Повеља је до сада више пута издавана. У издању П. Карано-Твртковића (*Србски споменици*, 133–134, бр. 94) задржана је подела речи као

¹⁴ А. Ивић, *Стари српски печати и грбови*, Нови Сад 1910, 31, таб. VI, сл. 37; Р. Anđelić, *Srednjovjekovni pečati iz Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1970, 62, tab. XX, br. 33; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије у средњовековној Босни*, одбрањена докторска дисертација у рукопису, Београд 2014, 231–232. О грбу породице Николић видети: Д. Мрђеновић, А. Палавестра, Д. Спасић, *Родословне таблице и грбови српских династија и властеле*, Београд 1991², 193–195; Д. Ацовић, *Хералдика и Срби*, Београд 2008, 189, 192.

¹⁵ Или *Gergor*. Не чини нам се исправним читање *Griegor*, које предлаже Г. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje*, 333.

¹⁶ Код Чремошника погрешно *Stagno*: *ibidem*.

¹⁷ Г. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje*, 332–333.

у оригиналу документа. У овом издању грешком је испуштен читав 16. и почетак 17. реда повеље. Ф. Миклошић (*Monumenta Serbica*, 281–282, бр. 265) приредио је текст користећи модерну интерпункцију. Он је до- нио и горњу архивску белешку на италијанском језику са полеђине до- кумента. Љ. Стојановић (*Повеље и писма* I–1, 541–542, бр. 564) дао је и варијанте преписа повеље који је четрдесетих година XV века начинио дубровачки српски канцелар Никша Звијездић и који се у књизи *Codex Ragusinus (Liber privilegiorum)* налази на листу 40v. Фрагментарно издање, у коме је изостављен највећи део експозиције и завршних дело- ва исправе, постоји и код С. Новаковића (*Законски споменици*, 227). Не рачунајући неке ситније разлике у транскрипцији у ранијим издањима,¹⁸ скренућемо пажњу да је хаплографски облик **прицтономъ**, који се јавља у повељи седам пута, у издањима Карано-Твртковића и Миклошића остављен непромењен, док је у издању Љ. Стојановића транскрибован **при-цтономъ**. Такође, облик **истона** (настао од **изъ стона**), који се поја- вљује три пута, у Миклошићевом и Стојановићевом издању транскрибо- ван је **и-стона**.

Текст повеље у латиничној транслитерацији објавио је: М. Brko- vić, *Diplomatički zbornik srednjovjekovnih humskih i bosanskih isprava u Dubrovniku*, Mostar 2011, 98, br. CIX. Исти аутор донео је регест ове исправе у својој књизи *Srednjovjekovna Bosna i Hum. Identitet i kontinuitet*, Mostar 2010², 306.

Текст повеље**

+ Ва име Бога ѿца вседръжителя, да естъ паметно вично симъ
запи|2|саниемъ: ꙗ кнезь Гръгѣрь Вѣкосалиѣ даю ва съвидиниѣ всакомѣ,
како |3| по наводѣ за человека поставихъ при Цтономъ на Заблаткѣ царинѣ,
тко г|4|оди греде ѣ Стонъ или Дѣбровчанинъ или Влахъ или Срѣблинъ или
тко |5| ини, и такође и Стона, да плаѣа царинѣ, и тои видиниѣмъ доиде
ва|6|астелемъ и господи дѣбровачкои. И ѿни милостиво посилаше и |7|

¹⁸ На пример, у Стојановићевом издању **сѣврѣгѣ** место **сврѣгѣ** у 7. и **подвигохъ** место **подвигохъ** у 13. реду повеље; у издању Карано-Твртковића и Миклошића **Дѣбровникъ** уместо **Добровникъ** у 28. реду повеље. Код Карано-Твртковића у првом реду **все дръжителя** уместо **вседръжителя**, **соисливиѣ** уместо **сѣисливиѣ** у 8. и **ѣлеене** уместо **ѣлине** у 18. реду. Такође, услед штампарских грешака, на неколико места у наведеним издањима замењена су слова **и** и **и**. Овде издајамо такав случај у транскрипцији године у издању Љ. Стојановића: .ч̣.ѣ.ѣ.ѣ.ѣ. уместо .ч̣.ѣ.ѣ.ѣ.ѣ.

** Редакција издања и превода: Татјана Суботин Голубовић.

многоици ка мни по своихъ листихъ, да тѣи царинѣ свръгъ зато, |8| ерь прьво ние била вниди при Цтономъ. Ъ видивъ и съмисливъ ни|9|хъ почтено писание и нихъ слатко и много милостиво мене пр|10|имление и записание за своего слаткога брата и сръчаного Д|11|бровчанина и грађанина хотихъ и вдьлѣчихъ ва сръдачнихъ с|12|кровищехъ сръца моего, и како говори свети псаѡмиста Дави|13|дъ: добри подвигъ подвигохъ се, и поидохъ ва славни градъ Дѣбро|14|вникъ к моѡи брати и к моимъ приѣтелемъ. И ѣ моємъ сръцѣ |15| видивше, ере нимъ ние ѣгодна внаи царина да естъ при Цтоно|16|мъ на моѡи земли, и познавше до истине, да таи царина нима |17| бити при Цтономъ, и вѣщъ вдьвише видивъ записание госпо|18|ѣ присвитле госпоѣ кралице Ёлине, бивше господина |19| присвитлога и почтенога поменѣтиѣ господина крала Давише, |20| ѣ коѡи се ѣдръжи, да при Цтономъ на нидномъ мистѣ не има бити |21| ни да вѣде ниедна царина, що ѣ Стонъ али и Стона греде, зат|22|ѡ ерь никадаръ ние прьво било. И все тои видивъ и разми|23|сливъ ва сръци моємъ наидохъ и вбнаидохъ, да вниди ни|24|гдиръ при Цтономъ царина не има бити, толико на вни|25|хъ, кои гредѣ прико мое землѣ ѣ Стонъ, колико кои гредѣ |26| и Стона прико мое землѣ, и зато свръгохъ ю, да е вѣѣ ѣ вие |27| не вѣде, ерь вбнаидохъ за истинѣ, да нима бити нидна царина |28| при Цтономъ. Я тои дошадѣ ѣ Добровникъ записахъ и потвърдихъ, |29| а тадаи тѣи вихъ са мноѡмъ Ёстоѣ Пиѣевиѣ, Хрънаѣ Костадиниѣ и Красое Ив|30|ановиѣ. Литѣ господина .чѣ.ѣ.ѣ. ѣ. литѣ, мисеца лѣла .ѣ. данѣ. |31| Я ѣписа Добрило Рашковиѣ.

Превод повеље

+ У име Бога Оца Сведржитеља, да је вечно памћење овим записанијем: ја кнез Гргур Вукосалић дајем на знање свакоме да по наговору злог човека поставих пред Стоном на Заблатку царину – ко год иде у Стон, било Дубровчанин или Влах или Србин или ко други, и такође из Стона, да плаћа царину. И то сазнадоше властела и господа дубровачка те су они милостиво слали више пута мени у својим писмима, да ту царину укинем, јер је испрва није било онде пред Стоном. Ја видевши и размисливши о њиховом поштенем писму и то, што су ме слатко и многомилостиво примили и записали за свог слатког брата и драгог Дубровчанина и грађанина, хтедох и одлучих у срдачним скровиштима свог

ponghia di greco. Nicheli che no fia bona. Dama pagaria

ponghia di greco nicheli
che no fia bona. Dama
pagaria

Eggetta
No del C. B. B. B. B.

No del C. B. B. B. B.

No del C. B. B. B. B.

1058 C. B. B. B. B.

1058 C. B. B. B. B.

срца, како говори Свети псалмиста Давид: „добар подвиг предузех“,¹⁹ и пођох у славни град Дубровник к мојој браћи и мојим пријатељима. Пошто сам у свом срцу видео да им није угодно да она царина буде пред Стоном на мојој земљи, и спознавши истину – да та царина не може бити пред Стоном и још више, видећи запис госпође, пресветле госпође краљице Јелене, покојне [супруге] господина пресветле и поштоване успомене господина краља Дабише, у коме стоји да пред Стоном ни на једном месту не може бити и да не буде ниједна царина када се у Стон или из Стона иде, зато јер је испрва никада није било – и све то видевши и размисливши у срцу мојем нађох и пронађох, да онде нигде пред Стоном царина не може бити, како за оне, који иду преко моје земље у Стон, тако ни за оне који иду из Стона преко моје земље. И зато сам је укинуо да је више у векове не буде, јер нађох за истинито, да не може бити ниједна царина пред Стоном. А пошто сам дошао у Дубровник – то записих и потврдох, а тада ту бејаху са мном Остоја Пићевић, Хрњак Костадинић и Красоје Ивановић. Лета Господњег 1418, месеца јула 6. дан. Написа Доброло Рашковић.

Дипломатичке особености

Повеља припада великој групи докумената који регулишу уговорне односе између босанског краљевства и Дубровника, и који су највећим делом проистекли из рада владарских и канцеларија обласних господара. Њена специфичност је у томе што ауктор, кнез Гргур Вукосалић по свом положају и реалној моћи није припадао кругу босанских велможа, због чега није ни успео да спроведе своју намеру о наметању нове царине. Повеља започиње симболичком (знак крста) и вербалном инвока-

¹⁹ Заправо, у питању је цитат уз Друге посланице Тимотеју Светог апостола Павла, IV, 7: *подвигомъ добримъ подвизахъ сѧ*, који у преводу Вука Караџића, као и у преводу Комисије Светог архијерејског синода СПЦ гласи: „Добар рат ратовах...“ (*Біблія, сирѣчь книги Свѧщеннагѧ Писаніѧ Вѣтхагѧ и Новагѧ Завѣта, Ї Тімоѡею, Електронное издание подготовлено в рамках проекта „Славянская Библия“*, Донецк 2002, <https://svetosavlje.org/sr/sveto-pismo-na-crkvenoslovenskom-jeziku/>; *Нови завјет Господа нашега Исуса Христа*, превео В. Стеф. Караџић, Београд 1972, 539; *Свето Писмо. Нови завјет Господа нашега Исуса Христа*, изд. Св. синод СПЦ, Београд 1984, 417). Определили смо се за горе наведени, а не за постојећи превод, јер нам се чини да више одговара духу онога што кнез Гргур жели да изрази цитирањем библијског текста (свој племенити напор да дође у Дубровник и изађе у сусрет жељама Дубровчана у погледу спорне царине).

цијом (*Ва име Бога вѣца вседръжителѣ*),²⁰ после које следи промулгација (*да естъ паметно вично симъ записаниемъ*). Интитулација је у првом лицу јединине, а ауктор је наведен с кнежевском титулом, личним именом и патронимиком (*ѿ кнезь Гръгуръ Вукосалићъ*). Чланови породице Николић носили су титулу кнеза још средином XIV века. У интитулацији писма којим потражује могориш од Дубровчана, у јануару 1417. године, Гргур Вукосалић не користи никакву титулу, већ себе назива „слугом“ дубровачког кнеза и властеле. У писму краља Остоје Дубровнику са налогом за исплату могориша из децембра 1416. године, Гргур Вукосалић је означен као кнез, али је у повељи истог владара из марта 1418. о укидању царине у Попову, овај властелин наведен без икакве титуле и са породичним презименом Николић. У писмима која су му слали од фебруара 1415. до априла 1418. године, Дубровчани такође Гргура Вукосалића насловљавају кнежевском титулом. С титулом кнеза Гргур Вукосалић је наведен и пред крај живота, као први међу сведоцима на повељи војводе Стефана Вукчића о уговору с Дубровником од 10. октобра 1435.²¹ После интитулације следи друга промулгација с општом инскрипцијом (*даю ва съвидиние всакому*),²² на које се надовезује релативно опширна експозиција.

У експозитивном делу исправе ауктор излаже како је поставио царину на Заблатку пред Стоном по наговору неименованог „злог човека“, чиме са себе скида одговорност за свој поступак. Ту царину плаћали су сви који иду у Стон или из њега, а посебно се набрајају три правно-етничке категорије људи: Дубровчани, Власи и Срби. Последње две групе требало би да се односе на људе с Гргурове, односно територије босанског краљевства. Затим следи петиција – ауктор се позива на виšekратне захтеве дубровачких власти да се нова царина укине, јер никада раније ту није постојала. Због тога, и сећајући се да су га Дубровчани примили у своје грађанство, кнез Гргур је одлучио да оде у Дубровник. Своју мо-

²⁰ Симболичка и вербална инвокација се упоредо јављају у 38% сачуваних средњовековних босанских исправа. Од краја XIV века иницијална употреба обе инвокације доминира у словенским ћирилским повељама насталим на простору Босне. Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 311, 316–317.

²¹ Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 275, 445, 446, 537–540, 548, бр. 293, 454, 457, 559–563, 572; I–2, 39, бр. 647, 648. Гргур Николић је повремено називан кнезом (*comes*) и у латинским документима произашлим из рада дубровачке канцеларије. М. Динић, *Хумско-требињска властела*, 14–15, нап. 49.

²² О промулгационо-инскрипционом споју и итеративним промулгацијама у босанским исправама видети: Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 351–356, 394–397.

тивацију он кратко образлаже и библијским цитатом, чиме у експозицију повеље с диспозитивним елементима умеће један аренгални израз.²³ Потом се набрајају три разлога која су кнеза Гргура у Дубровнику уверила да изда повељу: незадовољство његове „браће и пријатеља“ Дубровчана новом царином, сазнање да пред Стоном не може бити нових царина и повеља бивше краљице Јелене Грубе којом се наређује да пред Стоном ни на једном месту не може постојати ниједна царина за оне који иду у Стон, или из њега, јер их ту раније никада није било. У питању је свакако повеља краљице Јелене од 16. маја 1397. којом укида царине Николића на Маслинама и у Сланом.²⁴ Треба још једном приметити да се у повељи нигде не помиње налог краља Стефана Остоје кнезу Гргуру Николићу од 23. марта исте 1418. да укине нове царине, што посредно указује да је у тренутку издавања ове повеље хумски властелин вероватно био у лошим односима са краљем Остојом.

Након експозитивног, долази знатно краћи диспозитивни део повеље: ауктор наводи да је због свега реченог схватио да нигде пред Стоном не може бити царина за оне који у град или из њега иду преко његове земље, те је одлучио да заувек укине поменућу царину. Повеља не садржи никакву санкцију. У короборацији се наводи да су правни чин и издавање исправе обављени у Дубровнику (*А тои дошадь у Дубровникъ записахъ и потвърдихъ*), а затим се набрајају имена тројице присутних сведока (*а тадаи туи биху са мноъм*): Остоја Пићевић, Хрњак Костадинић и Красоје Ивановић.²⁵ Пошто је део датирања који се односи на место издавања исправе заправо укључен у короборацију, у завршном делу се наводи време издавања повеље: година од Христовог рођења, месец и дан. Прва цифра у години има бројчану вредност из глагољице (Ћ = 1.000), а остале из ћирилице, што је била широко раширена пракса у босанској дипломатици. На самом крају налази се белешка о конскрипцији (*А уписа Добрило Раиковићъ*).²⁶

²³ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 386.

²⁴ А. Фостиков, *Повеља краљице Јелене Дубровчанима о укидању царина у Маслинама и Сланом*, 174–175.

²⁵ С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици XV*, Глас СКА 110 (1923) 15. Иначе, у повељама босанских обласних господара и властеле, посебно у онима које представљају уговоре с Дубровником, преовлађује заклетвени модел сведока: Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 461–463, 478.

²⁶ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 148, 492–493, 502–504. За датум видети и: Р. Михаљчић, *Исправа којом Дубровчани краљу Остоји враћају земљу и кућу и примају га за свог властелина*, ГПБ 6 (2013) 30; А. Фостиков, Н. Исаиловић, *Два писма босанског краља Твртка II Твртковића Дубровчанима*, ГПБ 6, 97.

Просопографски подаци

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ је писано о личности **краља Стефана Дабише** (ГПБ, 1, 95–96), а у *Старом српском архиву* о **краљици Јелени** (ССА 3–5, према регистру).

Кнез Гргур Вукосалић, 2 (ред у изворнику) – син кнеза Вукосава Николића, кога је наследио 1403. године. Од 1414. године наплаћивао је могориш као господар Попова поља и старешина породице Николић, и то је чинио до смрти у јулу 1436. године. После 1418. године подржавао је краља Стефана Остојића, због чега је био у сукобу с ранијим сениором Сандаљем Хранићем. Уз посредовање Дубровчана измирио се с великим војводом Сандаљем 1420. године, и од тада до краја живота остао је веран Косачама. У време Конавоског рата (1430–1432) Сандаљ Хранић није дозволио Гргуру и његовом брату Радоју да ступе у најамничку службу Дубровчана. Угрожен од Турака, тражио је уточиште у Дубровнику 1435. године. Пред смрт, у пролеће 1436. године, намеравао је да зида цркву, због чега је тражио мајсторе у Дубровнику. Имао је синове Вука и Вукашина, који се помињу као властела у служби херцега Стефана Вукчића до 1453. године. Ггурови поседи и људи у његовој служби налазили су се у насељима у жупама Попово и Жапско, све до дубровачких Нових земаља, а према северозападу његова област протезала се све до долине Неретве.

Литература: В. Ћоровић, *Хисторија Босне*, 357–358, 382, 409, 415, 419–420, 423; М. Динић, *Дубровачки трибути*, 220–221; Исти, *Хумско-требињска властела*, 8–15 (= Исти, *Из српске историје средњег века*, 326–333, 724–725); С. Ћирковић, *Херцег Стефан Вукчић Косача и његово доба*, Београд 1964, 14; Р. Živković, *Tvrtko II*, 69–71, 75–76, 136, 142, 181; С. Мишић, *Хумска земља у средњем веку*, 68, 81–82, 84, 87–89, 186–187, 226–227; *СБР* 2, 790 (С. Мишић); Е. Kurtović, *Veliki vojvoda*, 90–91, 163, 204–205, 213–214, 301, 315–318, 373–374.

Давид псаомиста, 12–13 – знаменити јеврејски владар (о. 1040–970, владао од о. 1010. пре Христа), аутор већине од 150 псалама који чине 19. књигу Старог завета. Давидови псалми били су често цитирани у српским књижевним текстовима и повељама у средњем веку, будући стално присутни у свести средњовековних људи због понављања на богослужењу и велике популарности Псалтира међу верницима. Ипак, како је Свето писмо углавном цитирано напамет, релативно често се дешавало да се погрешно наведе дело из кога је преузет цитат. Тако и на-

вод **добри подвигъ подвигохъ** се није преузет из Давидових псалама, већ из Новог завета, из *Друге посланице светог апостола Павла Тимотеју*, гл. IV, ст. 7.

Литература: С. Станојевић, Д. Глумац, *Свето писмо у нашим старим споменицима*, Београд 1932, XXVII–XXVIII, 534, бр. 1789; Ђ. Трифуновић, *Азбучник српских средњовековних књижевних појмова*, Београд 1990, 292–296 (Псалам, Псалтир); *Енциклопедија православља*, Београд 2002, I (A–З), 503–506, III (П–Ш), 1579–1581 (Давид, Псалми, Псалми Давидови, Псалтир).

Остоја Пићевић, 29 – Пићевићи су били једна од угледнијих властеоских породица у хумској Жупи Дабар, која се у изворима помиње од 1352. године. Имали су поседе и људе у селима Љути До и Трусине. У селу Доње Трусине постоји и сада заселак Пићевићи. У наредних стотинак година помиње се десетак Пићевића, али је њихов родослов могуће само делимично утврдити, тако да није познато ни Остојино сродство с другим члановима породице.

Литература: М. Динић, *Хумско-требињска властела*, Београд 1967, 35–36; Ђ. Тошић, *Средњовековна хумска жупа Дабар*, Београд 2005, 82–84; Р. Пекић, *Жупа Дабар у средњем вијеку*, Билећа 2005, 80–82, 201.

Хрњак Костадинић, 29 – вероватно ситни властелин у служби кнеза Гргура Николића.

Красоје Ивановић, 29–30 – ситни властелин, био је у служби породице Николић. Као поклисар кнеза Гргура Вукосалића долазио је почетком децембра 1415. године у Дубровник да прими могориш. У септембру 1420. тројица његових људи (од којих један рођак) помињу се као актери једне пљачке у селу Чваљина у Поповом. Можда је био у сродству с Новаком Ивановићем, који је као један од двојице изасланика Гргура Вукосалића ишао у Дубровник да преузме могориш у јануару 1417. године. У истом својству, као Гргуров посланик за могориш, помиње се 1425. и 1436. године вероватно још један члан исте породице, Радослав Ивановић.

Извори и литература: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 538, бр. 560; М. Динић, *Дубровачки трибути*, 19–20, нап. 68, 73 (= Исти, *Из српске историје средњег века*, 724–725); исти, *Хумско-требињска властела*, 15; С. Мишић, *Хумска земља*, 186; Е. Kurtović, *Paralelna historiografija*, Prilozi II u Sarajevu 35 (2006) 177, нап. 12.

Добрило Рашковић, 31 – писар породице Николић, познат само из овог документа. За њега се изреком не каже да ли је био дијак, па се не

може рећи да ли је био стални писар или је, као писмен човек из пратње кнеза Гргура, био ангажован да напише исправу. С. Станојевић опрезно претпоставља да би могао бити син Рашка, дијака војводе Радича Санковића (1391). Г. Чremoшник је сматрао да је био свештено лице због цитирања Давидових псалама. Чини се да управо погрешно навођење библијског извора ову Чremoшникову претпоставку чини мање вероватном.

Литература: Ст. Станојевић, *Студије о српској дипломатици. Дијак, Граматик, Нотар, Канцелар, Номик, Логотет*, Глас СКА 106 (1923) 73, нап. 5; Г. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje srednjeg vijeka*, GZM VII (1952) 332; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 148; Исти, *Дипломатичке особености владарских и великашких исправа уочи и након пада средњовековне босанске државе*, Пад Босанског краљевства 1463. године, Београд – Сарајево – Бања Лука 2015, 40.

Топографски подаци

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ је објашњен топоним: **Стон** (ГПБ 1, 51, 120).

Заблатак, 3 (ред у изворнику) – данас западни руб Поповог поља у селу Доње Хутово, јужно од пута Столац – Хутово – Веља Међа. До градње водосистема Требишњице ово поље је често било плављено. У средњем веку припадало је Жапској жупи. Пошто се налази између Поповог поља и главног гребена планине Жаба, преко Хутова и Заблатка водили су путеви који су Стон и приморје повезивали са унутрашњошћу Хумске земље. О постојању средњовековне царине на Заблатку сведочи и натпис са локалитета Новковића кланац, који је поставио извесни Радовац Вукановић, цариник неименованог војводе. П. Анђелић сматра да је он био у служби Николића, који су, по њему, током четврте или пете деценије XV века обновили царину на Заблатку укинуту 1418. године, док М. Вего мисли да је царица припадала Сандаљу Хранићу и да се ради о његовом царинику.

Литература: М. Vego, *Novi i revidirani natpisi iz Hercegovine*, GZM, Arheologija, n. s., 15–16 (1960–1961) 282; Р. Анђелић, *Srednjovjekovna humska župa Žaba*, Hercegovina, časopis za kulturno i istorijsko naslijeđe 3 (Mostar 1983) 43, 45–46, 52, нап. 40, 54, нап. 80.

Важнији термини и установе

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњени термини: **браћа (брат), властела, властела у Дубровнику, Влах (Власи), господин, госпођа, грађанин у Дубровнику, записаније, кнез, краљ, краљица, лист (листови), пријатељи, царина** (ГПБ 1–8, према регистру), а у *Старом српском архиву*: **Влах и Србин** (ССА 5, 96–97).

Aleksandar Krstić

Institut d'Histoire

Belgrade

CHARTRE DU KNEZ GRGUR VUKOSALIĆ QUI SUPPRIME LA DOUANE AUX ABORDS DE STON

[Dubrovnik], 1418, 6 juin

Résumé

Le knez Grgur Vukosavić, chef de la famille des Nikolić implantée dans la partie orientale de Hum, a entrepris de mettre à profit les troubles apparus dans le royaume de Bosnie vers le milieu de la deuxième décennie du XVème siècle pour accroître son autonomie et ses revenus. A cette fin, il a vraisemblablement instauré, dans la seconde moitié ou vers la fin de l'année 1415, une nouvelle douane sur ses terres situées aux confins occidentaux de Popovo polje. Après une requête des autorités de Dubrovnik, renouvelée plusieurs fois entre janvier 1416 et avril 1418, et une ordonnance du roi Stefan Ostoja en date du 23 mars 1418 enjoignant la suppression de la douane instaurée arbitrairement par Grgur Vukosavić sur Zablatak „aux abords de Ston“, ce dernier a délivré à Dubrovnik, le 6 juillet 1418, une charte par laquelle il surprime pour toujours la douane en question. Le knez a vu à Dubrovnik, entre autres, la charte de la reine Jelena Gruba dont le texte garantissait qu'il n'y avait pas et qu'il ne pouvait pas y avoir de douane aux abords de Ston ni pour ceux qui vont vers la ville ni pour ceux qui en viennent. Cette charte, authentifiée par un sceau suspendu portant le blason du knez Grgur, mentionne trois témoins, alors que son texte, écrit en écriture cursive sur un parchemin, est de la main de Dobrilo Rašković.

Mots-clés: knez Grgur Vukosalić (Nikolić), reine Jelena Gruba, douane, Dubrovnik, Zablatak, Popovo, Ston, Valaques, Serbe.

Оригинални научни рад

УДК 930.85:347.451(497.13Дубровник)

DOI 10.7251/GPB1609037D

Павле Драгичевић*

Универзитет у Бањој Луци

Филозофски факултет

Студијски програм историје

**ПОВЕЉА ВОЈВОДЕ РАДОСАВА ПАВЛОВИЋА
ДУБРОВЧАНИМА О ПРОДАЈИ ЊЕГОВОГ ДИЈЕЛА
КОНАВАЛА**

1427. [1426. !], децембар 31.

Сажетак: У раду се анализира повеља којом је босански војвода Радосав Павловић озваничио продају своје половине Конавала Дубровчанима. Ова повеља је први у низу од четири документа који су поводом идентичног правног чина настали истог датума.

Кључне ријечи: Радосав Павловић, Дубровник, Босна, Конавли, XV вијек, повеља.

Након што су 1419. године откупили од босанског војводе Сандаља Хранића његову половину Конавала, Дубровчани су различитим интензитетом водили преговоре и са Радосавом Павловићем, господарем требињске и области између Олова, Праче, Добруна и Врхбосне настојећи да откупе и другу половину Конавала, која је била у посједу овог босанског војводе, како би на тај начин заокружили територијалну цјелину источног дијела своје ванградске територије. Радосављева неодлучност да се лиши значајног дијела своје територије није само била продукт његовог непоузданог и превртљивог карактера, како је Радосав Павловић често осликаван посебно у старијој литератури, него је већим дијелом отежање са продајом било узроковано нестабилним политичким приликама у средњовјековној босанској држави, за коју је било карактеристично ривалство тадашње највеће властеле и све већи уплив Турака. Ова политичка нестабилност, погађање око продајне цијене као и сукоби мањег интензитета у самим Конавлима између Дубровчана и Радосављевих људи основни су разлог због чега су преговори потрајали више година. Они су окончани на самом крају 1426. године, приликом

* Ел. пошта: pavel@teol.net

чега је укупна продајна цијена достигла износ од 13.000 дуката, у коју је био укључен и износ од 1.000 дуката дат Радосаву за куповину једног посједа у дубровачком котару, 600 перпера годишњег данка и палату у самом Дубровнику. Продајна цијена је за само 100 перпера годишњег данка надмашила онај износ за који је босански војвода Сандаљ Хранић продао свој дио Конавала. Куповина Конавала било је последње трајно територијално проширење града под Св. Срђем. Током протеклих стотинак година о продаји Конавала у нашој историографији је више пута расправљано тако да је сам ток преговора око продаје са различитих аспеката веома детаљно приказан.¹

¹ Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–I, 315–326, 567–568, 573–577, 585–616; А. Ивић, *Радосав Павловић, велики војвода босански*, ЛМС 245 (1907) 21–32; П. Косовић, *Жупа Конавли у историји града Дубровника*, ГНЧ XXVIII (1909) 196–213; Ћ. Truhelka, *Konavôski rat (1430–1433)*, GZM XXIX (1917) 146–151; Р. Грујић, *Конавли под разним господарима од XII до XV века*, Споменик СКА LXVI, Други разред 52 (1926) 24–36; В. Ћоровић, *Како је војвода Радослав Павловић продавао Дубровчанима Конавље (1423–1427)*, ГНЧ XXXVI (1927) 73–109; М. Динић, *Дубровачки трибути, Могорици, Светодмитарски и Конавоски доходак, Провијун браће Влатковића*, Глас СКА CLXVIII, Други разред 86 (Београд 1935) 247–250 (= Исти, *Из српске историје средњег века*, Београд 2003, 746–749); В. Ћоровић, *Из прошлости Босне и Херцеговине*, ГНЧ XLVIII (1939) 133–134; И. Божић, *Дубровник и Турска у XIV и XV веку*, Београд 1952, 46–50; С. Ћирковић, *Историја Босне*, 261–263; D. Roller, *Agrarno-proizvodni odnosi na području Dubrovačke republike od XIII do XV stoljeća*, Zagreb 1955, 238–239; Р. Živković, *Diplomska aktivnost Braila Tezalovića*, Prilozi II u Sarajevu X/II (1974) 31–49; П. Живковић, *Учеиће босанске властеле у диоби Конавала*, Прилози III у Сарајеву 16 (1979) 181–188; V. Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808., Knjiga I, Od osnutka do 1526.*, Zagreb 1980, 190–197; В. Krekić, *Dva priloga bosanskoj istoriji prve polovine petnaestog vijeka*, Godišnjak Društva istoričara BiH XXXVII (1986) 129–142; J. Lučić, *Kroz konavosku prošlost*, Iz prošlosti dubrovačkog kraja u doba Republike, Dubrovnik 1990, 294–296; D. Dragić, *Radosav Pavlović i njegovo doba*, Članci i građa za kulturnu istoriju istočne Bosne XVI (Tuzla 1991) 94–98; Z. Janeković, *Stjecanje Konavala: Antička tradicija i mit u službi diplomacije*, Zbornik radova sa znanstvenog skupa „Konavle u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti“, Svezak I, Dubrovnik 1998, 31–44; Р. Živković, *Ustupanje Konavala Dubrovčanima*, Konavle u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, 77–98; Ђ. Тошић, *Требињска област у средњем вијеку*, Београд 1998, 96–102; Е. Kurtović, *Motivi Sandaljeve prodaje Konavala Dubrovčanima*, Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku XXXVIII (2000) 103–119; Е. Kurtović, *Noviji radovi na proučavanju prošlosti Konavala pod bosanskom vlašću*, Naučni skup „Istorijska nauka o Bosni i Hercegovini u razdoblju 1990–2000“, ANUBiH, Posebna izdanja, knj. CXX, Odjeljenje društvenih nauka, knj. 36, Sarajevo 2003, 189–196; Р. Živković, *Bosanski srednjovjekovni plemićki rod Radanovića–Mikojevića–Tezalovića–Ozrisaljića (Kopijejića)*, Osijek 2006, 133–145; Е. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranic Kosača*, Sarajevo 2009, 221–244, 260–268, 285–286; Исти, *Из хисторије банкарства Босне и Дубровника у средњем вијеку*, Београд 2010,

Опис документа и ранија издања

Детаљан опис повеље, чије издање приређујемо, дао је Грегор Чremoшник.² Текст повеље исписан је црним мастилом, у непуних 70 редова, на пергаменту италијанског начина израде ванредно великих димензија. Употријебљено писмо је канцеларијски брзопис. Судаћи по површини пергамента (3.870 цм²), Радосављева повеља спада у ред наших највећих сачуваних ћириличких повеља које се налазе у Државном архиву у Дубровнику и уједно представља највећу такву сачувану повељу која је издата на територији средњовјековне Босне.³ По подацима Грегора Чremoшника повеља је на доњем и горњем рубу широка 53 цм и висока 65 цм (лијево) и 65,5 цм (десно), а на те мјере треба додати и плику неједнаке висине, која износи од 6,5 до 8 цм. Плика, која отприлике заузима десети дио пергамента, покрива сав неисписан простор испод текста повеље. Писар је уредно припремио документ за писање, повлачећи оловком хоризонталне и вертикалне линије које су накнадно избрисане. Маргине су прилично велике и крећу се у размацима: 4–4,7 цм (десна маргина, горњи и доњи дио пергамента), 5–4,6 цм (лијева маргина, горе и доље) и 5,8–6,5 цм (горња празна маргина, лијеви и десни крај пергамента). С обзиром на величину и значај повеље, украси су релативно скромни. Они се дуж цијелог текста углавном састоје у продуженим потезима појединих слова и и п а највећи украс на повељи представља иницијално слово В, 1,2 цм висине и 0,6 цм ширине, које заузима читаво два прва реда текста повеље. Горњи и доњи крајеви овог слова украшени су китњастим наставцима а његова унутрашњост тачкицама и цртицама. Испред иницијалног слова „В“ једноставним потезом пера исписан је крст, 3,5 цм висине и 0,5 цм ширине, који представља симболичку инвокацију. Повеља је била овјерена висећим печатом али је он, заједно са печатном врпцом, највјероватније украден. Остале су само на средини повеље, 5,2 цм мјерено од њеног доњег руба, двије рупице, 3,5 цм удаљене једна од друге, направљене ради провлачења печатне врпце. Испод

81–84, 91–92; B. Nilević, *Posljednji Pavlovići – Bosna sredinom XV stoljeća*, Historijska traganja 5 (Sarajevo 2010) 16; S. Jalimam, *Radoje Ljubišić – najznatniji trebinjski vlastelin*, Prilozi II u Sarajevu 42 (2013) 11–21.

² G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje srednjeg vijeka*, GZM, n. s., VI (1951) 97–101.

³ Чremoшник омашком наводи да повеља има 68 редова. G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje*, 97; Isti, *Studije za srednjovjekovnu diplomatiku i sigilografiju Južnih Slovena*, Sarajevo 1976, 28.

њих, на 1,7 цм мјерено од доњег руба повеље, налази се и трећа рупица. Пергамент је више пута пресавијен по ширини и висини, тако да је, када се раствори, подијељен на дванаест једнаких поља приближних димензија 16 x 17 цм. На полеђини се налази више записа. Савремени дубровачки: *Poueglia de voieuoda Radosau Paulouich per la sua parte de Chanal*. У наставку напријед наведеног налази се запис Никше Звијезића: *In 1427 decembrio* и унцијално слово N. Испод наведених записа стоји: *N 2, del Pac. II; Radosav Pavlovich dona ai nob. Ragusei la sua porzione dei beni nei Canali 1427 Decem. 31*. У другом пољу постоји бечки запис: *№ 236. an. 1427. in duplo*, који означава да повеља садржи и препис. Осим наведеног, два пута је још записан број 1063.

Препис ове повеље исписан је тамносмеђим мастилом у 75 редова на папиру формата 41,5 x 59 цм, који садржи водени знак „три брда“.⁴ Текст преписа написан је на готово читавом комаду папира тзв. „краљевског формата“ (*carta reale*), пошто су маргине јако мале или их уопште нема. Остали су трагови неколико помоћних линија који су писару послужили за одржавање правца писања, односно, трагови горње хоризонталне и двије вертикалне линије, које сачињавају оквир који је требало да одваја простор у коме се налази текст од празног руба око њега. Приликом састављања преписа писар се придржавао правца лијеве вертикалне линије али је текст прелазио преко оне десне, тако да десна маргина, тј. неисписан простор између текста и руба хартије, углавном не постоји. Лијева маргина је врло мала, свега око 1,5 цм, док су горње и доње маргине око 2 цм. Доња маргина је толико мала да уопште није остало довољно простора за печате којима је овјерен препис, па су они утиснути на полеђини документа. Разлог напријед наведеном требало би тражити у чињеници да је писар морао да се потруди да обиман текст оригиналне повеље прилагоди величини папира на који га је преписао а који је, упркос његовом великом формату, једва био довољан за ту намјену. Писар је успио да копира и иницијално слово „В“, димензија око 1,5 цм висине и 0,9 цм ширине, које у препису заузима три прва реда текста. Преписивач се потрудио да прилично вјерно копира ово почетно слово примјењујући исте украсе као и писар оригиналног текста повеље, али је изоставио крст који је означавао симболичку инвокацију. Препис је овјерен са два мала турска и великим дубровачким налијеplеним печатом, пречника 5,5 цм. Оба турска печата имају облик уског спљоште-

⁴ Уп. С. М. Briquet, *Les Filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier* III, Paris 1907, 588–600.

ног овала, димензија 2,2 x 1,2 цм мјерено по најудаљенијим тачкама.⁵ Свака од ова три налијепљена печата прекривена су са три засебна папира која су чврсто слијепљена са воском, па је отисак типара на њима остао јасно видљив. Дубровачки печат прекривен је четвртастим а оба турска осмоугаоним малим папирима. Један турски печат причвршћен је за хартију папирном траком, провученом кроз два прореза, на коју је наливен восак. Други печат причвршћен је на начин да је на препису, највјероватније ножем, направљено низ малих рупица на које је наливен восак, потом је стављен мали осмоугаони папир и преко тога отиснут печатњак. За дубровачки печат наведене предрадње нису предузете већ је само преко папира на наливеном воску ударен типар. Осим печата, на полеђини преписа постоји и неколико записа. Један је на италијанском језику и највјероватније га је начинио дубровачки писар Никша Звијездих: *Poueglia de voiuoda Radossauo Paulouich per la sua parte de Chanal in 1427 decembre*; други је на старосрпском, у четири реда, и начинио га је сам преписивач повеље: **Повелѣа ѿ Војводе Радосава Павлови** | **2** | **кѣ** | **ѿд нѣгѣва дѣла Кѣнавѣ тис** | **8** | **3** | **кѣ** | **и четириста и двадесети и седмо** | **4** | **лието декемвриа**. Испод наведеног налази се забиљешка: *N 2 del Pach X*. Изнад и испод свих ових записа налази се графитном оловком уписано 1063/1 и 1063, а изнад печата дописан је и број 1063/2. Препис је највјероватније настао у љето 1430. године, када је војвода Радосав Павловић започео сукоб са Дубровчанима тражећи да му врате Конавле под изговором да их није продао већ само заложу. Спор је рјешаван посредовањем турског султана који је послао у Дубровник Карац-бега, свога изасланика, који је имао задатак да испита чињенице које су довеле до спора. Тим поводом, као доказни материјал у судском спору који је вођен на Порти, начињена су два преписа ове повеље од којих је један Караца понио са собом на султанов двор, док су други задржали Дубровчани и његов факсимил овдје објављујемо. Непознато је да ли се сачувао Карацин примјерак али није искључено да би се он данас, под условом да је сачуван, могао налазити у неком од архива у Истанбулу. Податак да су постојала два преписа оставили су сами Дубровчани у упутству својим посланицима, који су заједно са Карацом отпутовали у Турску, у којем су навели да је султанов посланик читао оригинал Радосављеве повеље о продаји Конавала и да је понио са собом њен препис а да се код дубровачких посланика налази други примјерак преписа. Занимљиво је да је посланик Радосава Павловића добио од свога господара инструкције

⁵ Уп. G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje*, 94.

да у судском спору на Порти, као свој „доказни материјал“, приложи једну фалсификовану повељу, коју је приписао Дубровчанима, а у којој је било наведено да су Конавли били заложени а не продати. Дубровачки посланици су поређењем печата са преписа оригиналног Радосављевог документа и анализом писма којим је та наводна повеља написана успјели да оспоре вјеродостојност тог документа, тако да је читав судски спор завршен у дубровачку корист. Та фалсификована повеља није сачувана. Није познато ко је аутор преписа. Текст преписа разликује се у језичком погледу од текста оригиналне повеље. Аутор је начинио препис по свом јекавском изговору пошто он редовно словима **иѣ** замјењује **ѣ** из оригиналне повеље. Постоји око двјестотињак оваквих језичких одступања у односу на оригинални текст повеље која је Љубомир Стојановић навео у свом издању повеље. Милан Решетар претпоставља да је овај преписивач Дубровчанин али Грегор Чремошник одбацује такву тврдњу, сматрајући да је препис начинио неки турски писар, поријеклом Србин, који се налазио у пратњи султановог посланика Караџе. Такву тврдњу засновао је на чињеници да анализа рукописа показује да аутор преписа није ни Руско Христофоровић ни Никша Звијездић већ нека трећа особа спретне руке која „јасно одаје писара по занату“ и која је била у стању да пише „тако глатко и беспријекорно канцеларијско писмо“. Управо је те 1430. године за српског писара дубровачке канцеларије, умјесто покојног Руска Христофоровића, примљен Никша Звијездић. Чремошник је мишљења да би, да је аутор преписа Дубровчанин, влада умјесто Руска у своју службу радије примила ту особу, а не Никшу, који по својим писарским способностима „далеко заостаје за преписивачем“.⁶ Хартија на којој се налази препис више пута је испресавијана по ширини и висини тако да је, када се она раствори, подијељена на шеснаест неједнаких поља. Препис се данас налази у лошем стању јер је хартија раскинута на четвртине управо на она три мјеста гдје је по ширини испресавијана. На путу је да се откине и поље на којем се налазе записи на полеђини. У

⁶ K. Jireček, *Nastojanje starijih Dubrovčana oko raširenja granice*, Slovinac, god. II, br. 4 (Dubrovnik 16. februar 1879) 58–59 (= *Зборник Константина Јиречека I*, Београд 1959, 307–311); C. Jireček, *Die mittelalterliche Kanzlei der Ragusaner*, Archiv für Slavische Philologie XXVI (Berlin 1904) 205–206; Ć. Truhelka, *Konavôski rat*, 174–187, посебно стране 182 и 186; М. Решетар, *Нове дубровачке повеље Стојановићева Зборника*, Глас СКА CLXIX, Други разред 87 (Београд 1936) 136–140; G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje*, 99–101; И. Божић, *Дубровник и Турска*, 49–56; Уп. и С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици; XXIV. Утврђивање аутентичности повеља*, Глас СКА CLXIX, Други разред 87 (Београд 1936) 3–14.

плану је рестаурација не само преписа него и оригиналне Радосављево повеље. Повеља и њен препис чувају се у Државном архиву у Дубровнику у једној фасцикли у оквиру фонда *Diplomata et acta*, заведени као „бечки број 1063“. Судаћи по записима на полеђини препис носи ознаке 1063/1 и 1063/2.

Други препис дао је сачинити писар Никша Звијездић преписавши након 1430. године оригиналну повељу на три листа прве књиге архивског фонда Привилегија (*Privilegi*), у литератури познатој и под називом *Codex Ragusinus*.⁷ Листови на којима се налази препис тешко су оштећени, највјероватније од влаге, и нападнути болешћу, тако да су сви листови са најмање трећином своје површине обојени љубичастом бојом. Поред свега тога, недостаје читав десни дио страница 90r и 91r, као и лијеви на страницама 90v и 91v. Међутим, с обзиром на то да је сачуван оригинал повеље, није тешко реконструисати текст Никшиног преписа. Опште је мишљење историчара и филолога да је Никша Звијездић био „мање учен“ од свог претходника Руска Христофоровића, пошто је исписујући препис у напријед поменути зборник мијењао језик оригинала замјењујући га својим локалним дубровачким говором. Одсуство педантности видљиво је и по томе што он знак **ѣ** замјењује са **е**, **и**, **иѣ** али и са **ѡ**. Нпр.: (оригинал) **прѣѣмѣ** – (Никшин препис) **прѣемѣ**, **мѣстѣмѣ** – **местѡмѣ**, **колѣнѣ** – **коленѣ**, **колѣнѣ** – **колинѣ**, **вѣкникѣ** – **виекникѣ**, **свѣта** – **свиѣта**, **врѣме** – **врѣме**, **ва виеки виека** – **ѡѡ ѡѡки ѡѡка**, **ниѣнѣ** – **нѣнѣ** итд. Љубомир Стојановић је у свом зборнику повеља и писама издао текст овог преписа упоредо са текстом оригиналне повеље, па су ова одступања јасно уочљива.⁸

Повеља је до сада издавана три пута: П. КараноТвртковић, *Србски споменици*, 166–174, док. 107; F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 336–342, док. 296; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 592–606, док. 601 (оригинал) и 602 (Никшин препис). Повељу приређујемо на основу фотографија начињених током јануара 2010. и априла 2017. године у Државном архиву у Дубровнику.⁹

⁷ DAD, *Privilegi* I, fol. 89r–91v.

⁸ За детаљну анализу Никшиног зборника консултовати М. Решетар, *Никша Звијездић, дубровачки српски канцелар XV вијека*, Глас СКА CLXIX, Други разред 87 (Београд 1936) 169–209.

⁹ Снимке су ми за ово издање уступили колеге др Невен Исаиловић и доц. др Небојша Порчић на чему им се овом приликом најсрдачније захваљујем.

Текст**

+ В имѣ ѿтца¹⁰ и С(и)на и С(вѣ)таго д(ѣ)ха аминь. Ми г[оспо]д[и]нь воевода Радосавъ Павловичъ м(и)л(о)стью Б(о)жьѡмъ велики воевода босански и синомъ ми кнезомъ Иванишемъ бѣдѣи ва великии¹¹ славѣ и г(о)спо|2|цтвѣ моихъ прѣродитель плем[е]нитовъ наше и по томъ за нашѣ слѣжбѣ м(и)л(о)сти и градове и ждѣе и земле кое примисмѡхъ кралевства босньскога намъ даано и записаано ѣ наше плем(е)нитовъ ва рѣсази |3| и дрѣжави босньскои и кралевствомъ и всеимъ рѣсагомъ босньскимъ намъ потвържено и ѣстановикено и бѣде по милости Б(о)жьѡи въ¹² плъни дрѣжавѣ г(о)сподѣе и ѣжива е ѡ[т] тога даюѣе и ѣдѣлююке |4| слѣгамъ и плем[е]нитимъ людемъ на мою волю дае и записѣе ѣ бащинѣ и ѣ плем(е)нитовъ въ сихъ всихъ видивъ и размисливъ ва срьдачниехъ скровищехъ срьдца моего. Великѣ любавъ и срьдчанствѡ¹³ кнеза влас|5|тѡхъ и все ѡпкине град[а] Дѣбровника кою възда милосрьдно срьдчнѡ и без мѣре въ всакоемъ почтенью прострѣше и показаше к нашѣмъ прѣвѣмъ и к нашемъ г[о]споцтвѣ и показѣю и чине како и по писанѣ|6|хъ кое ѡд¹⁴ нихъ примисмѡ виднети естъ а сади ѡще веѣе почтенѣе любавъ и приѣзанъ кою ѣчинише и показаше г(о)споцтвѣ ми по своихъ почтениехъ послѣхъ въ ѡвои врѣме наше и всемъ томѣи хѡ|7|те харни бити и почтенѣмъ нимъ въ веѣки платити. Хѡтѣсмѡ¹⁵ ми г[оспо]д[и]нь воевода Радосавъ Павловичъ всесрьдно и едноволнѡ и син ми кнезь Иванишъ и наше натражѣе цѡ е по мѣшкомъ колѣнѣ праавѡ |8| и почтенѡхъ срьдца нашего размисливъ въ срьдачниехъ скровищехъ срьдца нашего нихъ великѣ и краснѣ любавъ и срьдчанствѡ¹⁶ кнеза властѡхъ и все ѡпкине град[а] Дѣбровника кою вазда мног[о] милосрьднѡ и ѣ вса|9|ковъ врѣме показаше к нашимъ прѣвѣмъ и г[о]споцтвѣ ми все тои смисливъ чисто и ѡтворено хѡтѣсмѡ да толикаи любавъ харна бѣде за слаткѣ любавъ и срьдчанствѡ кое естъ меѣю нами. На почтенѣе и ѣзви|10|шенѣе нихъ примисмѡ с милосрьдеи кнеза и¹⁷ властеле и всѣ ѡпкинѣ град[а] Дѣбровника и нихъ послѣѣне намъ за

** Редакција издања и превода: Татјана Суботин Голубовић.

¹⁰ Ф. Миклошич: ѿтца.

¹¹ П. Карано-Твртковић, Ф. Миклошич и Љ. Стојановић: великои.

¹² Љ. Стојановић: и.

¹³ П. Карано-Твртковић: срьчанствѡ.

¹⁴ Ф. Миклошич: ѡдѣ.

¹⁵ Ф. Миклошич: хѡтѣсмѡ.

¹⁶ П. Карано-Твртковић изоставио и срьдчанствѡ.

¹⁷ Ф. Миклошич изоставио.

[The page contains dense handwritten text in German, written in a cursive script typical of the 18th century. The text is organized into several columns, with some sections appearing as lists or tables. The handwriting is somewhat faded and difficult to decipher in many places due to the age and style.]

1063

Vol. 286.

an. 1827.

the August.

1063

Poughkeepsie & Voorhies & Johnson's paper
purchased for the purpose of printing the
1827 Decem. 27.

Vol. 286. II

Madison & Johnson's paper
purchased for the purpose of printing the
1827 Decem. 27.

братѣю и сръдчане приателе и да стоимо за нихъ и за нихъ встанакъ какъ
за коега годѣ насъ |11| и да ихъ ч8вамо ѡда всакоѡга неприателѣ како
коега годи насъ и тако в[и] ихъ коѣ тешкоѣа допала ѡтъ¹⁸ кое годѣ страане
кнеза властеле и всѣ ѡпѣкинѣ дѣбровачкѣ и нихъ натражѣе и нихъ
по|12|слѣгне да стоимо ѡ оне како за коега годѣ ѡдъ насъ ер се и ѡни намъ
такоге ѡбѣтоваше. И тако би ми се по коѡмъ врѣменѣ згодилѡ доити ѣ
дѣбровникъ менѣ воеводи Радосавѣ или ми |13| с(и)нѣ кнезѣ Иванишѣ да
бѣде ѣ мене ѣ воеводи Радосавѣ и ѣ с[и]нѣ ми кнезѣ Иванишѣ властелинѣ и
кнезѣ и вѣкникѣ и сѣдѣа како ѣ коемъ годѣ властелѡ дѣбровачцихъ дрѣговъ
на десете. И почтоваше |14| мене г[оспо]д[и]на воеводѣ Радосава и с(и)на
ми кнеза Иваниша и наше послѣгне кнезѣ властеле и вса ѡпкина град[а]
дѣбровника даше ми и дароваше полачѣ с мѣстомъ ѣ дѣбровникѣ коѣ е
била прот[и]15|обистара Жорете да се направи и ѣреси гдѣ бѣде потрѣбно и
како е подобно да естѣ на видѣнѣе ер естѣ г[о]споцка полача. Даше ю
мнѣ г[оспо]д[и]нѣ воеводи Радосавѣ и с(и)нѣ ми кнезѣ Ива|16|нишѣ и
нашемъ встанкѣ правѡмъ и почтенѡмъ сръдца нашега ѡо е по мѣшкомъ
колѣнѣ¹⁹ али након тога по женскомъ колѣнѣ ѡо би нашега сръдца ако ли
би кон женскога колѣн[и]17|а ѡо би ѡдъ нашега сръдца тада нашимъ
всталѣмъ како крѣвь подак²⁰ и да таи полача намъ и нашемъ натрашкѣ
никада на мане не може прити ни се коимъ ѣзрокомъ изети и|18|з нашихъ
рѣкѣ ва виеки виека за ниеднѣ ратѣ ни за едно прѣдѣжѣ ни за еднѣ стварѣ
сѣгаи свѣта. Ако ли бихъ га г[оспо]д[и]нѣ воевода Радосавѣ хотиѡ да
самъ волѣнъ ѡвѣи полачѣ про|19|дати али заложити али даровати комѣ
ми е драго дѣбровчанинѣ и конѣ насъ с(и)нѣ ми кнезѣ Иванишѣ и нашѣ
встанакъ паче да се тои дѣбровачцимъ г[о]споцтвомъ не може забранити
|20| никомѣрѣ дѣбровчанинѣ коемъ висмо ю хотѣли продати или заложити
или даровати. И ѡцѣ ѡбѣтоваше и дароваше ми кнезѣ властеле и вса
ѡпкина град[а] дѣбровника мнѣ г[оспо]д[и]нѣ воеводи Радосавѣ и [21]
с[и]нѣ ми кнезѣ Иванишѣ и нашемъ встанкѣ почтоваше и дароваше и
даше на всакоѡ годице шесть сѣтъ перперѣ динар[а] дѣбровачцихъ да ми
даю за дохѡдакъ долѣ реч[е]ноѡга нашега²¹ диеа Конав[и]22|ли, Ѣбода и
Цаптата ва виеки виека намъ реч[е]номъ г[оспо]д[и]нѣ воеводи Радосавѣ
и с[и]нѣ ми кнезѣ Иванишѣ и нашемъ встанкѣ праавѡмъ и почтенѡмъ
сръдца нашега ѡо е по мѣшкомъ колѣнѣ али на|23|кон тога по женскомъ
колѣнѣ ѡо би ѡдъ нашега сръдца ако ли конѣ женскога колѣна ѡо е нашега

¹⁸ П. Карано-Твртковић: сѣ (!).

¹⁹ Љ. Стојановић: колѣно.

²⁰ Ф. Миклошич: подае.

²¹ Ф. Миклошич изоставио.

срѣдѣ тада нашѣмъ ѡстанкѣ како крѣвь подаѣ и да ѡвѣи реч[ѣ] не шесть
 сътъ перперѣ намъ г[оспо]д[и]нъ боев[24]оди Радосавъ и с[и]нъ ми кнезъ
 Иванишъ и нашѣмъ ѡстанкѣ никад[а]рь на манѣ не могъ прити ни секонемъ
 ѡзрокомъ изети из нашѣхъ рѣкъ вѣкомъ аминъ за ниѣднъ ратъ ни
 за ѣдно прѣдѣжѣ ни за ие[25]днъ²² стваръ сѣгаи свѣта. ако ли би се кади,
 ца не даи Богъ, кога ратъ на Дѣровникъ двигла или згодила ѡдъ
 г[оспо]д[и]на краля вѣсьнскога или ѡтъ кралевъ ѡгрѣсѣхъ или ѡтъ ц[а]рь
 тѣрѣсѣхъ ѡт коихъ нихъ г[о]спо[26]цтво ми запише имаа или ѡдъ насъ
 г[оспо]д[и]на воеводе Радосава или ѡдъ нашего с[и]на кнеза Иваниша или
 ѡдъ нашего натрашка или ѡдъ нашего плем[ѣ]на за колико би кади²³ ратъ
 била и трѣпѣла да за толикои [27] вѣременѣ кнезъ властеле и вса²⁴ ѡпкина
 град[а] Дѣровника и нихъ натражѣе и нихъ послѣгни да за толикои
 вѣременѣ цю би кади ратъ трѣпѣла да не имаю давати ни плакати ѡвѣи
 згора реч[ѣ] не шесть [28] сътъ перпер колико крат ли би кади ратъ прѣстала
 да имаю давати и плакати вѣзда ва вѣки²⁵ вѣка. И тако²⁶ би се ѡ кое вѣремѣ
 згодилъ теръ га г[оспо]д[и]нъ воевода Радосавъ или мои с[и]нъ кнезъ
 Иванишъ наш[29]и се на мори ѡвѣтоваше ми кнезъ, властеле и вса ѡпкина
 град[а] Дѣровника ѡзети насъ ѡ нихъ дрѣвнихъ гдѣ се нимъ вѣде можи и
 наше натражѣе на нихъ тракенѣе и спензъ и привести насъ к се[30]бѣ ѡ
 Дѣровникъ и да насъ не дадъ ни моего с[и]на кнеза Иваниша ни нашего
 натрашка ниѣдномъ нашѣмъ непригателю ни за страхъ ни за благо²⁷ ни за
 ниѣднога чловѣка волю сѣгаи свѣта паче²⁸ [31] гдѣ годѣ ѡ г[оспо]д[и]на
 кралевъ ѡгрѣсѣхъ или ѡ кмети ѡгрѣсѣхъ да за насъ стое собомъ и своими
 поклисари како за коега годѣ нихъ а ми г[оспо]д[и]нъ воевода Радосавъ и
 с[и]нъ ми кнезъ Иванишъ и наше натражѣ[32]е и наши послѣтни такожде
 ѡвѣтѣдемо кнезъ и властелемъ и вси ѡпкинѣ Дѣровачкои и нихъ
 послѣгнимъ стоати за нихъ. И ѡвѣтоваше менѣ г[оспо]д[и]нъ воеводи
 Радосавъ кнезъ властеле [33] и вса ѡпкина град[а] Дѣровника примити
 кад²⁹ имъ вѣдъ дати ѡ комъ дѣровачки дрѣжати нашихъ дѣкаатъ
 златихъ шесть тисѣкъ и да ми имаю давати петъ по кантинаръ на
 вса[34]коу годищѣе доколи годѣ вѣдемо дрѣжати реч[ѣ] не шесть тисѣкъ

²² П. Карано-Твртковић: ѣднъ.

²³ П. Карано-Твртковић: када.

²⁴ П. Карано-Твртковић: ва.

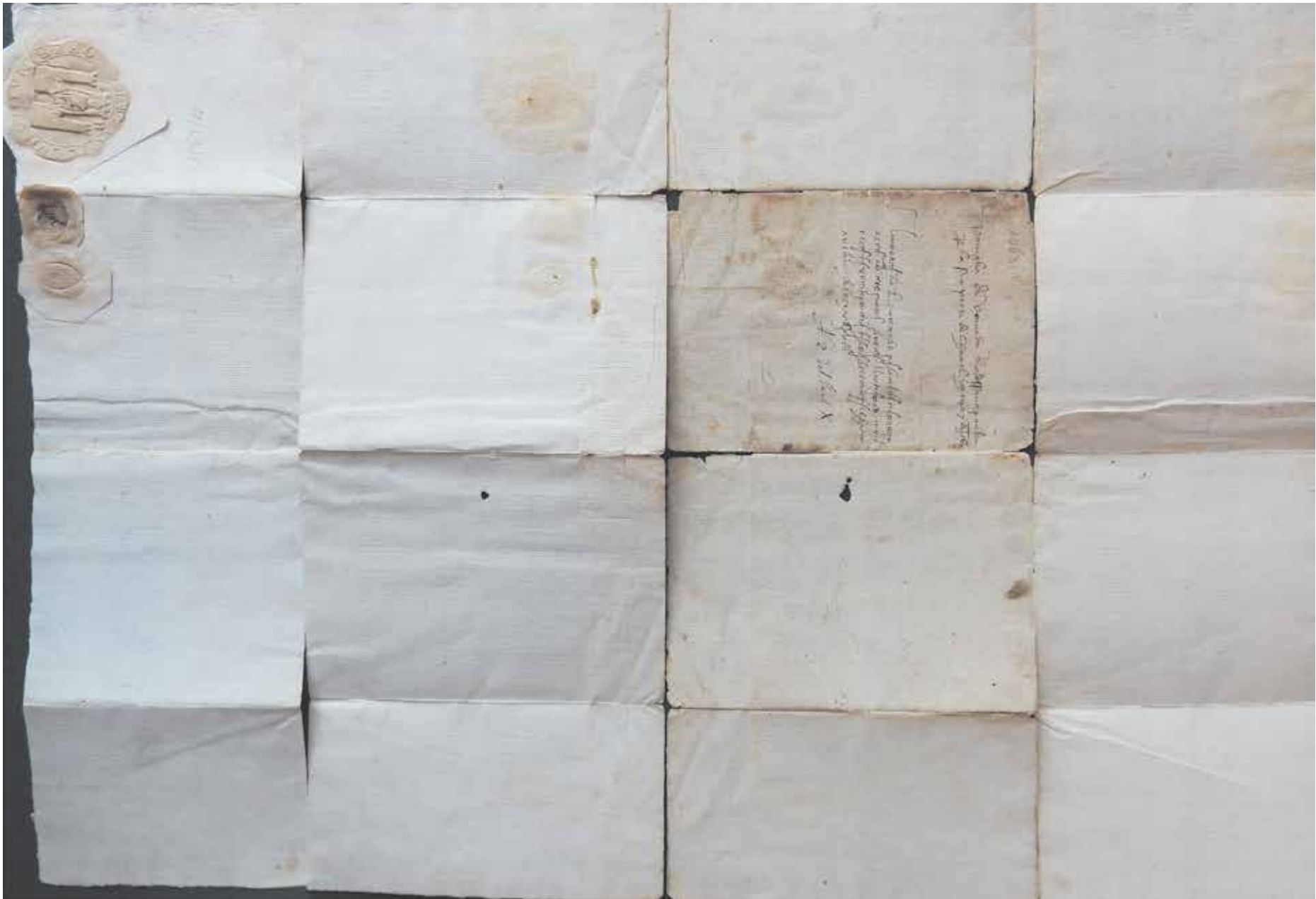
²⁵ Ф. Миклошич: вѣка.

²⁶ П. Карано-Твртковић: ако.

²⁷ Ф. Миклошич: благо.

²⁸ Ф. Миклошич и Љ. Стојановић: пачѣ.

²⁹ Ф. Миклошич: када.

дѣкати њ ни хъ комѣнѣ и кад[а] годи вѣдѣ њ ни хъ комѣнѣ ти дѣкати на
тѣи плакѣ колико би стојали да самъ волѣанъ ѡз[35]имати и шпетъ сталпати
кои ми годѣ дишѣ [т] тѣхъ реч[е]ниехъ дѣкати. Ъа г[оспо]д[и]нѣ воевода
Радосавъ и конъ мене с[и]нѣ ми кнезъ Иванишъ и нашъ натражакъ и када
годѣ би хъ хѣтиш³⁰ ѡзети швей реч[е]нѣе [36] дѣкати или кои дишѣ ѡд ѡни хъ
да дамъ на знанѣ прѣе тога кад³¹ ихъ вѣдемо хѣтѣи ѡзети два мѣс[е]ца.
И шѣи менѣ г[оспо]д[и]нѣ воеводи Радосавѣ и с[и]нѣ ми кнезѣ Иванишѣ
шѣтѣоваше кнезъ властеле и вса шп[37]кина град[а] Дѣбровника ѡ кое годѣ
би се врѣме згодилѣ мнѣ г[оспо]д[и]нѣ воеводи Радосавѣ и с[и]нѣ ми
кнезѣ Иванишѣ и нашемѣ натрашкѣ да поставимо ѡ ни хъ комѣнѣ на нашѣ
волю четири тисѣке дѣкати злат[38]ѣхъ да ихъ сѣ намъ дръжани (!)
примитѣ ѡ ни хъ комѣнѣ а да намъ имаю давати петъ по кантенарѣ на
всакоѣ годишѣ а под ѡвни ѡвѣтѣ како се згорѣ пише. И ми г[оспо]д[и]нѣ
воевода Радосавѣ и с[и]нѣ ми кнезъ Иванишѣ [39] видѣвѣ³² ва си хъ всѣхъ
и размисливѣ ва сръдѣчнихъ скровищехъ сръдѣца нашега великѣ и краснѣ
почтенѣи любавѣ и сръдѣчанствѣ кнеза, властѣи и все шпкине град[а]
Дѣбровника кою вѣзда мног[о] милосръднѣ [40] и вѣз мѣре ва всакоѣ
врѣме прострѣше и показаше к нашимъ прѣвѣемъ и к нашемѣ г[о]споцѣтѣи
и смисливѣ и видѣвѣ тои како се згоре пише ми г[оспо]д[и]нѣ воевода
Радосавѣ и с[и]нѣ ми кнезъ Иванишѣ дасмо и даровасмо [41] м[и]л[о]стииво
и доброволнѣи и всесръдо кнезѣ, властѣлемъ и всои шпкини дѣбровачкои ва
виеке вѣека³³ без пореч[е]нѣи с м[и]л[о]стию и с ѡдѣтвръгенѣемъ вѣи нашѣ
дишѣ Конавали и з Доношѣи горѣи и с Вит[42]алиношѣи по котарѣ с
правѣи мѣгами и с людѣи, з горѣи и с водѣи и с планинами и
сѣнокѣи и з грѣмѣемъ и шѣе на поврѣи и с Ошѣодошѣи и с Цапѣтѣомъ
по котарѣ с правѣи мѣгами шѣе к [43] било ѡ дръжанѣю г[оспо]д[и]на ни
и родитѣи кнеза Павла и врата ни г[оспо]д[и]на воеводе Петра и наше
г[оспо]д[и]на воеводе Радосава Павловика и с[и]на ми кнеза Иваниша до
данашнега дѣе са всѣи сѣи и засѣи [44]и дасмо нимѣ ѡ ващинѣи и ѡ
плѣм[е]нитѣи градѣ Дѣбровникѣ кнезѣи и властѣлемъ и всои шпкинѣи
дѣбровачкои ва виеки вѣека³⁴ аминѣ. Да сѣ волѣи и шѣасни нимѣи шѣи³⁵ и
дѣтѣа ни хъи и ни хъи ѡн[45]ѣи и прѣиѣи и ни хъи послѣгѣи како права и
плѣм[е]нѣи г[о]спѣа ва виеки виека аминѣ. И шѣвише ми г[оспо]д[и]нѣ

³⁰ Ф. Миклошич и Љ. Стојановић: хѣтишѣ.

³¹ Ф. Миклошич: када.

³² Ф. Миклошич: видѣвѣ.

³³ П. Карано-Твртковић: виека.

³⁴ П. Карано-Твртковић: виека.

³⁵ П. Карано-Твртковић: синѣи.

воевода Радосавъ и с[и]нь ми кнезь Иванишь за насъ и за наше натражък по мѣшкѡмъ колѣнѣ право и почтенѡ |46| срьдца нашего и за наше плем[е] що е по мѣшкомѣ колѣнѣ вѣѣтѣмо се градѣ Дѣбровникѣ, кнезѣ и властелемъ и всои ѡпкинѣ дѣбровачкои³⁶ и завезѣмо³⁷ се на всакѣ нашѣ мѡвкъ реч[е]ньнѣ полъ жѣпе Конавли, Ѣво|47|да и Цаптата бранити ѡда всакѡмъга насильѣа и злихъ люди како да ихъ г[о]сподѣю и ѣживаю мирнѡ. И ѡцъ вѣѣтовасмо ми г[оспо]д[и]нь воевода Радосавъ и с[и]нь ми кнезь Иванишь и нашѣ натражакъ реч[е]ньнѡмѣ кнезѣ |48| и властелемъ и всои ѡпкинѣ дѣбровачкои за ниеднога чловѣка волю кои би на съемъ свѣтѣ ни за страхъ ни за кое благо ни за ниеданъ ини ѣзрокъ кои би на свѣти могаѡ бити нимъ³⁸ и всемѣ нихъ не ѣди|49|тъ³⁹ ни нихъ ѡтиснѣти паче имъ признавати и срьдчано и правѡ како се згора пише до дни и до вѣка. И ѡцъ кнезь властеле и вса ѡпкина град[а] Дѣбровника даше и дароваше менѣ г[оспо]д[и]нѣ воеводи Радосавѣ и с[и]нѣ ми |50| кнезѣ Иванишѣ и нашемѣ ѡстанкѣ ѣ Конавлахъ четири⁴⁰ дѣловѣ земле и петѡмъга дѣла три чести земле и да самъ волганъ ѣа⁴¹ г[оспо]д[и]нь воевода Радосавъ и с[и]нь ми кнезь Иванишь и нихъ ѡстанакъ како више пише⁴² |51| да смо волни продати и даровати комѣ е намъ годѣ Дѣбровчанинѣ ѡнеи дѣлове що насъ доиде ѣ Конавлахъ. И за потвѣрѣнье и ѣстановиѣнье вѣчнѡмъ всакѡе почтене любве и приѣтелства меѣ нами м|52|и г[оспо]д[и]нь воевода Радосавъ и с[и]нь ми кнезь Иванишь и за все наше натражък и плем[е] кнезѣ и властелемъ и всои ѡпкини дѣбровачкои потвѣрдисмо и потвѣрѣмо все и всакѡе⁴³ повеле кое си имаю ѡда на|53|шихъ прѣвиехъ ѡдъ г[оспо]д[и]на ни и родителѣ⁴⁴ кнеза Павла и брата нашего г[оспо]д[и]на воеводе Петра и наше г[оспо]д[и]на воеводе Радосава до данашнега дне по редѣ с ѡвѣмъ⁴⁵ саданънимъ г[о]спѡцтва ни⁴⁶ записомъ |54| подъ висѣкомъ г[о]спѡцтва⁴⁷ ни печатъю все кѣпно потвѣрѣмо и потвѣрдисмо да имъ сѣ твѣрди и непоколѣбими и нипорочни до дни и до вѣка. И на все више

³⁶ П. Карано-Твртковић изоставио.

³⁷ П. Карано-Твртковић: *заветѣмъ*; Ф. Миклошич: *завезѣмъ*.

³⁸ П. Карано-Твртковић: *намъ*.

³⁹ Лб. Стојановић: *ѣдѣти*.

⁴⁰ П. Карано-Твртковић и Ф. Миклошич изоставили.

⁴¹ Лб. Стојановић: *ѣа*.

⁴² Ф. Миклошич: *пишк*.

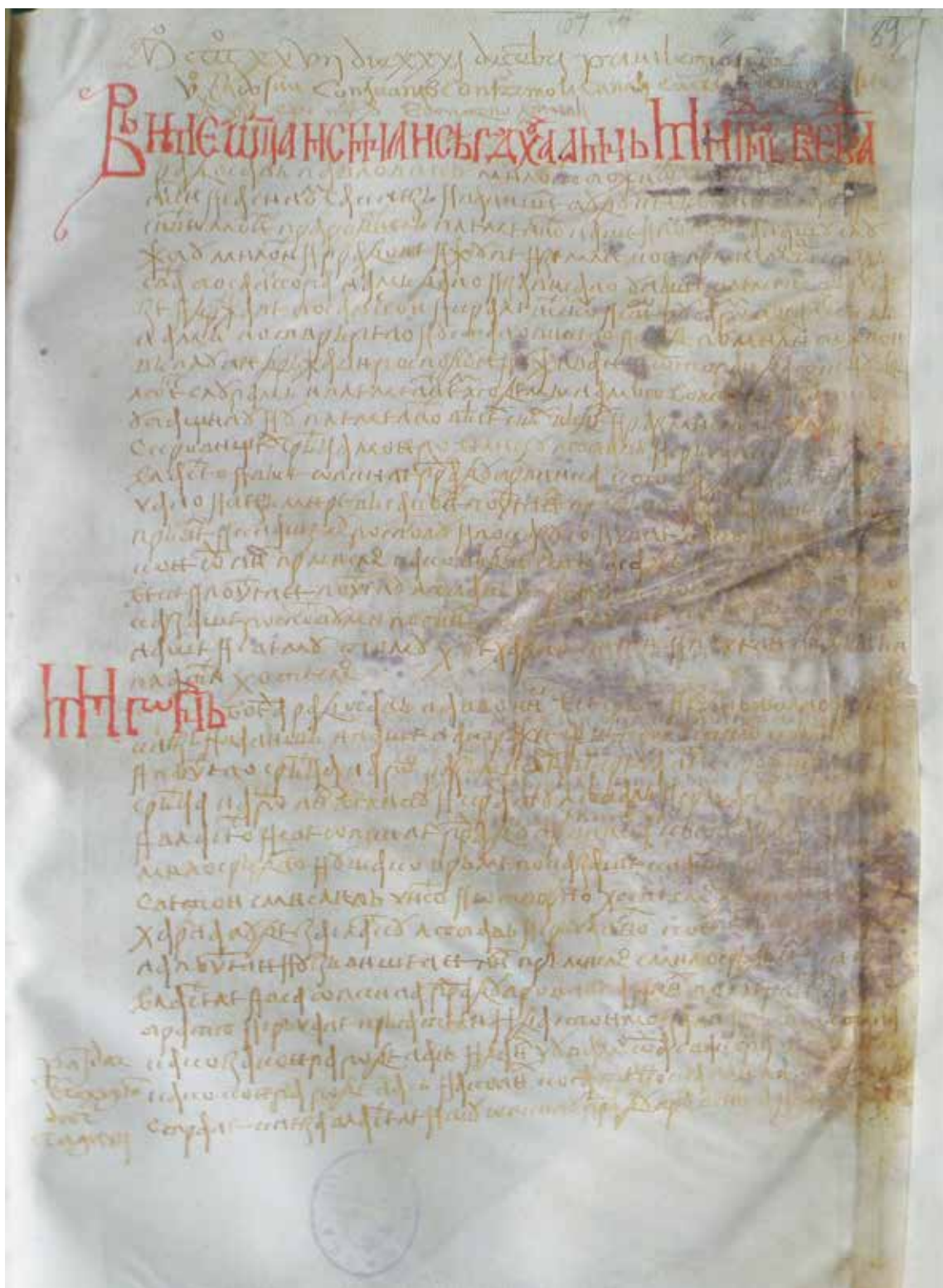
⁴³ П. Карано-Твртковић: *всакиѣ*.

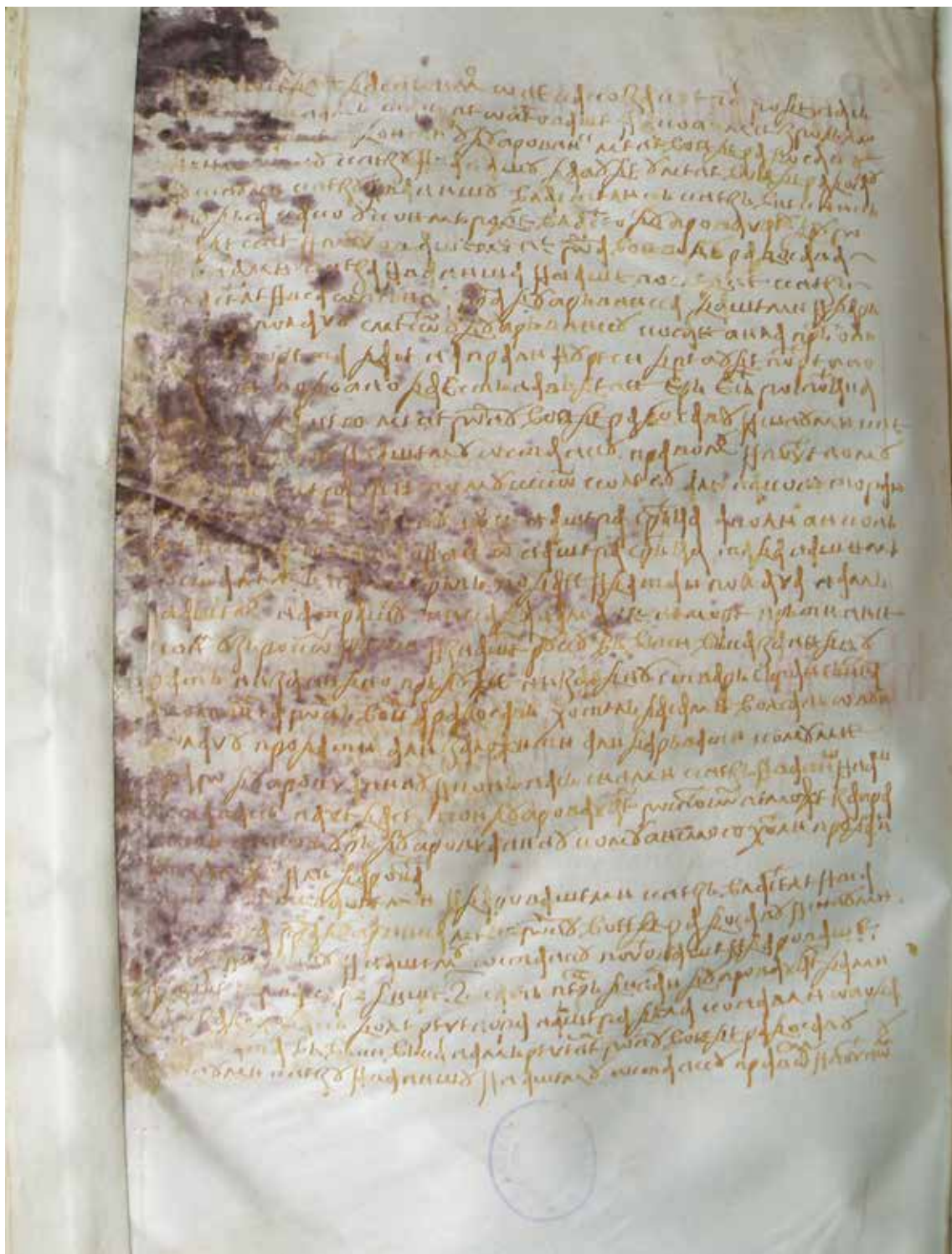
⁴⁴ Ф. Миклошич и Лб. Стојановић: *родителѣа*.

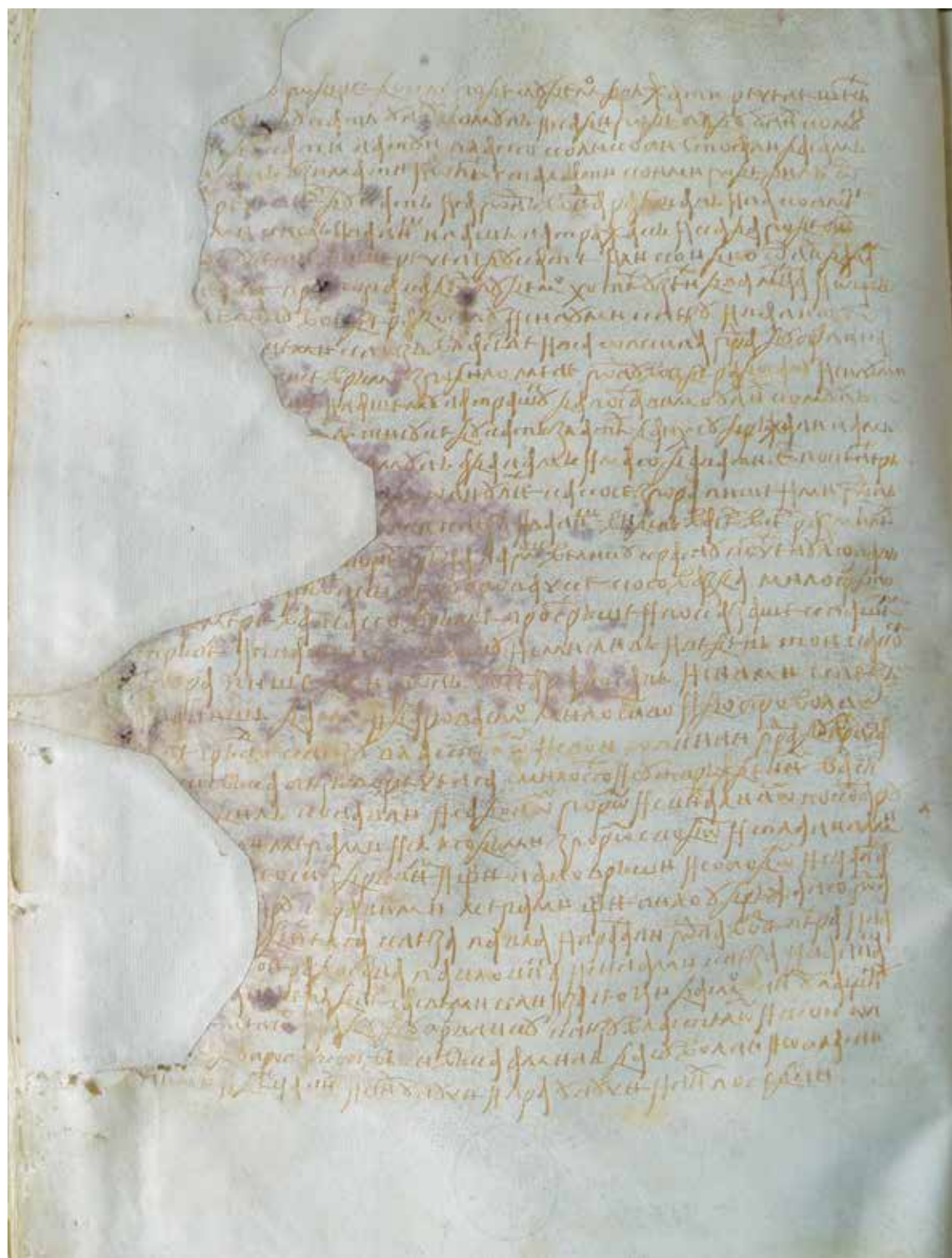
⁴⁵ Лб. Стојановић: *ѡвѣмъ*.

⁴⁶ Ф. Миклошич: *ми*.

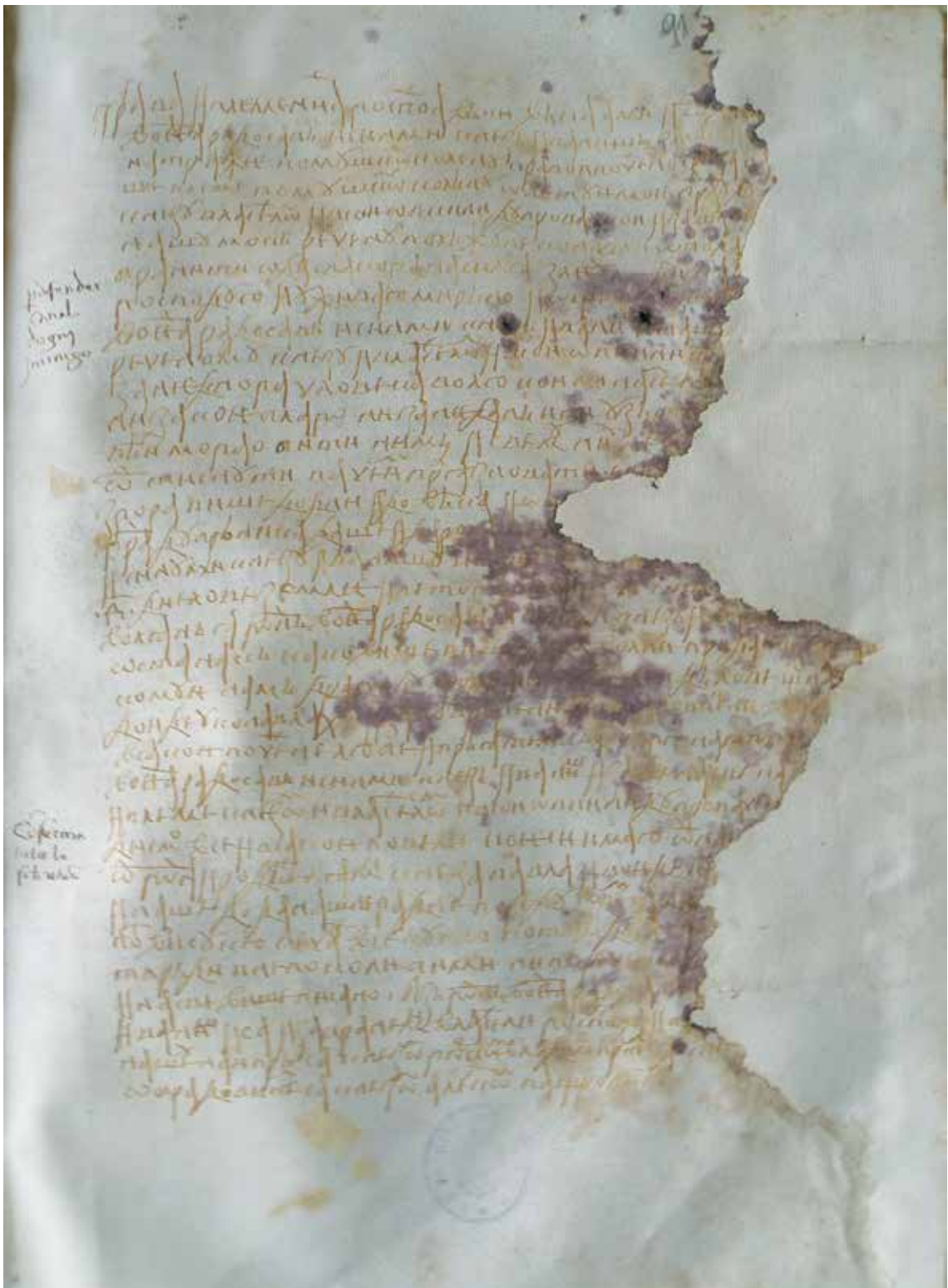
⁴⁷ Лб. Стојановић: *гспѡцтва*.

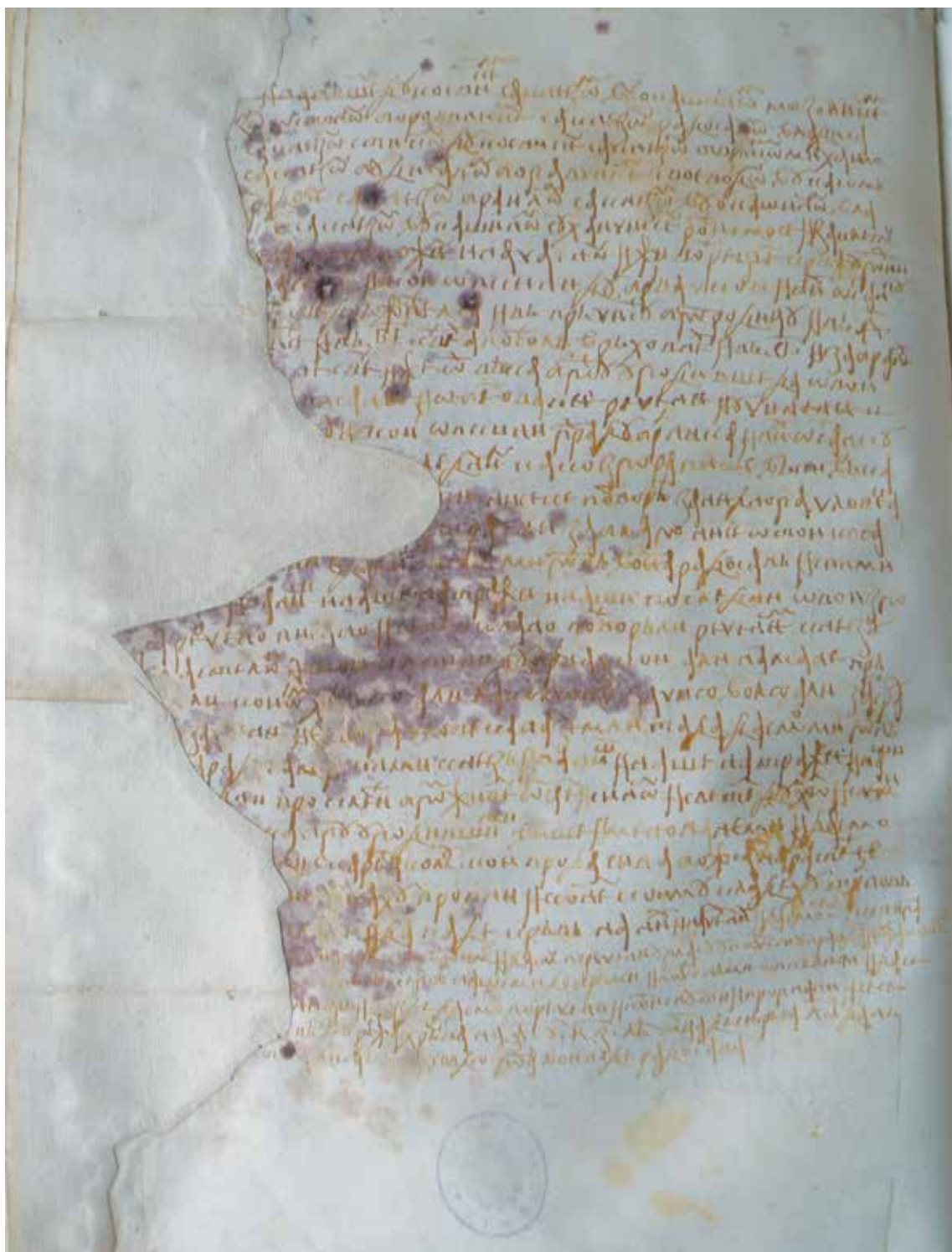

Codex Ragusinus, fol. 90'

Codex Ragusinus, fol. 91'

писаньнъ азъ г[оспо]д[и]нь воевода Радосавъ |55| Павловиць и синонь ми кнезомъ Иванишемъ и съ избранѣми властели г[о]споцтва ми брацтва нашего и сл88гъ⁴⁸ нашихъ а⁴⁹ наипрѣ с кнезомъ Юркомъ⁵⁰ Владимириѣ емъ, с кнезомъ Радосавомъ Ёбрадо|56|викемъ, с кнезомъ Алексомъ Пацровикемъ, с кнезомъ Иванишемъ Д8коевикемъ, с кнезомъ В8кашиномъ Мозоликемъ, с кнезомъ Ёстоумъ Боровиникемъ, с кнезомъ Радосавомъ Владимирикемъ, |57| с кнезомъ Стѣпкомъ Д8коевикемъ, с кнезомъ Тврѣткомъ Михаиловикемъ, с кнезомъ Б8дисавомъ Богавчикемъ с воеводоумъ В8касомъ, с воеводомъ Радоемъ, с кнезомъ Браиломъ, с кне|58|зомъ В8кашиномъ Владимирикемъ⁵¹, с кнезомъ В8кашиномъ С8ханчикемъ, ротисмо се и заклесмо на светомъ евангелю б[о]жьемъ и на часномъ и животворещемъ криж8 г[о]сподию реч[е]ньнѣмъ кнез8, |59| властелемъ и всои ѡпкинѣ град[а] Д8бровника и нихъ ѡстанк8 ва Г[оспо]д[а] Б[о]га вседръжителѧ и ва прѣчист8 его б[о]гоматерь и ва ѧ евангелисте и ва вѣ с[ве]тихъ ап8столю врѣховнихъ и въ⁵² .ѧ. изъб[60]ранихъ б[о]жихъ и ва все свете иже ѡдъ вѣка Б[о]г8 8годивше да ѡвои згора наше писанье и ѡвѣтованье реч[е]нье и 8чиненье кнез8 и властелемъ⁵³ и всои ѡпкинѣ град[а] Д8бровника и нихъ ѡст[61]анк8 и плем[е]н8 нихъ и нихъ послѣгнимъ како згора пише виек8 вѣкома не има нимъ на мане прити ни секе потворити за ниедн8 стварь на земли ни за еднога чловѣка волю ни за |62| страхъ ни за благо ни се ѡ тои парна коѧ 8чинити. Ёда ли бисмо ми г[оспо]д[и]нь воевода Радосавъ и с[и]нь ми кнезь Иванишь и наше натражѣе и наши послѣгни ѡвои зговѣра реч[е]ньнъ писаньнъ |63| и ѡвѣтованьнъ потворили реч[е]ньниемъ кнез8, властелемъ и всои ѡпкинѣ Д8бровачкои али на мане принесли коумъ хитростью или лакомостью за чѣ[и]ю волю али за страахъ |64| али за хотѣнье иеднога чловѣка на земли тада да смо ми г[оспо]д[и]нь воевода Радосавъ и с[и]нь ми кнезь Иванишь и наше натражѣе и наши послѣгни проклети Б[о]гомъ живѣмъ Ётъ|65|цемъ и С[и]номъ и С[ве]тиемъ д[8]хоумъ и всеми с[ве]тими ѡдъ вѣка Б[о]г8 8годившими више именованѣми и дасмо причтени к Ииюди скариѡтском8⁵⁴ кои прода с[и]на б[о]жья на распѣтьѣ |66| и к ѡнѣмъ кои 8пыах8: пропни, пропни и

⁴⁸ Лб. Стојановић: сл8гъ.

⁴⁹ Ф. Миклошич: и.

⁵⁰ П. Карано-Твртковић изоставио.

⁵¹ Лб. Стојановић: Владимиририкемъ (!).

⁵² П. Карано-Твртковић и Ф. Миклошич: ва.

⁵³ Ф. Миклошич: властельемъ.

⁵⁴ П. Карано-Твртковић, Ф. Миклошич и Лб. Стојановић: искарѡтском8.

к оуиѣмъ кои мѣ кладихѣ тръновѣ вѣнацѣ на главѣ и да⁵⁵ паде крѣвь на
нихъ и на чедихъ нихъ и да смо се удѣрекли Б[о]га и гавъ|67|гела
м[и]л[о]стивоу на даанъ свѣти и вѣре кою вѣрѣмо и да смо пореч[е]ни
ѣ гласѣ и ѣ почтеню и ѣ правдахъ и ѣ законехъ нашихъ бѣдѣхъ до
врѣменъ сихъ мѣгѣ нашими |68| добрѣми и почтенѣми вѣкеници и да се
назовемо проклетци и невѣрници и ваздѣ да смо пореч[е]ни и потиснѣти
и прогнани. И сѣе все писаа⁵⁶ се и сврѣши ва лѣта ро|69|жства Христова
тисѣка и четири ста и два десети и седмъ лѣто м[ѣ]с[е]ца декемвриа⁵⁷ .ѣ.
и .ѣ. днь⁵⁸ а писаа Свѣтога дѣлакъ заповѣдью и повелѣнѣмъ г[оспо]д[и]на
ми воево|70|дѣе⁵⁹ Радосава.

Превод

+ У име Оца и Сина и Светога духа амин. Ми господин војвода
Радосав Павловић милошћу божјом велики војвода босански и са сином
ми кнезом Иванишем, будући у великој слави и господству мојих праро-
дитеља, наше племенито и потом милости и градове и жупе и земље које
примисмо за нашу службу од краљевства босанскога, што нам је дато и
записано у наше племенито на русагу и државом босанском и краљев-
ством и свим русагом босанским нама потврђено и установљено да буде
по милости божјој, у пуној власти да се управља и користи и од тога даје
и удјељује слугама и добрим људима, мојом вољом да се поклања и за-
писује у баштину и у племенито од свих ових размотрено и испитано из
искрених побуда мога срца. Велику љубав и поштовање кнеза, властеле
и читаве Општине града Дубровника, које су увијек добростиво, искре-
но и безмјерно приликом сваког чина ширили и указивали према нашим
прецима и к нашем господству, показују и чине и по писмима која смо од
њих примили и имали видјети а сада су у ово наше вријеме по својим
уваженим посланицима још већу поштовану љубав и пријатељство учи-
нили и указали мом господству и у свему томе хтједосмо бити захвални
и поштовање њима занавијек наградити. Хтједосмо ми господин војвода
Радосав Павловић искрено и једнодушно и син ми кнез Иваниш и наше
законито и поштовано потомство што је по мушком кољену од наше
лозе, размисливши из искрених побуда нашег срца о њиховој великој и

⁵⁵ Лб. Стојановић: дѣ.

⁵⁶ Лб. Стојановић: писа.

⁵⁷ Лб. Стојановић: декемвриа.

⁵⁸ Ф. Миклошич: дань.

⁵⁹ Ф. Миклошич и Лб. Стојановић: воеводе.

красној љубави и о поштовању кнеза, властеле и све Општине града Дубровника које су увијек много милосрдно и у свако вријеме показивали к нашим прецима и нашем господству, све то поштено и отворено смисливши хтједосмо да толика љубав буде награђена у име слатке љубави и поштовања које влада међу нама. Ради њихове части и достојанства уљудно примисмо кнеза и властелу и сву Општину града Дубровника и њихове потомке за браћу и поштоване пријатеље и да настајавамо за њих и за њихове потомке као да су једно од нас и да их чувамо од сваког непријатеља попут сваког од нас и ако би их са које год стране задесила која тешкоћа да се попут сваког од нас заузмемо за кнеза, властелу и сву Општину дубровачку и њихово потомство и [потомке] посљедњих јер су нам и они тако обећали. И ако би се мени војводи Радосаву или сину ми кнезу Иванишу у неко вријеме догодило да дођемо у Дубровник, да будемо властела, кнезови, вијећници и судије попут осталих дванаесторо дубровачких властелина. И кнез, властела и сва Општина града Дубровника су испоштовали мене господина војводу Радосава и сина ми кнеза Иваниша и наше потомство, даше ми и дароваше палату са земљиштем у Дубровнику, која је раније припадала протовестијару Жорети, да се оправи и украси гдје се нађе за сходно и потребно да је за углед јер је господска палата. Даше је мени господину војводи Радосаву и сину ми кнезу Иванишу и нашим истинским и поштованим насљедницима наше лозе по мушком кољену а, након тога, по женском кољену што је од наше крви а, ако ли [не] буде [наслѣдника] женске лозе наше крви, тада [палата припада] нашим осталим [наслѣдницима] колико сродство допушта и да та палата нама и нашем потомству никада на мање [од тога] не може припасти нити се због било којег узрока изузети из наших руку за вијеке вијекова, ни због иједног рата, за ниједан дуг, нити због иједне ствари овога свијета. Ако ли бих ја господин војвода Радосав тако хтио, или након мене мој син Иваниш и наше потомство, да сам слободан ову палату продати, заложити или даровати било којем Дубровчанину и да то дубровачка власт не може забранити нити једном Дубровчанину којем бисмо је хтјели продати или заложити или поклонити. И обећаше још и дароваше ми кнез, властела и сва Општина града Дубровника: мени господину војводи Радосаву и сину ми кнезу Иванишу и нашем потомству, указаше част и поклонише и даше шест стотина перпера дубровачких динара, сваке године да ми дају за приход доле поменутог нашег дијела Конавала, Обода и Цавтата у вијеке вијекова нама поменутом господину војводи Радосаву и сину ми кнезу Иванишу и нашем законитом и пошто-

ваном потомству од наше крви што је по мушком кољену а након њега по женском кољену што је наше крви а, ако ли иза женског кољена од наше лозе [не буде било насљедника] тада [приход да се даје] нашим потомцима колико сродство допушта и да ових поменутих шест стотина перпера нама, господину војводи Радосаву и сину ми кнезу Иванишу и нашим потомцима, никада мање [од наведеног] не може допасти нити се због било којег узрока изузети из наших руку за вијеке вијекова, амин – ни због једног рата, ни због иједног дуга, нити због иједне ствари (узрока, околности) овога свијета. Уколико би се када, не дао бог, задесио рат или би на Дубровник био покренут од господина босанског краља или угарских краљева или турских царева, са којима наше господство има спора-зуме, или од нас господина војводе Радосава или од нашег сина кнеза Иваниша или од нашег потомства или од нашег рода, колико год би рат био и трајао да за то вријеме кнез, властела и сва Општина града Дубровника и њихови насљедници и [потомци] посљедњих, за вријеме док траје рат не имају давати ни плаћати ових напријед поменутих шест стотина перпера већ да имају давати и плаћати онај пут када ли би рат престао увијек за вијеке вијекова. И ако би се каткад догодило да се ја господин војвода Радосав или мој син кнез Иваниш задесимо на мору, обећаше ми кнез, властела и сва Општина града Дубровника да ће нас и наше потомство гдје год буду могли примити на своје лађе о свом издатку и трошку и довести нас код себе у Дубровник и да нас и мога сина кнеза Иваниша и наше потомство неће предати ниједном нашем непријатељу ни због страха, ни због имања, нити због намјере ниједнога човјека овога свијета већ ће било гдје код господе угарских краљева или угарских поданика (вазала) лично и путем својих посланика јамчити за нас као и за било којег од својих а ми господин војвода Радосав и син ми кнез Иваниш и наши насљедници и [потомство] посљедњих обећавамо кнезу и властели и читавој Дубровачкој општини и њиховим потомцима да ћемо се заузимати за њих. И обећаше кнез, властела и сва Општина дубровачка мени господину војводи Радосаву да ће примити кад им будем предао да у дубровачкој благајни чувају шест хиљада наших златних дуката и да ће ми сваке године давати пет процената [камате] докле год будемо држали поменутих шест хиљада дуката у њиховој благајни и колико год ти дукати буду остали при тој камати у њиховој благајни да сам ја господин војвода Радосав и након мене мој син кнез Иваниш и наше потомство слободан изузимати и опет улагати који год дио од тих поменутих дуката и када бих год хтио да подигнем те поменуте дукате

или који њихов дио да два мјесеца прије него их будем хтио узети то дам на знање. И још су кнез, властела и сва Општина града Дубровника обећали мени господину војводи Радосаву и сину ми кнезу Иванишу да ако би се у било које вријеме догодило, мени господину војводи Радосаву и сину ми кнезу Иванишу и нашим насљедницима, да положимо на наш захтјев у њихову државну благајну четири хиљаде златних дуката да су дужни да их приме у њихову благајну а да нам имају давати пет процената [камате] сваке године а под оним условом који је напријед записан. И ми господин војвода Радосав и син ми кнез Иваниш, видјевши у свих ових велику и милу поштовану љубав и поштење кнеза, властеле и све Општине града Дубровника које су увијек много дарежљиво и безмјерно у свако доба ширили и показивали к нашим прецима и к нашем господству и расудивши и промисливши и размотривши о томе што је напријед наведено, ми господин војвода Радосав и син ми кнез Иваниш дасмо и поклонисмо милосрдно и благонаклоно и искрено кнезу, властели и читавој Дубровачкој општини у вијеке вијекова неопозиво, с наклоношћу и с постојаношћу читав наш дио Конавала и с Доњом гором и с Витаљином дуж подручја (округа) са законитим међама и с људима, с гором и с водом и с планином и са сјенокосима и са жбуњем и [са свим] што је на површини и са Ободом и са Цавтатом у области са законитим међама што је било у посједу господина ми и родитеља кнеза Павла и брата ми господина војводе Петра и нашег господина војводе Радосава Павловића и сина ми кнеза Иваниша до дана данашњег, са свим селима и засеоцима дасмо њима у баштину и у племенито граду Дубровнику, кнезу и властели и читавој Дубровачкој општини у вијеке вијекова, амин. Да су они и њихова дјеца и њихова унучад и њихова праунучад и [потомци] посљедњих слободни и да имају власт над тиме као законита и племенита господа у вијеке вијекова амин. И штавише, ми господин војвода Радосав и син ми кнез Иваниш завјетујемо се у наше, у име наших законитих и поштованих насљедника по мушком кољену наше крви и у име нашег рода по мушком кољену, граду Дубровнику, кнезу и властели и читавој Дубровачкој општини и обећавамо да ћемо свим нашим силама поменути половину Жупе Конавли, Обод и Цавтат бранити од сваког насиља и злих људи као да ја тамо мирно владам и управљам. И још, ми господин војвода Радосав и син ми кнез Иваниш и наше потомство обећасмо поменутом кнезу и властели и читавој Дубровачкој општини да им нећемо наудити нити их отјерати вољом ниједног човјека на овоме свијету, ни због страха, ни због каквог имања нити због

иједног узрока који би на свијету постојао већ да ћемо им бити од сада па до вијека искрено и поштено наклоњени како је и напријед наведено. И још, кнез, властела и сва Општина града Дубровника даше и поклонише мени господину војводи Радосаву и сину ми кнезу Иванишу и нашем потомству у Конавлима четири дијела земље и три четвртине од петог дијела и да сам слободан ја господин војвода Радосав и син ми кнез Иваниш и наше напријед наведено потомство, да смо слободни продати и поклонити којем год Дубровчанину оне дијелове који су нам припали у Конавлима. И за вјечно утврђење и установљење свог пријатељства и поштоване љубави између нас, ми господин војвода Радосав и син ми кнез Иваниш и сво наше потомство и род, кнезу и властели и читавој Општини дубровачкој утврдисмо и потврђујемо све разне повеље које имају од наших предака, од господина ми и родитеља кнеза Павла и брата нашег господина војводе Петра и нашег господина војводе Радосава, све по реду до данашњег дана са овим садашњим, господства ми, записом под висећим печатом мога господства, све скупа потврђујемо и утврдисмо да су им чврсте и непоколебљиве и непромјенљиве од сада па завинајек. И на све напријед записано ја господин војвода Радосав Павловић и са сином ми кнезом Иванишем и са одабраном властелом господства ми братства нашег и слугу наших а најприје с кнезом Јурком Владимирићем, с кнезом Радосавом Обрадовићем, с кнезом Алексом Паштровићем, с кнезом Иванишем Дукојевићем, с кнезом Вукашином Мозолићем, с кнезом Остојом Боровинићем, с кнезом Радосавом Владимирићем, с кнезом Стјепком Дукојевићем, с кнезом Твртком Михаиловићем, с кнезом Будисавом Богавчићем, с војводом Вукасом, с војводом Радојем, с кнезом Браилом, с кнезом Вукашином Владимирићем, с кнезом Вукашином Сухаичићем, закунисмо и заклесмо се на Светом божјем јеванђељу и на часном и животворном крсту Господњем, помениутом кнезу, властели и цјелокупној Општини града Дубровника и њиховом потомству, у Господа Бога сведржитеља и у пречисту његову Богоматер и у четири јеванђелиста и у дванаест светих врховних апостола и у 70 изабраника божјих и у све свете који су одувјек Богу били мили да ово наше напријед записано и изречени и учињени завјет (јамство) кнезу и властели и свој Општини града Дубровника и њиховом потомству и њиховом роду и њиховим посљедњим неће мање допасти [од онога] како је напријед наведено за вијек вијекова, нити ће се оскврнити због неког земаљског узрока, ни због воље иједног човјека, ни због страха, ни због имања, нити ће се око тога повести која парница. Уколико

бисмо ми господин војвода Радосав и син ми кнез Иваниш и наше потомство и наши последњи оскврнули ово напријед речено, записано и зајамчено поменутом кнезу, властели и читавој Дубровачкој општини или неком брзоплетошћу и лакомошћу умањили због нечије воље, или страха, или због захтјева неког човјека на земљи, тада да смо ми господин војвода Радосав и син ми кнез Иваниш и наше потомство и наши последњи проклети од Бога живог, Оца и Сина и Светог духа и од свих светих одувјек Богу угодних и напријед поменутих и да смо прибројени Јуди Искариотском, који је продао Сина божјег на распећу и к оним који викаше: распни, распни, и к оним који су му на главу стављали трнов вијенац и да падне крв на њих и на њихова чеда и да смо се одрекли Бога и анђела милостивог на судњи дан и вјере коју исповиједамо и да су нам за сва времена оповргнути углед, достојанство, власт и наши будући закони међу нашим добрим и поштованим пријатељима и да смо названи проклетницима и невјерницима и да смо увијек оповргнути и одбачени и прогнани. И све ово писаше и сврши у љето од рођења Христова хиљаду и четири стотине и двадесет и седмо љето, мјесеца децембра тридесет и први дан а записа Остоја дијак [на основу] заповјести и налога господина ми војводе Радосава.

Дипломатичке особености

Највећу дипломатичку особеност ове повеље представља њена величина. Већ смо раније навели, у поглављу о физичком опису повеље, да се ради о највећој сачуваној ћириличној повељи која је издата за вријеме средњовјековне босанске државе. И за знатан број осталих сачуваних повеља из канцеларије Павловића може се рећи да их карактеришу њихове неуобичајено велике димензије.⁶⁰ Могуће је да је и то био један од начина да се демострира моћ и богатство куће Павловића. Иако је текст повеље прилично обиман, он не садржи све дипломатичке елементе, већ је употребијен једноставнији формулар, који се састоји од симболичке и вербалне инвокације, интитулације, експозиције, диспозиције, короборације, помена свједока, санкције и датума. Заправо, само је у експозицији, диспозицији и санкцији, уз помен свједока, садржано нешто мање од 90% укупног текста повеље. Могао би се, као још једна дипломатичка особеност, истаћи и податак да је на интитулацију надовезана незграпна експозиција, која на свом почетку садржи елементе аренге (вѣдѣтии ва великии

⁶⁰ Уп. G. Čremošnik, *Studije*, 28.

славѣ и г(о)споцтвѣ моихъ прѣродитељ пле[м]нитов наше ...).⁶¹ У краткој короборацији наговјештена је овјера повеље висећим печатом а након ње, поред заклетве самог војводе Радосава и његовог сина Иваниша, наведена је и заклетва петнаесторице свједока, ситније властеле из области којом су управљали Павловићи, који су додатно утврдили овај правни чин. Санкција је прилично дуга, а изречена је само пријетња духовном казном, што је уобичајено за канцеларију Павловића. Она садржи и тзв. аутосанкцију, тј. аукторову одговорност за учињени прекршај.⁶² Треба истаћи и то да је повеља датирана тзв. божићним стилем (*stilus nativitatis*), према којем је година започињала на Божић 25. децембра. Дакле, по таквом рачунању наведени датум био је седми дан тадашње нове 1427, али по нашем рачунању још увијек 1426. године. Овај стил био је раширен у већини средњовјековних далматинских градова, укључујући и Дубровник. Завршне преговоре о продаји Конавала водило је у Дубровнику, током децембра 1426. године, у име војводе Радосава његово посланство у склопу којег се налазио и писар Остоја.⁶³ Податак о мјесту обављања завршних преговора објашњава начин датирања повеље, који је био уобичајенији у дубровачкој канцеларији. У литератури се још увијек могу срести примјери да аутори наводе како је Радосав Павловић продао Конавле крајем 1427. године.⁶⁴

Просопографски подаци

У претходним бројевима Грађе о прошлости Босне већ су објашњене личности: **Павле Раденовић** (ГПБ 1, 105); **Радосав Павловић** (ГПБ

⁶¹ Уп. Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије у средњовековној Босни*, Београд 2014 (докторска дисертација у рукопису), 386–387.

⁶² Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 430–431.

⁶³ Р. Грујић, *Конавли*, 33; В. Ћоровић, *Како је војвода Радослав Павловић продавао Дубровчанима Конавле*, 104–105.

⁶⁴ Сравнити са литературом наведеном у првој фусноти овог рада. Ј. Stipišić, *Potvrde povijesne znanosti u teoriji i praksi*, Zagreb 1985, 194. Иако је још Радослав Грујић у својој студији о Конавлима из 1926. године упозорио на наведени датум (Р. Грујић, *Конавли*, 14–15, нап. 55), могу се срести примјери како се поједини аутори на такву информацију уопште не обазире. Тако нпр. Станоје Станојевић у својим *Студијама о српској дипломатици* редовно наводи да је повеља издана крајем 1427. године. С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици, XVII Датирање*, Глас СКА СХХХП, Други разред 70 (1928) 43 и даље у осталим студијама. Уп. и Е. Kurtović, *Prvi spomeni Višegrada i Kuknja u srednjem vijeku*, Radovi Filozofskog fakulteta u Sarajevu (Historija, Historija umjetnosti, Arheologija) 4 (2016), 109, нап. 49.

3, 144, 151); **Петар Павловић, војвода** (ГПБ 2, 164); **Алекса Паштровић, кнез** (ГПБ 6, 73–74); **Браило Тезаловић, кнез** (ГПБ 3, 161); **Остоја Боровинић, кнез** (ГПБ 4, 144–145).

Иваниш Павловић, 1, 7, 13–16, 19, 21, 22, 24, 26, 28, 30, 31, 35–38, 40, 43, 45, 47, 50, 52, 55, 62, 64 (ред у изворнику) – Најстарији син босанског војводе Радосава Павловића (1423–1450).

Литература: В. Nilević, *Vojvoda Ivaniš Pavlović*, Prilozi II u Sarajevu 14–15 (1978) 349–361; В. Nilević, *Posljednji Pavlovići – Bosna sredinom XV stoljeća*, Historijska traganja 5 (Sarajevo 2010) 13–28.

Жорета, протовестијар, 15 – Жоре (**Жоре**, Zore, Core, Çore, Giore) Бокшић (de Воха, Bochха, Bochsa, Bochça), богати дубровачки трговац из друге половине XIV вијека. Иако скромног поријекла, као син камениоресца и клесара Бокше из Бара (*Bocssa de Antivari petrarius*), релативно брзо је успио да се уздигне у ред највећих дубровачких трговаца свог времена. У документарним изворима јавља се од 1366. године, када је забиљежено да је позајмљивао високе своте новца којима је финансирао своје трговачке активности у Босни. Трговао је босанским робљем, бакром а нарочито оловом. Током 1376. и 1377. он је заједно са својим братом и још једном особом држао у закупу све царине у Босни, а у каснијим временима и царине појединих важнијих тргова. Намјеравао је да монополизује читав извоз босанског олова, што је довело до спора са дубровачком владом. Остваривао је блиске контакте са баном и краљем Твртком I, а од самог почетка владавине краља Дабише уздигао се до положаја протовестијара, истиснувши са тог положаја Трипу Бућу. Самим тим, додатно је порастао његов ионако висок углед. Положај протовестијара задржао је и за вријеме краљице Јелене Грубе и краља Остоје. Стекао је приличан иметак у Дубровнику и у Босни. Умро је на самом почетку 1400. године. Иако је стекао велико богатство, углед и политички утицај на босанском двору, није ушао у круг дубровачке властеле. На положају протовестијара и закупника дријевске царине наслиједио га је његов син Никола, који је ту дужност обављао до доласка на власт краља Твртка II 1404. године. Стекао је и статус босанског племића. Имао је посјед који се састојао од неколико села у Жупи Лука, која је обухватала преддио око ушћа Неретве, као и импозантнију кућу (**дворь**) у Олову. Међутим, у наредним годинама није успио да сачува очев капитал и утицај, па је убрзо запао у велике дугове и био је принуђен да распродаје имовину. Очеву палату, која се помиње у тексту повеље Радосава Павловића, Дубровачка општина откупила је за 2.000 перпера.

Често је боравио и у Борчу, гдје се задуживао код Павла Раденовића, оца Радосава Павловића. Умро је највјероватније 1411. године у својим раним тридесетим без насљедника.

Извори: М. Пуцић, *Споменици српски* I, 16, 112; II, 34–37, 39–41, 43; К. Лиречек, *Споменици српски*, 102–103; *Monumenta Ragusina* IV, 150, 151, 160, 183, 207; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–I, 127, 170, 171, 176, 177, 179, 239, 240, 242, 247, 248, 449, 475, 533, 595; Т. Smičiklas i dr., *Diplomatički zbornik* XV, 215–216, 218; *Писма и упутства Дубровачке републике* I (објавио Ј. Тадић), Београд 1935, 330–333; *Одлуке већа Дубровачке републике* I (објавио М. Динић), Београд 1951, 138, 225, 250, 254, 320, 334, 349; *Одлуке већа Дубровачке републике* II (објавио М. Динић), Београд 1964, по регистру; ССА 3 (2004) 125–140 (А. Фостиков); *Odluke dubrovačkih vijeća 1390–1392*. (pripremili N. Lonza i Z. Šundrica), Zagreb–Dubrovnik 2005, 181, 227, 285, 300, 303–305; ССА 4 (2005) 201–207 (А. Фостиков); ССА 5 (2006) 173–186 (А. Фостиков); ССА 7 (2008) 129–139, 141–155 (А. Фостиков); ГПБ 2 (2009) 71–89 (А. Фостиков, Н. Исаиловић); *Odluke dubrovačkih vijeća 1395–1397*. (priredila N. Lonza), Zagreb–Dubrovnik 2011, по регистру.

Литература: В. Ћоровић, *Хисторија Босне*, Београд 1940, 1999², 350; V. Vinaver, *Trgovina bosanskim robljem tokom XIV veka u Dubrovniku*, *Analī Historijskog instituta u Dubrovniku* II (1953) 129–130; Р. Ковијанић, И. Стјепчевић, *Босански протовестијар Жоре*, Историски записи год. VIII, књ. XI, бр. 1–2 (Џетиње 1955) 353–356; М. Динић, *Дубровчани као феудалци у Србији и Босни*, ИЧ IX–X (1959) 145–146, 148; И. Манкен, *Дубровачки патрицијат у XIV веку*, Београд 1960, 28, 197, 251; К. Лиречек, *Романи у градовима Далмације током средњег века*, Зборник Константина Лиречека II, Београд 1962, 249; D. Kovačević, *Žore Bokšić, dubrovački trgovac i protovestijar bosanskih kraljeva*, *Godišnjak Društva istoričara BiH* XIII (Sarajevo 1962) 289–309; Д. Динић–Кнежевић, *Положај жена у Дубровнику у XIII и XIV веку*, Београд 1974, 32–34; Ђ. Тошић, *Трг Дријева у средњем вијеку*, Сарајево 1987, по регистру; Исти, *Никола Бокшић (на странпутици пословне каријере)*, ИЧ LIX (2010) 155–176; Z. Pešorda Vardić, *U predvorju vlasti; Dubrovački antunini u kasnom srednjem vijeku*, Zagreb–Dubrovnik 2012, 44; П. Драгичевић, *Потврда Радосава Павловића Дубровчанима о примитку његове куће у Дубровнику*, ГПБ 8 (2015) 51–57⁶⁵.

⁶⁵ У овом нашем посљедњем раду, преузимајући податке из старије литературе, име протовестијара Жоре Бокшића омашком смо навели као Жоре Палмотић

Јурко Владимирић, кнез, 55 – Рођак Радосава Павловића и брат Радосава и Вукашина Владимирића.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 603, 624, 632.

Литература: П. Анђелић, *Varones regni и државно вијеће средњовјековне Босне*, Прилози II у Сарајеву 11–12 (1975–1976) 40–41; М. Благојевић, *Државност земље Павловића*, Земља Павловића, средњи вијек и период турске владавине, Бања Лука – Српско Сарајево 2003, 132–133; С. Рудић, *Босанска властела у XV веку* (докторска дисертација у рукопису), Београд 2004, 151–153; Исти, *Владимирићи*, Зборник радова у част академику Десанки Ковачевић Којић, Бања Лука 2015, 373–379.

Радосав Обрадовић, кнез, 55–56 – Властелин и близак сарадник породице Павловић. Поред наведеног, у изворима се јавља под још два имена: Радосав бан/Радосав звани бан (*Radosau ban/Radoslau Obradouich detto ban*) и Радосав Вукомирић (**Радосавъ Вѣкомирикѣ**). Родоначелник је Бановића, огранка породице Обрадовић. Налазио се у служби Павловића најмање тридесет пет година обављајући за њих различите послове. Био је један од главних преговарача Радосава Павловића у послу око продаје Конавала 1426. године, па су га Дубровчани наградили са 200 дуката и посједом у Конавлима. Његови синови, Вучихна и Радич, такође су се налазили у служби Радосава Павловића.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 591, 603, 613, 615, 640; I–2, 102, 150.

Литература: М. Шуица, *Босанска властеоска породица Бановићи*, Историјски гласник 1–2 (1993) 25–34; С. Рудић, *Босанска властела*, 163–164.

(стр. 51). Уп. Р. Грујић, *Конавли*, 34; В. Ћоровић, *Како је војвода Радослав Павловић*, 105; П. Живковић, *Учешће босанске властеле*, 184; Р. Živković, *Ustupanje Konavala*, 96. Паво Живковић наводи и да је Жоре Бокшић био протовестијар краља Твртка I, али за такву тврдњу не постоји потврда у поузданим документарним изворима. Р. Živković, *Diplomatska aktivnost Braila Tezalovića*, 43. По свему судећи до забуне је дошло јер се Грујић, пишући своју студију о Конавлима, обилато служио хроником Јунија Растића, која је највјероватније настала током прве трећине XVIII вијека, у којој је наведено да је Радосаву Павловићу за уступљени дио Конавала *consegnata una casa nella città, che per dodeci mila ipperperi era stata comprata da Gior Palmotta protovestiaro*. *Chronica Ragusina Junii Restii (ab origine urbis usque ad annum 1451) item Joannis Gundulae (1451–1484)*, Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, Volumen XXV, Scriptores, Volumen II, digessit Speratus Nodilo, Zagrabiae 1893, 230. Податке су од Растића и Грујића преузимали и сви остали наведени аутори. Оригинал Растићеве хронике није сачуван, па је наведено Нодилово издање приређено на основу сачуваних преписа који такође потичу из XVIII вијека.

Иваниш Дукојевић, кнез, 56 – припадник ситније властеоске породице Дукојевића који се налазио у служби Павловића. Наводи се као свједок у неколико повеља.

Извори: F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 440; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 604 и 624.

Литература: П. Анђелић, *Barones regni*, 41; С. Рудић, *Босанска властела*, 156–158.

Вукашин Мозолић, кнез, 56 – Први познати члан ситније властеоске породице Мозолић која се налазила у служби Павловића. Помиње се у два наврата као свједок у њиховим повељама.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 591, 604.

Литература: С. Рудић, *Босанска властела*, 162.

Радосав Владимирић, кнез, 56 – Рођак Радосава Павловића. Налазио се у служби краља Стефана Остојића и јавља се као свједок у неколико повеља.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 561, 591, 604, 625; Н. Исаиловић, *Записници са суђења Михаилу Кабуџићу*, Мешовита грађа XXIX (2008) 16–19.

Литература: као и за Јурка Владимирића.

Стјепко Дукојевић, кнез, 57 – члан ситније властеоске породице Дукојевића. Јавља се као свједок у повељама Павловића и Косача.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 604; I–2, 39.

Литература: као и за Иваниша Дукојевића.

Твртко Михаиловић, кнез, 57 – Једини до сада познати припадник ове породице који је био у служби Павловића. Јавља се у више наврата као свједок у њиховим повељама.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 590, 604, 625.

Литература: С. Рудић, *Босанска властела*, 161.

Будисав Богавчић, кнез, 57 – властелин у служби Павловића. Обављао је за њих различите повјерљиве послове.

Литература: С. Рудић, *Босанска властела*, 141–142.

Вукас, војвода, 57 – У питању је Вукас Прибиловић Распудић, властелин Радосава Павловића. У изворима се први пут помиње у архивској књизи *Lamentationes de foris* из 1419–1422. године као кнез и кастелан *castris Turris in Lasseua*. Обављао је за Радосава Павловића низ повјерљивих послова између којих су били и вођење преговора са Дубров-

чанима око продаје Конавала, поводом чега су га они и наградили са 200 дуката и са земљишним посједом.

Извори: К. Јиречек, *Споменици српски*, 81; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 591, 604, 613, 615; I–2, 98, 99.

Литература: П. Живковић, *Учешиће босанске властеле*, 184–186; С. Рудић, *Босанска властела*, 170–171.

Радоје, војвода, 57 – У питању је Радоје Љубишић из породице Богданчић, која је била огранак најугледније требињске властеоске породице Љубибратић (*Radoye Glubisich Bogdancich de Tribinio*). У више наврата обављао је посланичке дужности за војводе Петра и Радосава Павловића. Почетком 1427. године Дубровчани су му додијелили своје грађанство. Касније је прешао у службу Стефана Вукчића Косаче.

Литература: С. Ћирковић, *Херцег Стефан Вукчић-Косача и његово доба*, Београд 1964, 23, 29–32, 46, 132; М. Динић, *Хумско-требињска властела*, Из српске историје средњег века, Београд 2003, 338–340; Ђ. Тошић, *Требињска област у средњем вијеку*, Београд 1998, 99–101, 209–210; С. Рудић, *Босанска властела*, 143–144; S. Jalimam, *Radoye Ljubišić*, 11–34.

Вукашин Владимирић, кнез, 58 – Рођак је Радосава Павловића. У изворима се први пут помиње 1411. године, када је у Дубровнику дао изјаву којом је ослободио од одговорности брата убице свога оца Владимира Вукосалића, који је уједно и први познати члан и родоначелник породице Владимирић. Јавља се као свједок у неколико повеља.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 591, 604, 625.

Литература: као и за Јурка Владимирића.

Вукашин Сухачић, кнез, 58 – Мало познати властелин који се налазио у служби Павловића.

Литература: С. Рудић, *Босанска властела*, 172.

Остоја, дијак, 69 – Писар Радосава Павловића. Судећи по доступним подацима, налазио се у његовој служби десет година (1423–1433). Поред тога што је био писар, повремено је за војводу Радосава обављао и посланичке дужности.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 591, 606, 613–615, 619, 627, 628, 632.

Литература: Т. Anđelić, *Dijaci u srednjovjekovnoj Bosni i Huti*, Tribunia VII (Trebinje 1983) 90; П. Ђорђић, *Историја српске ћирилице*, Београд 1990³, 156, 160; С. Рудић, *Босанска властела*, 242.

Важнији термини

Дијелови земље, 50–51 (ред у изворнику) – Одмах након куповине Конавала Дубровчани су установили принцип на основу којег је задобијена земља подијељена властели и истакнутијим грађанима. Највећи дио територије Конавала био је подијељен на тзв. десетине. Свака десетина се састојала од десет дијелова, а сваки дио садржавао је четири четвртине. Површина земље коју је обухватала једна четвртина у Конавлима кретала се између 6 и 9 златица (солди) земље. Златица (солад) у дубровачкој области првобитно је био народни назив за византијски златник (лат. *solidus*, итал. *soldo*), а касније и мјера за површину земље од око 1.680 м². Посјед величине 19 четвртина (око 19 хектара), који је овом повељом утврђен, припао је Радосаву Павловићу јер је, бар у формалном смислу, стекао статус дубровачког властелина.

Литература: М. Решетар, *Дубровачка нумизматика I (хисторички) дио*, Сремски Карловци 1924, 105; Р. Грујић, *Конавли*, 48–82; D. Roller, *Agrarno-proizvodni odnosi*, 237–244; М. Влајинац, *Речник наших старих мера у току векова II*, Београд 1964, 306; Исти, *Речник IV*, Београд 1974, 855–856; J. Lučić, *Kroz konavosku prošlost*, 295–296; N. Kapetanić, *Podjela zemlje u Vitaljini u 15. stoljeću*, *Analiz Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 37 (1999) 9–31.

Топографски подаци

У претходним бројевима *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњени термини: **Конавли** (ГПБ 1, 109–110), **Обод** (ГПБ 4, 148) и **Доња гора** (ГПБ 4, 108).

Витаљина, 41–42 (ред у изворнику) – средњовјековна жупа у источном дијелу Конавала. Простирала се дуж приморја од Молунта на западу до Оштрог рта на улазу у бококоторски залив.

Литература: Р. Грујић, *Конавли*, 1–121; J. Вукмановић, *Конавли, антропогеографска и етнолошка истраживања*, Београд 1980, по регистру; N. Kapetanić, *Podjela zemlje u Vitaljini*, 9–31.

Pavle Dragičević

Université de Banja Luka

Faculté de Philosophie

Programme d'étude de l'histoire

**CHARTRE DU VOÏVODE RADOSAV PAVLOVIĆ
POUR LES RAGUSAINS AU SUJET DE LA VENTE DE
SA PART DE KONAVLJI**

1427 [1426!], 31 décembre

Résumé

Après plusieurs années de négociation, le seigneur bosniaque Radosav Pavlović a vendu aux Ragusains, le 31 décembre 1426, sa part de Konavlji, qui englobait Donja gora, Župa Vitaljina et les villes d'Obod et Cavtat. A cette occasion il délivre aux Ragusains une charte par laquelle il confirme cette vente. La part de Konavlji détenue par Pavlović a été vendue en contre partie du versement de 13000 ducats, d'un tribut annuel de 600 perpères et de la remise d'un palais situé à Dubrovnik même. Le texte de cette charte précise par ailleurs les obligations contractuelles incombant aux deux parties. Ce document est la plus longue charte connue rédigée en cyrillique, délivrée sur le territoire de l'Etat bosniaque médiéval. Ce travail propose le texte complet en ancien serbe et dans sa traduction en serbe moderne accompagné d'un chapitre plus détaillé consacré aux données prosopographiques des personnes mentionnées dans ses lignes en qualité de témoins. Par ailleurs, ce travail rappelle les circonstances historiques ayant vu la rédaction de cette charte dont est donnée une description physique et ses caractéristiques diplomatiques.

Mots-clés: Radosav Pavlović, Dubrovnik, Bosnie, Konavlji, XVème siècle, charte.

Оригинални научни рад

УДК 930.85:347.451(497.13Дубровник)

DOI 10.7251/GPB1609065D

Павле Драгичевић*

Универзитет у Бањој Луци

Филозофски факултет

Студијски програм историје

**ПОВЕЉА ВОЈВОДЕ РАДОСАВА ПАВЛОВИЋА
ДУБРОВЧАНИМА О ПРИМИТКУ НОВЦА
ЗА ПРОДАТИ ДИО КОНАВАЛА**

1427. [1426. !], децембар 31.

Сажетак: Предмет рада је повеља босанског војводе Радосава Павловића издата Дубровчанима, којом се потврђује примитак новца за његов продати дио Конавала у износу од 13.000 дуката. Од поменутог износа посланици Радосава Павловића донијели су му 7.000 дуката, док су остатак у име наведеног војводе уложили у Дубровнику на камату у износу од 5%.

Кључне ријечи: Радосав Павловић, Дубровник, Босна, Конавли, XV вијек, повеља, улагање на добит.

Физички опис повеље и ранија издања

Детаљнији опис повеље дао је Грегор Чремошник.¹ Текст повеље исписан је црним мастилом на квалитетном пергаменту италијанског начина израде. Ширина документа износи 27,8 цм а висина 33,5 цм, мјерено са лијеве стране повеље. На ту висину би требало додати и плику висине 3,8 цм. Осим једноставног крста који представља симболичну инвокацију и увећаног иницијалног слова В, које заузима висину од два прва реда документа, повеља не садржи остале украсе. Највјероватније је била овјерена висећим печатом, али је он украден. На полеђини се налази краћи запис дубровачке канцеларије: *Chomo voieuoda Radosau manifesta che a r(ecevudo) de la chomunitade de Raguxi ducati tredexi milia per Chanali e chome promete a Raguxi a non recever in lo suo teginir nisun rebelo Raguxi* и каснији који је ставио Никша Звијездић: *In*

* Ел. пошта: pavled@teol.net

¹ G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje srednjeg vijeka*, GZM VI (1951) 101–102.

1427 decembrio. Поред ових записа налази се и ознака N 3, бечке ознаке № 237 и ап. 1427. и број 1071. Повеља се чува у Државном архиву у Дубровнику, у једној фасцикли у оквиру фонда *Diplomata et acta*, и заведена је као „бечки број 1064“. Препис повеље начинио је након 1430. године дубровачки писар Никша Звијездић. Он се налази исписан на једној страници у оквиру прве књиге архивског фонда Привилегија (*Privilegi*), у литератури познатој и под називом *Codex Ragusinus*.² Страница на којој се налази препис је тешко оштећена, нападнута је болешћу, услед чега је значајан дио површине обојен у љубичасту боју. Недостаје готово читав десна страна странице на којој се налази препис, па је реконструкција текста могућа само поређењем са оригиналом. Околности које су довеле до издавања ове повеље везане су за продају дијела Конавала који је био у посједу војводе Радосава Павловића.³

Повеља је до сада издавана два пута: F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 349–350, док. 298; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–I, 612–614, док. 604 (оригинал) и 605 (Никшин препис). Повељу приређујемо на основу снимака начињених крајем јула 2008. године у Државном архиву у Дубровнику.

Текст**

+ Ба име ѿт[ъ]ца⁴ и Гина и Г(ве)того д(8)ха аминь. Ми г[оспо]д[и]нь воевода⁵ Радосавъ Павловиъ м(и)л(о)стью в(о)жьвмъ |2| велики воевода босански и синомъ ми кнезомъ Иванишемъ даамо знати всакомъ комъ |3| се подова да примисмъ въ г(о)споцтва дубровачкоу кнеза, властель и въ все ѿпкине |4| славноу г[р]ада Дубровника двие на десете тисѣи дѣлаатъ златѣхъ и третью на десе|5|те тисѣю дѣлаатъ златихъ кою намъ биехъ дааи да заа нѣ кѣпимо еднѣ бац|б|инѣ ѣ нихъ котарѣ а теи намъ дѣкате даше за нашъ днелъ Конавали, ѿбѣода и Цап|7|тата цо имъ дасмо и даровасмъ какъ ѿтворение и чистие ѣ дрѣгвмъ записѣ пише |8| кои е писаанъ ѣ данашни даанъ въ лѣта рожства Христова тисѣкно и четири ста |9| и два десети и седмъ лѣтѣ м(ѣ)с(е)ца декемвриа .л. и .л. даанъ въ рѣке мене ѿстое |10| логофета писаанъ.

² DAD, *Privilegi* I, fol. 92r.

³ Сва релевантна литература која се односи на продају Конавала налази се наведена у нашем претходном раду у овом броју *Грађе о прошлости Босне*.

** Редакција издања и превода: Татјана Суботин Голубовић.

⁴ Миклошич: ѿтъца.

⁵ Миклошич: воевода.

[illegible]

[illegible]

1071 Cl. 2.37.
a. 11.27.

И теи дѣкати примисмѡ по рѣкѣ нашихъ властель и покли|11|саревъ по кнезѣ Радосавѣ ѿбрадовикю и по воеводи Вѣкасѣ Прибилѡвикю и по воево|12|ди Радою Любишићю⁶ и по кнезѣ Браилѣ Тезалѡвикю и по ѿстои дѣакѣ Челадинкѣ |13| и вѣдѣ тихъ три на десете тисѣка дѣкаатъ донесоше ка мнѣ седамъ тисѣкѣ дѣ|14|каатъ а шесть тисѣкѣ дѣкаатъ поставише ѣ комѣнѣ дѣбровачки на добинѣ |15| на всаакѡ годище да ми даю пеетѣ по кантенарѣ менѣ воеводи Радосавѣ и с(и)нѣ ми |16| кнезѣ Иванишѣ и нашемѣ натрашкѣ цю ѣ нашего срьдца по мѣшкѡмѣ колѣнѣ а ко|17|н тога по женскѡмѣ колѣнѣ цю ѣ нашего срьдца. И да тии више реч[е]нни дѣкати |18| никадаарѣ не мѡвѣтѣ на минѣ⁷ прити мени воеводи Радосавѣ и кон мене синѣ |19| ми кнезѣ Иванишѣ и нашемѣ натражкѣ ни за еднѡга чловѣка волю ни за еднѡ |20| благо ни за еданѣ ѣзрокѣ сьѣга свѣта ни за еднѡ размирьѣ⁸. И ѡцѣ намѣ ѡбѣтоваше⁹ |21| кнезѣ, властеле и вса ѡпкина дѣбровачка рекоше и записаше менѣ г[оспо]д[и]нѣ воеводи Радо|22|савѣ и с(и)нѣ ми кнезѣ Иванишѣ и нашемѣ натражкѣ да вѣдѣ Билѣѣ, вѣдѣ Врьма и ѡ[тѣ] Трѣбинѣ |23| тко би нашѣ невѣрники дошавѣ ѣ дѣбровникѣ маали или би велики да га не имаю |24| примати к себѣ ѣ дѣбровникѣ ни ѣ свои котарѣ, ни ѣ себе дрьжати и да га имаю тѣра|25|ти какѡ и ми воевода Радосавѣ и с[и]нѣ ми кнезѣ Иванишѣ и наше натражкѣ ѡбѣтова|26|смѡ г[оспо]д[и]нѣ воеводи дѣбровачкѡмѣ кнезѣ, властелемѣ и свои ѡпкини дѣбровачкѡи |27| да имамо тѣрати и не дрьжати ниѣ невѣрника вѣдѣ више реч[е]ниехъ мѣстѣ и вѣдѣ жѣ|28|пе конаваѡске и вѣдѣ иннихъ мѣстѣ кога нимѣ слѣжѣ и да ихъ не имаамѡ прима|29|ти ѣ нашѣ ѡбѣласть паче да ихъ имаамѡ тѣрати какѡ и¹⁰ г[оспо]д[и]нѣ воеводи дѣбровачкѡ. |30| Писано ва лѣта рожства¹¹ Хр[и]стова тисѣка и четириста и два десети и седмо лѣто |31| м(ѣ)с(ѣ)ца декемвриѣ .л̃.ѣ. днѣ¹² а писа ѿстоѣ логѡфетѣ.

Превод

+ У име Оца и Сина и Светога духа амин. Ми господин војвода Радосав Павловић милошћу божјом велики војвода босански и са сином ми кнезом Иванишем дајемо на знање свакоме кога се тиче да смо

⁶ Стојановић: Любишикю.

⁷ Миклошич: манѣ.

⁸ Миклошич: размирьѣ.

⁹ Миклошич и Стојановић: ѡбѣтовашѣ.

¹⁰ Миклошич изоставио.

¹¹ Миклошич: рожства.

¹² Миклошич: данѣ.

примили од госпoде дубровачког кнеза, властеле и од читаве Општине славнога града Дубровника дванаест хиљада златних дуката и тринаесту хиљаду златних дуката коју нам бијаху дали да за њу купимо једну баштину у њиховом котару а те су нам дукате дали за наш дио Конавала, Обода и Цавтата што смо им дали и даровали како јасније и правилније пише у другом запису који је писан на данашњи дан од године Христова рођења хиљаду и четири стотине и двадесет и седмо љето мјесеца децембра 31. дан, а писано је мојом руком – Остоје логотета. А те смо дукате примили из руку наше властеле и посланика: од кнеза Радосава Обрадовића и од војводе Вукаса Прибиловића и од војводе Радоја Љубишића и од кнеза Браила Тезаловића и од Остоје дијака Чељадинка и од тих тринаест хиљада дуката донијели су ми седам хиљада дуката а шест хиљада дуката уложили су на добит у Дубровачкој општини да ми сваке године дају пет процената, мени војводи Радосаву и сину ми кнезу Иванишу и нашем потомству што је од наше крви по мушком кољену а након тога и по женском кољену што је наше крви. И да ти напријед поменути дукати никада не могу мени војводи Радосаву и потом сину ми кнезу Иванишу и нашем потомству на мање од тога допасти вољом ниједнога човјека, нити за једно благо, ни због иједног узрока на овом свијету нити због иједне размирице. И још нам обећаше кнез, властела и сва Општина дубровачка, рекоше и записаше, мени господину војводи Радосаву и сину ми кнезу Иванишу и нашем потомству да од Билеће, од Врма и од Требиња који би наш издајник, мали или велики, дошао у Дубровник да га неће примити к себи у Дубровник ни у свој котар нити га код себе држати и да ће га протјерати, као што и ми војвода Радосав и син ми кнез Иваниш и наше потомство обећавамо господству дубровачком кнезу, властели и читавој Дубровачкој општини да ћемо протјерати и нећемо примати њихове издајнике из напријед поменутих мјеста нити из Жупе конаваоске нити из осталих њима подложних мјеста и да их нећемо примати у нашу област већ да ћемо их гонити попут дубровачког господства. Писано године од Христова рођења хиљаду и четири стотине и двадесет и седмо љето, мјесеца децембра 31. дан, а писа Остоја логотет.

Дипломатичке особености

Повеља је састављена по једноставном формулару који се састоји од инвокације (симболичке и вербалне), интитулације, промулгације,

експозиције, диспозиције и датума. Повеља има карактер потврде с обзиром на изјаву војводе Радосава Павловића о пријему новца за свој продати дио Конавала, али је у њој садржан и елемент пословног уговора с обзиром на дио повеље у којој се одређује који дио новца и под којим условима се уложе на добит. Диспозитивни дио повеље садржи и једну уговорну обавезу која, наизглед, нема много везе са првим дијелом текста повеље а тиче се о узајамном протјеривању дубровачких и противника војводе Радосава Павловића са територија које су контролисали. Овај дио повеље као да представља допуну претходне повеље Радосава Павловића у којој је озваничена продаја његове половине Конавала, јер та обавеза у тој повељи није поменута.¹³ Из ове повеље могу се сазнати и имена најважнијих људи који су сачињавали посланство које је у име војводе Радосава водило у Дубровнику преговоре о продаји Конавала. Били су то Радосав Обрадовић, Вукас Прибиловић, Радоје Љубишић, Браило Тезаловић и дијак Остоја Челјадиновић (**Челгадинко**). Са дипломатичког становишта занимљив је и Остојин помен као логотета, јер се он у свим осталим сачуваним документима које је писао назива дијаком. По Станоју Станојевићу, Остоја је ту титулу написао под утицајем тог истог назива који је употребљавао Руско Христофоровић.¹⁴ И ова је повеља, попут претходне, датирана тзв. божићним стилем, који је био у употреби у Дубровнику.¹⁵ Начин датирања и употреба титуле „логотет“ за писара Остоју сугеришу и на мјесто састављања ове исправе, али и на чињеницу да је Радосављев писар био под утицајем далеко развијеније дубровачке канцеларије, чију је праксу у датом моменту настојао да подражава.

Просопографски подаци

У претходним бројевима *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњене личности **Радосав Павловић** (ГПБ 3, 144, 151) и **Браило Тезаловић** (ГПБ 3, 161). У нашем претходном раду у овом броју часописа већ су објашњене личности: **Остоја (дијак) логотет**, **Иваниш Павловић**, **Радосав Обрадовић**, **Вукас Прибиловић** и **Радоје Љубишић**.

¹³ Уп. N. Jorga, *Notes et extraits pour servir a l'histoire des croisades au XVe siècle II*, Paris 1899, 234.

¹⁴ С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици, XIV. Дијак, Граматик, Нотар, Канцелар, Номик, Логотет*, Глас СКА CVI, Други разред 61 (1923) 74.

¹⁵ В. поглавље о дипломатичким особеностима у нашем претходном раду.

Топографски подаци

У претходним бројевима *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњени термини: **Конавли** (ГПБ 1, 109–110), **Обод** (ГПБ 4, 148).

Билећа, 22 (ред у изворнику) – Мање насеље између Требиња и Гацког које се развило на траси средњовјековног пута који је повезивао Дубровник и унутрашњост Балкана. Од XV вијека чешће се помиње у дубровачкој архивској грађи.

Литература: М. Vego, *Naselja bosanske srednjovjekovne države*, Сарајево 1957, 11–12; Д. Ковачевић-Којић, *Градска насеља средњовјековне босанске државе*, Сарајево 1978, 43, 118, 119, 171.

Врм, 22 – Средњовјековна жупа која се налазила на једној висоравни у долини Сушице источно од Требиња. Први пут се као жупа помиње у *Љетопису попа Дукљанина* средином XII вијека. Често се помиње у дубровачким документима из XIV и XV вијека (*Vermo*). Припадала је Србији до 1373, а потом кратко Балшићима. У састав средњовјековне Босне ушла је 1377. године, а крајем XIV вијека била је у посједу Павла Раденовића. Главно утврђење било је Клобук.

Литература: Ђ. Тошић, *Требињска област у средњем вијеку*, Требиње 1998; Ђ. Тошић, Н. Исаиловић, *Жупа Врм и град Клобук у средњем вијеку*, Међународни тематски зборник „Клобук кроз историју“, Требиње 2014, 61–74; Р. Пекић, *Врм и тврђава Клобук од најранијих помена до пада под турску власт*, Клобук кроз историју, 75–97.

Pavle Dragičević

Université de Banja Luka

Faculté de Philosophie

Programme d'étude de l'histoire

**CHARTRE DU VOÏVODE RADOSAV PAVLOVIĆ AUX RAGUSAINS
CONFIRMANT LA RÉCEPTION DE L'ARGENT VERSÉ POUR
LA PART VENDUE DE KONAVLJI**

1427 [1426!], 31 décembre

Résumé

Dans un document du voïvode bosniaque Radosav Pavlović, délivré à l'attention des Ragusains, ce dernier confirme la réception d'une somme d'un montant de 13.000 ducats, versée pour l'achat de sa part de Konavlji. De cette somme, 7000 ducats ont été remis à Radosav Pavlović par ses émissaires, alors qu'ils ont déposé le reste, au nom du voïvode, à Dubrovnik, avec un intérêt de 5%. Le document précise d'autres détails liés à la vente de Konavlji, qui ne sont pas évoqués dans une charte antérieure du voïvode, délivrée à l'occasion de cette vente, et qui concernent un échange de leurs adversaires réciproques qui viendraient à se trouver sur le territoire de Dubrovnik ou celui du voïvode Radosav Pavlović. Ce travail propose un texte en ancien serbe et une traduction en serbe moderne de la charte en question, accompagnés de plusieurs chapitres consacrés à la description physique du document et aux caractéristiques diplomatiques et autres détails liés aux termes employés dans son texte.

Mots-clés: Radosav Pavlović, Dubrovnik, Bosnie, Konavlji, XVème siècle, charte, investissement avec intérêt.

Оригинални научни рад

УДК 930.85+930.2(497.13Дубровник)

DOI 10.7251/GPB1609073I

Милош Ивановић*

Историјски институт

Београд

ПОВЕЉА ВОЈВОДЕ РАДОСАВА ПАВЛОВИЋА ДУБРОВЧАНИМА

Борач, 1441, април 10.

Сажетак: Војвода Радосав Павловић је повељом потврдио Дубровчанима повластице о слободи трговине на територији под његовом влашћу. Напоменуо је да имају обавезу да плаћају законите царине, док им је он заузврат гарантовао безбедност. Документ је издао у време када су Турци заробљавали дубровачке трговце и у његовој области.

Кључне речи: Радосав Павловић, повеља, Дубровчани, трговина, царина, Турци, печат, Борач.

Попут других босанских владара и властеле и војвода Радосав Павловић је имао врло интензивне односе са Дубровником. Важан сегмент тих односа чинило је питање положаја дубровачких трговаца на његовој територији. Готово у свим његовим повељама граду под Св. Срђем била су регулисана и питања у вези са трговином. Доиста, одредбе о томе биле су углавном опште и тицале су се слободе кретања трговаца и њихове заштите.¹ Такви прописи се међутим не срећу у повељи од 31. децембра 1427, којом им је уступио своју половину Конавала и истовремено потврдио повластице које су својевремено добили од његовог оца Павла и брата Петра.² Међутим, колико нам је познато, не постоји Радосављева повеља која се тицала искључиво трговачких повластица

* Ел. пошта: misaveritatem@gmail.com.

¹ Н. Исаиловић, *Трговински уговори између Босне и Дубровника у средњем веку: дипломатички осврт*, Зборник у част академику Десанки Ковачевић Којић, Бања Лука 2015, 243–244. За издања тих повеља види: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–I, 567, 575–576, 587, 622.

² Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–I, 592–606; Н. Исаиловић, *Трговински уговори између Босне и Дубровника*, 244. Мада ова повеља није посвећена регулисању трговачких слобода, старе повластице, које се у њој потврђују, могле су се односити и на трговину. D. Kovačević, *Trgovina u srednjovjekovnoj Bosni*, Sarajevo 1961, 48.

које су Дубровчани требали да уживају на његовој територији. Важно је то имати у виду с обзиром на то да повеља која је тема овог рада спада у групу оних аката који су настали ради регулисања одређених текућих проблема који су се појавили у одвијању трговине.³ Наиме, у повељи из априла 1441. војвода Радосав је потврдио Дубровчанима да се као и у време његових претходника могу слободно кретати, заштићени од његових потчињених уз плаћање законитих царина.⁴ Стога се поставља питање шта је био конкретан повод за издавање овог акта? Како би се дао одговор, потребно је расветлити околности које су довеле до слања дубровачког посланства војводи Радосаву. Сведочанство о томе пружа упутство које су дубровачке власти саставиле 22. марта 1441. за Марина Ђурђевића, кога су као посланика упутиле војводи Радосаву. Наложено му је да укаже да турски заповедник, који је заробио њихове трговце у Сребреници, делује и на његовим поседима. Надаље, требало је да истакне да је Стефан Вукчић Косача властитим новцем откупио дубровачке трговце које су Османлије заробиле на подручју његове државе. Уолико би Турци захтевали од њега да омета њихове трговце и да нападне њихову територију, препоручивали су му да им одговори да у том случају не може плаћати данак. По њима услед тога би остао без прихода од царина које плаћају пре свега дубровачки грађани. Успут је ваљало да појасни како континентална трговина за њихов град нема значај, док Босна све што је неопходно набавља у Дубровнику. Поводом Радосављевог понуде да им преда град Клобук, посланику је наложено да саопшти да није време за преговоре по том питању. Имао је, такође, да посаветује војводу да град не препусти због тога Турцима, јер би у том случају био одвојен од Дубровчана који су му пријатељи, а био је окружен њиховим поседима. Задатак посланства био је и да Радосава подсети на раније дате привилегије њиховим трговцима.⁵

³ Више о тој врсти повеља код: Н. Исаиловић, *Трговински уговори између Босне и Дубровника у средњем веку*, 252–256.

⁴ Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–I, 642.

⁵ DAD, *Lettere e commissioni di Levanti*, XIII, 18–19^a, 22. III. 1441. Снимке овог и осталих дубровачких архивских докумената коришћених у овом раду уступио ми је на коришћење колега Емир О. Филиповић, коме се на овом месту срдечно захваљујем. Исписи из овог упутства могу се наћи код: N. Iorga, *Notes et extraits pour servir a l'histoire des croisades au XVe siècle* II, Paris, 1899, 377; V. Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808, Knjiga I, Od osnutka do 1526.*, Zagreb 1980, 207; И. Божић, *Дубровник и Турска у XIV и XV веку*, Београд 1952, 83.

На основу изнетих података из упутства, јасно је зашто се Дубровачка општина одлучила на слање посланства војводи Радосаву. Очито је да су дубровачки трговци доживљавали пуно непријатности од стране Турака у његовој области. У то доба то није био изузетак и ни на другим територијама које су биле под влашћу или снажним утицајем Османлија. Наиме, Дубровчани су децембра 1440. упутили своје посланство на Порту како би регулисали односе са султаном. Њихови емисари су најпре лепо примљени, али се став Османлија изменио када су дознали да Дубровчани нису донели харач који су од њих тражили. Посланство су зато протерали, а затим својим властима на Балкану наредили да похапсе дубровачке трговце. Чинили су то и на територијама под влашћу Стефан Вукчића, војводе Радосава и господара Арте Карла II Тока. Зато су 16. марта 1441. Дубровчани наредили својим трговцима одлазак у Босну и Србију.⁶ Потребно је напоменути да је још почетком 1441. војвода Радосав имао одређене разговоре са Дубровчанима, али нам њихов садржај није познат.⁷ На слање посланстава босанском краљу, војводи Стефану Вукчићу и војводи Радосаву, Дубровчани су се одлучили почетком марта 1441. године.⁸ Извесним се чини да су повод за то били велики проблеми који су њихови трговци имали са Турцима, о чему је већ било речи. Истог дана када су саставиле упутство за посланика упућеног војводи Радосаву, власти Републике су упутиле допис својим покликсарима на Порту. Тражили су да се заузму за заробљене трговце позивајући се на дотадашње повластице. Без обзира на новонастале околности поручили су им да никако не пристану на плаћање харача. Могли су евентуално да подмите везире или неке друге особе. Задатак им је био и да сазнају и испитају да ли се на Порту налазе посланици босанског краља, војводе Стефана Вукчића или војводе Радосава Павловића, те да ако јесу тамо утврде разлог томе, као и да ли раде на корист или штету Дубровника.⁹

Није познато какав је био положај дубровачких трговаца у области војводе Радосава након издавања повеље, али се на основу општих околности може рећи да она није имала у том погледу већу важност. Зна се да

⁶ N. Iorga, *Notes et extraits* II, 376–378; И. Божић, *Дубровник и Турска*, 83; V. Foretić, *Povijest Dubrovnika*, 203–206.

⁷ DAD, *Lettere di Levanti*, XIII, 6; N. Iorga, *Notes et extraits* II, 376; С. Ћирковић, *Херцег Стефан Вукчић-Косача и његово доба*, Београд 1964, 56.

⁸ N. Iorga, *Notes et extraits* II, 376, нар. 2.

⁹ DAD, *Lettere di Levanti*, XIII, 16–17', 22. III. 1441; N. Iorga, *Notes et extraits* II, 377–378; V. Foretić, *Povijest Dubrovnika*, 206–207; С. Ћирковић, *Херцег Стефан Вукчић-Косача и његово доба*, 56; И. Божић, *Дубровник и Турска*, 84.

је дубровачки Сенат, априла 1441, трговцима допустио да оду у Србију и Босну уз забрану да са собом носе било какву робу.¹⁰ Током наредних месеци односи Републике са Османлијама су се додатно закомпликовали, пошто је у Дубровнику боравио деспот Ђурађ Бранковић. Са друге стране, под турску власт пали су и остаци Српске деспотовине.¹¹ Након што је он јула 1441. напустио град, Дубровчани су предузели иницијативу како би уредили односе са султаном. То им је фебруара 1442. коначно пошло за руком.¹² У међувремену, крајем новембра 1441, преминуо је војвода Радосав Павловић.¹³ Стога се може рећи да је повеља коју је 10. априла 1441. издао Дубровчанима остала без значајнијег ефекта.

Опис исправе

Повеља војводе Радосава Павловића сачувана је у оригиналу у Државном архиву у Дубровнику. Текст је исписан у 13 редова канцеларијском минускулом, плавим мастилом, на папиру правоугаоног облика, висине око 215, а ширине око 290 мм. Подаци о времену и месту настанка повеље забележени су у последња два реда. Горња маргина износи 36 мм, лева 27–33 мм и знатно је већа од десне која је 13–21 мм.¹⁴ На исправи се налази водени знак са мотивом три брда.¹⁵ Почетно слово **В** знатно је веће од осталих. Његова горња петљица иде изнад првог реда, у оквиру којег је уписан полуглас **ѡ**, док је остатак слова висок као три прва реда. При дну стабла дијак Иван извео је вињету. Сличан поступак са почетним словом он је применио и при састављању акта из јануара 1437. године.¹⁶ Поред њега истиче се слово **М** у речи **милостѣу** у првом реду. Горњи део његовог стабла је у висини горње петљице почетног слова, док доњи део захвата размак између првог и другог реда. Папир је био пресавијен око 75 мм надоле, као и са око 100 мм са леве и десне стране

¹⁰ И. Божић, *Дубровник и Турска*, 86.

¹¹ М. Спремић, *Деспот Ђурађ Бранковић и његово доба*, Београд 1994, 252–260; И. Божић, *Дубровник и Турска*, 86–89; V. Foretić, *Povijest Dubrovnika*, 208.

¹² Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 232–234; И. Божић, *Дубровник и Турска*, 89–92; V. Foretić, *Povijest Dubrovnika*, 208–212; М. Спремић, *Деспот Ђурађ Бранковић и његово доба*, 263.

¹³ А. Ивић, *Радосав Павловић, велики војвода босански*, ЛМС 246 (1907) 47–48; С. Ћирковић, *Херцег Стефан Вукчић-Косача и његово доба*, 55–56.

¹⁴ G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje srednjeg vijeka*, GZM, n. s., VI (1951) 112.

¹⁵ Isto, 112.

¹⁶ Isto, 107, sl. 27, 112.

ка унутра. По мишљењу Чремошника, тако пресавијен акт уметнут је у омот од папира, који је запечаћен споља, што је био иначе обичај босанске владарске канцеларије.¹⁷ Печат је утиснут на лицу документа преко папира испод самог текста. Причвршћен је, како је то већ био обичај, траком провученом кроз полеђине обају листова. Пречник печата је 25 мм, на основу чега га је Павао Анђелић сврстао у ред оних средње величине. Истоветан печат сачуван је на још три акта војводе Радосава, као и на једном његовог сина Иваниша.¹⁸ Централни део печата заузима приказ утврђења са три куле. Међу њима се она у средини издваја својом висином. Могуће је уочити да на бедеме води уско степениште, док се на главној кули запажају двокрилна врата. На врху главне куле запажају се четири, а на побочним по три грудобрана. Остале детаље на тврђави данас је тешко разазнати на основу снимка, те се поводом њих позивамо на Анђелићева запажања. По њему, на бочним кулама могу се запазити по две, а на централној три етаже. На свим етажама бочних и на горње две централне куле он је уочио силуете прозора. Слутио је да су прозори били у облику бифора. Довратници са обе стране врата су по њему били украшени мотивом слепих аркада. Додао је да због слабих отисака овог и њему сличних печата није било могуће распознати све декоративне детаље. Закључио је да и поред тога представа на печату има велику вредност за познавање изгледа великашких двораца у Босни током XV века.¹⁹ Претпоставља да је на овом печату представљен град Борач, престоница породице Павловић.²⁰ Уколико то и јесте био случај, остаје питање колико прикази на печатима представљају верно сведочанство изгледу Борча.²¹ Натпис на печату, који се налази исписан у прстену, на фотографији у већој мери није читљив. Успели смо да уочимо његов почетак: + **си**. Читав натпис на свим печатима војводе Радосава средње величине према Анђелићу гласи: + **си печатъ воеводе радосава павловика**.²²

¹⁷ Isto, 113.

¹⁸ P. Anđelić, *Srednjovjekovni pečati iz Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1970, 51–52.

¹⁹ Isto, 52.

²⁰ Д. Ковачевић-Којић, *Борач – средиште земље Павловића*, Земља Павловића: средњи вијек и период турске владавине, Бања Лука – Српско Сарајево, 2003, 49–50, 61.

²¹ Исто, 50–51.

²² P. Anđelić, *Srednjovjekovni pečati iz Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1970, 52. Д. Синдик даје исто читање, само што указује да се реч **воеводе** не може прочитати. Д. Синдик, *Печати Павловића*, Земља Павловића, 401.

Handwritten text in a cursive script, likely a letter or a document. The text is written in a dark ink on a light-colored paper. The script is dense and flowing, characteristic of 17th or 18th-century handwriting. The text is arranged in several lines, with some lines starting with a large, decorative initial. The overall appearance is that of a historical document, possibly a letter or a manuscript page.

да и нѣхъ ш нѣхъ благаго имамо чѣвати и вѣривати ꙗко нашему
р[8]12|сааг[8]. Писанъ ва лѣто рожд[е]ства Хр[и]ст[о]ва ·ч[8]м[а]· априла
т[1] дань ꙗко Борч[8]. Я [8]писа дѣакъ Иванъ |13| по заповѣди г[о]сп[о]д[и]на ми
воеводѣ Радосава.

Превод повеље

+ У име Оца и Сина и Светога духа. Амин. Милошћу божијом, ми господар војвода Радосав Павловић дајем на знање сваком коме се достоји или пред кога треба да дође овај наш отворени запис с нашим веровним законитим печатом. Пошто многопоштовани кнез и дубровачка властела послаше к нама поклисара, племенитог и поштованог властелина и кнеза Мароја Жуњевића, ми поменути господин војвода Радосав, пошто смо чули и многомилостиво и добровољно примили њихову многопоштовану посланицу по горе поменутом поклисару и властелину кнезу Мароју, направих тако са њима – многопоштованим кнезом и властелом дубровачком – по обичају наших пређашњих и садашњих повеља, да трговци дубровачког господства могу слободно да се крећу по нашем русагу и по нашим местима без сваке лоше сметње, заштићени и збринути од нас и наших слугу, док плаћају праве законите царине, а ми да их имамо као пријатеље и да им помажемо, да их ми и наш русаг чувамо и бранимо од кога можемо, па ћемо тако њих са њиховим благом чувати и бранити и у нашем русагу. Писано године од рођења Христовог 1441, априла десетог дана, у Борчу. А записа дијак Иван по заповести господина ми војводе Радосава.

Дипломатичке особености

Приликом дипломатичке анализе ове повеље увек треба имати на уму да она не спада у ред свечаних докумената којима су се Дубровчанима даривале трговачке повластице, већ да је она настала како би се регулисали текући проблеми у трговинским односима.²⁵ Повеља започиње симболичком и једноставном вербалном инвокацијом, као што је било уобичајено у готово свим његовим актима.²⁶ Интитулација војводе

²⁵ Н. Исаиловић, *Трговински уговори између Босне и Дубровника у средњем веку*, 252–256.

²⁶ С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици. I Инвокација*, Глас СКА 90 (1912) 97–98.

Радосава је у овој повељи спојена са девоцијом, али је нешто краћа у односу на акте које је 1437. и 1439. упутио Дубровчанима.²⁷ Тешко је рећи да ли је за то постојао неки посебан разлог. Након интитулације следи промулгација²⁸, у којој је војвода Радосав напоменуо да је његов акт био потврђен његовим законитим печатом. Слична врста промулгације такође се јавља у два војводина акта намењена Дубровнику из 1437. и 1439. године.²⁹ Заједно са промулгацијом ишла је општа инскрипција у виду израза: **даамъ знати всакомъ комъ се доѡстои или прѣт кога се под(о)баа прити овъ нашъ ѡт(ъ)ворень зааписъ**. Реч је о примени „промулгационог обрасца“ који је коришћен током XV века у различитим типовима наменских повеља. Сам документ његов аутор означио је као „отворени запис“, што је такође био један од уобичајених назива за ову врсту аката.³⁰ Експозиција овог акта у себи садржи петицију која указује да су Дубровчани послали војводи свог посланика Мароја Жуњевића кога је лепо примио и са њим начинио договор.³¹ Диспозицију не треба ближе образлагати, пошто је о њој већ било речи у претходном делу текста. Документ је, како је то било уобичајено у босанској дипломатичкој пракси, датиран даном, месецом и годином од Христовог рођења.³² На крају је дијак Иван нагласио да је наредбу за писање повеље добио од војводе Радосава. Пракса да се то записује јавља се иначе први пут у актима поменутог војводе 1426. године.³³

²⁷ С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици. II Интитулација*, Глас СКА 92 (1913) 135; Н. Исаиловић, *Дипломатичке особености владарских и великашких исправа уочи и након пада средњовековне босанске државе*, Пад Босанског краљевства 1463. године, Београд – Сарајево – Бања Лука 2015, 55–57. Види интитулације код: Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–I, 634–635, 637*.

²⁸ Такав редослед био је најчешћи у босанским повељама: С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици. VI Промулгација (Нотификација)*, Глас СКА 94 (1914) 241.

²⁹ Исто, 245; Печат је у једној од њих означен као висећи, а у другој као „висећи обични печат“. Види: Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–I, 635, 637*.

³⁰ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије у средњовековној Босни* (необјављена докторска дисертација), Београд 2014, 288–289, 514, 516; Н. Исаиловић, *Дипломатичке особености владарских и великашких исправа*, 44, 51–53; С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици. XXII Називи повеља*, Глас СКА 161 (1934) 13, 16.

³¹ С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици. VII Интервенција (Петиција)*, Глас СКА 96 (1920) 17.

³² С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици. XVII Датирање*, Глас СКА 132 (1928) 36–45; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 492–494.

³³ С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици. XIX Наредба за писање повеља*, Глас СКА 156 (1933) 67; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–I, 606*.

Просопографски подаци

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ је писано о личностима: **Радосав Павловић, војвода** (ГПБ 3, 144) и **Иван, дијак** (ГПБ 4, 147).

Мароје (Марин) Жуњевић (Ђурђевић), кнез, 4 (ред у издању) – дубровачки поклисар који је преговарао са војводом Радосавом у самој повељи именује се као Мароје Жуњевић. У упутству које су за њега саставиле дубровачке власти наведен је као Марин Ђурђевић, али је јасно да је реч о истој особи. Припадао је знаменитој дубровачкој племићкој породици Ђурђевић (Georgio). Потичао је од оне гране те породице чији је зачетник био Трипе Ђурђевић. Током прве половине XV века деловао је више особа са овим именом, али се може претпоставити да је реч о сину Јунија Ђурђевића (Жуњ Журговић у ћирилским актима), који је почетком XV века уживао велики углед, када се више пута помиње као кнез и посланик Дубровачке општине. Сам Марин помиње се у изворима од 1398. до. 1457, када је преминуо. Изгледа да је пословао најпре у Сребреници, а потом у Приштини и Новом Брду. Родни град послао је децембра 1431. Матију Крусића и њега као поклисаре султану Мурату II. Имали су уз то да се састану са хазнадаром, Али-бегом и везирима. На Порти су остали све до новембра 1432, када им је јављено да је Дубровник склопио мир са војводом Радосавом Павловићем. Како смо видели, априла 1441. издејствовао је од војводе Радосава Павловића нову повељу којом се потврђују привилегије Дубровчана. Децембра наредне године наведен је као један од гараната из редова властеле у акту којим су Дубровчани потврдили стара права војводи Иванишу и његовој браћи кнезовима Петру и Николи. Заједно са Жупаном Бунићем био је 1444. заповедник дубровачких галија које су учествовале у крсташком походу који се завршио победом Османлија код Варне. Ожењен је био најпре Николетом, кћерком Николе Лукариса, а потом извесном Марушом. Иза себе је оставио сина Јунија и ћерку Векију.

Извори и литература: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 642; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 107–108; А. Веселиновић, *Дубровачко Мало веће о Србији (1415–1460)*, Београд 1997, 21, 51, 254, 455, 457, 507, 516, 518, 530, 571; N. Iorga, *Notes et extraits* II, 302–303, 377–378; И. Манкен, *Дубровачки патрицијат у XIV веку* I, Београд 1960, 12–13, 73, 208–211, 326–327; И. Манкен, *Дубровачки патрицијат у XIV веку* II, Београд 1960, XXXI/3, 34; И. Божић, *Дубровник и Турска*, 40, 55–56, 101; В. Nilević, *Vojvoda Ivaniš Pavlović, Prilozi* II u Sarajevu 14–15 (1978) 356.

Важније установе и појмови

У претходним бројевима часописа *Грађа о прошлости Босне* разјашњени су термини: **дијак**, **дубровачка властела**, **дубровачки кнез**, **поклисар**, **царина** (ГПБ 1, према регистру), **печат** (ГПБ 2, према регистру) и **Русаг босански** (ГПБ 3, према регистру).

Топографски подаци

У претходним бројевима часописа *Грађа о прошлости Босне* већ је објашњен топоним: **Борач** (ГПБ 4, 147–148).

Miloš Ivanović

Institut d'Histoire

Belgrade

**CHARTRE DU VOÏVODE RADOSAV PAVLOVIĆ
POUR LES RAGUSAINS**

Borač, 1441, 10 avril

Résumé

La position des négociants ragusains commerçant dans les Balkans est devenue très délicate au début de l'année 1441, après que les autorités de leur ville natale ont refusé de verser un tribut au sultan. A la suite de ce refus, les Turcs se sont mis à arrêter les Ragusains et ce tant sur les territoires sous leur contrôle que sur ceux relevant de leurs vassaux. A la différence de Stefan Vukčić Kosače, le voïvode Radosav Pavlović n'a pas pris de mesures pour racheter la liberté des commerçants capturés sur son territoire. C'est pour cette raison qu'ils [les Ragusains] lui ont dépêché en mars 1441 une délégation conduite par Marin Žunjević pour régler une nouvelle fois la position de leurs commerçants. Pour ce faire, le voïvode a délivré le 10 avril 1441 une charte par laquelle il confirmait que les commerçant ragusains pouvaient librement circuler sur le territoire de son Etat en contrepartie du paiement des douanes légales. Son texte stipule notamment que le voïvode et ses subordonnés veilleront à leur sécurité et aux biens qu'ils transportent. Cette charte semble toutefois être restée sans effet significatif, puisque le voïvode Radosav Pavlović est décédé vers la fin novembre 1441, alors que les Ragusains ont réglé dès février 1442 leurs relations avec le Sultan.

Mots-clés: Radosav Pavlović, charte, Ragusains, commerce, douane, Turcs, sceau, Borač.

**Александра Фостиков
Невен Исаиловић***

Историјски институт
Београд

ПОВЕЉА КРАЉА СТЕФАНА ТОМАША ДУБРОВЧАНИМА О СЛОБОДИ ТРГОВИНЕ

Јајце, 1453, јануар 7.

Сажетак: Краљ Стефан Томаш даје веру и реч свим дубровачким властеличићима и трговцима, изузимајући куће Павка Стипашиновића и Латиничића, да могу слободно трговати по Босни, плаћајући само *праведне царине*, без страха да ће претрпети било какву штету или малтретирање.

Кључне речи: Стефан Томаш, Павко Стипашиновић, Латиничићи, Босна, Јајце, Дубровник, трговина, повеља, 1453. година.

Међу сачуваним актима краља Стефана Томаша налази се и повеља Дубровчанима о слободи трговине, са изузетком две куће – Павка Стипашиновића и Латиничића. Како се налазила изван Дубровачког архива, у дубровачкој Градској библиотеци, први ју је издао Антоније Вучетић 1906. године. Његово издање су, са грешком у датацији, преузели Александар Соловјев (1926) и Љубомир Стојановић (у постхумно објављеном тому *Повеља и писама*, 1934), а потоњи је, притом, напоменуо да није видео оригинал. Документи су, у међувремену (према једној белешци, 1941. године), из Дубровачке библиотеке пребачени у Архив и уврштени у фонд *Miscellanea – Massa Negrini*, па тако Грегор Чremoшник и Павао Анђелић, пишући после Другог светског рата, наводе да се документ налази у Дубровачком архиву, датирајући га исправно у 7. јануар 1453. Упркос томе, доступност и широка употреба пре свега Стојановићеве збирке, увела је у историографију погрешну датацију (у 1456. годину), што је утицало и на посматрање документа ван исправног контекста. Тек су се новија истраживања дипломатике босанских владара осврнула поново на овај документ, који је први пут снимљен тек

*Ел. пошта: aleks.fostikov@gmail.com; neven.isailovic@gmail.com.

2010. године.¹ Због изложеног, неопходно је укратко се осврнути на догађаје који су претходили настанку ове повеље и објаснити њен значај, како би се у будућим истраживањима могла адекватно искористити.

У том тренутку још је трајао сукоб херцега Стјепана Вукчића Косаче и Дубровника (1451–1454). Краљ Томаш је наступао као савезник Дубровчана, док је Стјепана подржавала Венеција, која је покушавала да, користећи околности, мирним путем дође и у посед доњег тока Неретве. Истовремено, трајала је и последња фаза сукобљавања око Сребренице између српског деспота Ђурђа Бранковића и краља Томаша. Приликом преговора, Томаш је, чини се, првобитно отезао у изјашњавању о захтевима Млечана, па су се његови посланици у Венецији изговарали да немају права да преговарају о Неретви. Но, још 22. децембра 1452, због потребе да Млечани посредују код српског деспота у име босанског владара, а свакако пре средине јануара 1453, Томаш је очигледно пристао на захтеве, а у покушајима измирења два владара, учествовали су, на одређени начин, и Дубровчани. Истовремено је и сам град Св. Влаха тежио да задржи своје бродове у Неретви, своје позиције према Стјепану Вукчићу, као и трговачки статус у Сребреници. Ратне околности узроковале су додатне невоље дубровачким трговцима, који не само да су морали да трагају за другом рутом према Босни, избегавајући земље Косача, те су користили и пут преко Сплита, већ су често били мета напада и заплене робе у самој Сребреници и околини.² У прилог тврдњи да се, заправо, иза главних догађаја, одвијао и тихи сукоб краља и појединих

¹ G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje srednjeg vijeka II. A. Bosanske povelje*, GZM, n. s., 4–5 (1949–1950) 191; P. Anđelić, *Srednjovjekovni pečati iz Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1970, 44, 47; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије у средњовековној Босни* (докторска дисертација у рукопису), Београд 2014, 125, 312, 395, 573, 589, 604; Исти, *Дипломатичке особености владарских и великашких исправа уочи и након пада средњовековне босанске државе*, Пад Босанског краљевства 1463. године, Београд – Сарајево – Бања Лука 2015, 51–53, 76; Исти, *Трговински уговори између Босне и Дубровника у средњем веку: дипломатички осврт*, Зборник радова у част академику Десанки Ковачевић Којић, Бања Лука 2015, 251, 254. Видети и одељак *Ранија издања*.

² В. Ћоровић, *Хисторија Босне I*, Београд 1940, 502–509; М. Ј. Динић, *За историју рударства у средњовековној Србији и Босни I*, Београд 1955, 75–81 (= Исти, *Из српске историје средњег века*, Београд 2003, 528–533); М. Šunjić, *Prilozi za izučavanje bosansko-venecijanskih odnosa 1420–1463*, *Historijski zbornik* 14 (1961) 134–136; С. М. Ћирковић, *Херцег Стефан Вукчић Косача и његово доба*, Београд 1964, 147–213; М. Šunjić, *Bosna i Venecija. Odnosi u XIV. i XV. stoljeću*, Sarajevo 1996, 247–274; D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti. Sveta kruna ugarska i Sveta kruna bosanska 1387–1463*, Zagreb–Sarajevo 2006, 302–313; Н. Исаиловић, *Четири писма из 1450. и 1451. године о промету дубровачке робе према Босни*, Мешовита грађа – Miscellanea 36 (2015) 21–35.

Дубровчана, говори и низ података, чији делимични епилог представља и сама повеља о трговачкој слободи, опскрбљена додатним гаранцијама.

Спорови око одузимања сребра и питања наплате одштете или дугова између Дубровника и владара, како српских тако и босанских, па чак и појединих трговаца или личности у служби владара, знали су да буду дуготрајни и догађало се да буду пренесени на наследнике. Чак и када нису имали посебан утицај на важније преговоре, ипак су доводили до извесног затезања односа, што је у дато време утицало и на односе краља Томаша и Дубровника, који су били оптерећени како питањем повратка заплењеног сребра дубровачким трговцима, тако и питањем наплате дугова кућа Стипашиновића и Латиничића од стране босанског владара. Још пре марта 1449, Томашеви људи су пленили руду од дубровачких дужника у граду, а пре почетка августа 1452, дубровачким трговцима заплењено је и 400 литара сребра на путу из Сребренице, а према подацима како из овог акта, тако и из каснијих аката краља Стефана Томашевића, дугови су само делимично регулисани за Томашевог живота. Није познато да ли су тада већ били решени или су још увек потезани и заостали дугови, настали такође због плачке сребра, али од стране краља Твртка II, кога и сам Томаш у овом акту помиње, свакако не без разлога, а који се, у време Томашеве владавине, у одлукама дубровачких већа последњи пут директно помињу 31. маја 1446. године. После преговора с краја лета 1452, Општина је отезала да исплати доходак краљу за 1453. и 1454, иако му је својевремено, претходне 1451. године, дала и један доходак унапред, вероватно у складу са потребом да краља додатно обезбеди као савезника. На ово отезање свакако је утицала не само Томашева спољна политика, већ и питање спорних, вероватно неких нових царина, којима су се, као и увек, Дубровчани противили, а ратне околности омогућавале су очигледно и одређено безвлашће чак и међу краљевим људима.³

Односе је додатно оптерећивало и лично потраживање Томаша од Павка Стипашиновића и Влахуше Латиничића, које је такође већ неко време било актуелно, вероватно од пре средине августа 1450. године, па се у исти спор укључила и дубровачка влада, која је вероватно имала и сопствене интересе у целој ствари, чим је прихватила и да отворени лист о слободи садржи и јавно изопштење ових кућа. Ситуацију је до-

³ А. Фостиков, *Повеља краља Стефана Томашевића Дубровнику о дугу краља Твртка II*, ГПБ I (2008) 147–158; Иста, *Повеља краља Стефана Томашевића Дубровнику о дугу његовог оца краља Томаша*, ГПБ I (2008) 159–164, са изворима и старијом литературом о отимању сребра. Видети и претходну напомену.

датно компликовала и чињеница да су главни актери и сами били у међусобном спору пре тог датума, што је вероватно доприносило и бројним другим проблемима у широј мрежи пословних људи и заинтересованих лица, са којима су долазили у додир. Такође су и сами долазили у сукобе са дубровачком владом и трговцима због наметања неправедних царина и отимачине, у којима се истиче учешће Павка Стипашиновића у спровођењу мера против сребреничких Дубровчана, било деспотових цариника или дужника (1444, 1449). Заправо поменута двојица Дубровчана, нису били само припадници угледних породица, већ су практично постали и део ненаследног племства, па и земљопоседници, а као трговци и кредитори истицали су се у свакодневном пословању у Сребреници, али и у другим центрима, а међу њиховим дужницима бележе се и владари, господари, па и властела Босне и Србије. Значај ових родова, односно припадника низа генерација истих, како је то већ истакнуто у историографији, био је толики да су њихови представници, не само високо котирани као крупни трговци или рударски предузетници, већ се више пута јављају на месту кнеза Сребренице, дубровачких конзула и судија, цариника појединих владара, извозника одређене робе. Уз поседе и положаје, добијали су и потврде права и привилегија од актуелних политичких фигура, попут Хрвоја Вукчића, краља Жигмунда, деспота Ђурђа Бранковића, Матије Корвина.⁴

У таквим околностима, Томашу, притиснутом унутрашњим сукобом и турским напредовањем, ометање трговине свакако да није погодновало, па је вероватно био приморан да, као и Млечанима, и Дубровнику изађе у сусрет поводом већ нараслих захтева. Стога је акт о слободи трговине обезбедио типском гаранцијом о добром понашању својих људи (службеника) и забраном узнемиравања, односно пљачке дубровачких трговаца, као и одлуком о поштовању старих, уобичајених и признатих царина, који се среће и у неким другим актима.⁵ Како, пак, до тренутка

⁴ Д. Ковачевић-Којић, *Средњовековна Сребреница XIV–XV вијек*, Београд 2010, према регистру, са изворима и старијом литературом. Видети и ниже, под: *Пропографски подаци. О новом племству или пучкој властели*, детаљније у: Р. Živković, *Ekonomsko socijalne promjene u bosanskom društvu u XIV i XV stoljeću (pojava građanske klase i novog plemstva)*, Tuzla 1986, passim; Z. Pešorda Vardić, “*Pučka vlastela*”: *Društvena struktura dubrovačke bratovštine Sv. Antuna u kasnom srednjem vijeku*, *Povijesni prilozi* 33 (2007) 215–236.

⁵ С. Рудић, *Повеља краља Стефана Томашевића којом наређује својим људима да не ометају дубровачке трговце*, ГПБ 1 (2008) 165–170; М. Ивановић, *Повеља херцега Стефана Вукчића Дубровчанима*, ГПБ 5 (2012) 81–90; Н. Исаиловић, *Повеља бана*

издавања акта спорно пословање краља са појединим Дубровчанима – Павком Стипашиновићем и припадницима рода Латиничића није било регулисано, Томаш је од истих и даље потраживао наплату, те су њихове куће изузете од датих слобода и гаранција.

И управо се правилно датирање овде приређеног акта у 1453. годину може довести у хронолошки поредак са текућим догађајима. У акту се изричито спомињу куће Павка Стипашиновића и Латиничића – потоња без имена представника, за шта постоје конкретни разлози. У тренутку издавања акта босанског краља, већ је дошло до смрти Влахуше Латиничића (7. децембра 1452. године), чији је тестамент, писан августа 1450, а регистрован као ваљан крајем децембра 1452, садржао и клаузуле о дугу краљу у висини од најмање 2.000 дуката, сукобу са Павком, али и молбу краљу да њему самом опрости, али не и Павку. Можда је Томаш Влахуши лично и опростио, као преминулом лицу, али је од његових наследника, односно браће и синова, и даље очекивао поравнање. Како главни наследници у том тренутку вероватно још нису били преузели ни оставину, ни дугове, наводи се кућа Латиничића, а не њен одређени представник. Влахушина смрт омела је и окончање суђења међу некадашњим сарадницима (суд је по једном делу питања пресудио у корист Павка), чиме је успорена и наплата Томашевих потраживања. Дубровник је тежио и да се поравна са краљем, али и да уједно не заоштри односе са њим, ради спорних финансија или личних дугова у крајњој инстанци, које је направило лице на месту његовог *властника*, а *на име царине и осталих ствари*, па је већ маја 1453. градска влада претила Павку привођењем Томашу или наплатом казне у висини коју би босански краљ лично одредио. Судећи према каснијим актима Општине, спор је решен у корист Томаша, али тек након Павкове смрти децембра 1454, када је дотични, такође тестаментарно, измирио дуг краљу у висини од 83 литре сребра, а поравнао се и са Влахушиним наследницима.⁶

Дамјана Хорвата Дубровчанима о слободи трговине, Иницијал. Часопис за средњовековне студије 2 (2014) 241–253; Исти, *Трговински уговори*, 251–256.

⁶ М. Ј. Динић, *За историју рударства* I, 75–81, 97–99 (= *Из српске историје средњег века*, 528–533, 549–551); Д. Ковачевић-Којић, *Истакнутији Дубровчани у Сребреници у доба Деспотовине*, Ваљево – Постанак и успон градског средишта, Ваљево – Београд 1994, 122–133; М. Sivrić, *Rod Dobretinić – Latinica (Latinčić), trgovci i srebrenički knezovi, darovatelji franjevačkih samostana i crkava u Bosni*, *Bosna franciscana* 30 (2009) 114, 116–117, 127–128, 132, 138; Д. Ковачевић-Којић, *Средњовјековна Сребреница*, према регистру.

Опис повеље

Документ се својевремено налазио у дубровачкој Градској библиотеци, заједно са низом исправа, од којих је неколико из средњег века. Није нам познато како је тамо доспео, али се то извесно догодило током XIX века. Данас се чува у Државном архиву у Дубровнику, под сигнатуром *Miscellanea – Massa Negrini, fascikla IX, br. I 5*. Издање је приређено на основу снимка у боји који су у Дубровнику начинили Невен Исаиловић и Небојша Порчић јануара 2010. године.

Исправа је сачињена на дволисту папира који је формиран преса-вијањем једног листа (табака) формата *carta reale*. Димензије су 295 мм по ширини и 220 по дужини, а према оријентацији текста повеља има облик положеног правоугаоника. Маргине износе 40 мм горе, 40 мм лево и 37–50 мм десно (десна маргина се сужава). Испод текста је остављено 90 мм простора у којем је утиснут печат. Документ је био пресавијен једном по дужини и два пута по ширини (трећином на унутра, слева и здесна), творећи шест поља. На неисписаном делу папира присутан је водени знак са мотивом ваге (кантара), најсличнији оном који Брике води под бројем 2401, а који се сретао од 1437. до 1457. године. Оштећења су малобројна и не угрожавају текст и печат. Постоји више малих смеђих мрља које су настале током времена, док у доњем десном углу недостаје комадић папира (оба листа дволиста), ширине око 25 мм и дужине око 10 мм. На предњој страни нема никаквих савремених, нити накнадних записа, док се на полеђини налази једино слабо отиснут модерни печат (штамбил) Дубровачке библиотеке.⁷

Печат на повељи је утиснут. Кроз оба слоја дволиста направљена су два прореза, кроз њих је, са задње стране, провучена трака папира, а на спој крака траке са предње стране документа наливен је црвени восак. Преко воска је постављен ромбично заротирани квадрат влажног папира, са страницом од 45 мм, који и данас стоји, а типар је отиснут преко њега. Отисак је солидно рељефан, када је реч о грбовној представи, али легенда није читљива. Ради се о мањем печату краља Твртка II, који је сачуван на једној Твртковој (1436) и три повеље краља Томаша (две из 1449. и једној из 1453. године). Круг овог типара, са промером 24 мм, мањи је од сличних печата Тврткових претходника, који су имали преч-

⁷ G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje* II, 191. Погледати и електронско издање Брикеове збирке водених жигова:

<http://www.ksbm.oeaw.ac.at/scripts/php/loadRepWmark.php?rep=briquet&refnr=2401&lang=fr>.

ник од 30 мм, што га сврстава у категорију најмањих средњих печата. На самом штиту грба налази се мотив окруженог минускулног слова Т. Легенда се не може поуздано прочитати ни на другим сачуваним отисцима, али се чини да гласи: S(IGILLUM) STEPH(AN)I TVERTCONIS D(EI) G(RATIA) REGIS BOSNE.⁸

Исправа је написана у 13 редова, тамносмеђим мастилом, које је местимично добило црне или загасито сиве нијансе. Употребљено писмо је ћирилски канцеларијски брзопис. Писар није потписан, али се анализом рукописа и начина обликовања маргина и текста може утврдити да се ради о истом анониму који је саставио и Томашев уговор са Николом Трогиранином из 1449. године. Његов рукопис подсећа на рукопис Браноша, дијака краља Стефана Томашевића, али се ипак не ради о истој личности. Будући да се није радило о свечаном акту, украса на повељи нема. Крст симболичке инвокације је танко и једноставно исписан.

Ранија издања

А. Вучетић, *Споменици српски*, Срђ 5 (1906) 56; А. Соловјев, *Одабрани споменици српског права (од XII до краја XV века)*, Београд 1926, 216–217, бр. 130 (према издању А. Вучетића); Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 121, бр. 698 (према издању А. Вучетића); В. Stulli, *Kronologija važnijih zbivanja u Dubrovačkoj republici 1358–1600*, у: I. Fisković, D. Glavan (ур.), *Likovna kultura Dubrovnika: 15. i 16. stoljeće*, Zagreb 1991, 289 (део диспозиционог дела повеље, делимично прилагођен савременом језику); М. Brković, *U Jajcu izdane isprave bosanskih vladara*, Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru 40 (1998) 104–105, br. VI (латинична транслитерација повеље), 117, 133 (коментари); М. Brković, *Srednjovekovna Bosna i Hum: identitet i kontinuitet*, Mostar 2002, 227 (перест); Isti, *Diplomatički zbornik srednjovjekovnih humskih i bosanskih isprava Dubrovniku*, Mostar 2011, 194, br. CXCIX (латинична транслитерација повеље).

После Вучетића, документ нико није приредио на основу оригинала, а Вучетићево издање, како је скренута и пажња, садржало је грубу грешку у рашчитавању датума. Иако је у наслову исправно назначена 1453. година, у самом издању су замењена слова *г* (исправно) и *џ* (по-

⁸ Р. Anđelić, *Srednjovjekovni pečati iz BiH*, 43–45, 47, br. 19, tabela XIV; Н. Исаиловић, А. Фостиков, *Уговор краља Стефана Томаша и кнеза Николе Трогиранина о заједничкој трговини*, ГПБ 8 (2015) 79–80.

грешно), због чега су Соловјев и Стојановић, у недостатку увида у оригинал, мислили да се ради о 1456. години. Додатно, исти препис садржи и неколико ситнијих грешака, углавном везаних за непреписивање појединих слова, а најчешће знака њ, а уместо имена Павко, Вучетић доноси Паско. Брковићева издања преузимају грешке претходника у датуму и у читању имена Стипашиновића, који се код Брковића назива Паско/Пашко.

Приложено издање приређено је на основу фотографија начињених у Државном архиву у Дубровнику јануара 2010. године.

*Текст повеље***

+ Милостию божиѡмъ ми г[оспо]д[и]нь Шефанъ Томашъ, краљ босански (!)⁹ и више, дамо видити |2| всакомъ човикъ, комъ се подоба, по ѡвомъ нашемъ ѡтвореномъ листъ, како дахъ вѣръ |3| и рѣчь нашъ г(о)споцкъ властеличиѣмъ и всимъ тръговцемъ дѣброваччимъ, нимъ и |4| нихъ иманию, изимаюѣе кѣѣ Павка¹⁰ Стипашиновиѣа и Латиничиѣа, да слободно хо|5|де и тръгъю по нашемъ рѣсагъ и минъю ѡ ини рѣсагъ, намъ плаѣаюѣе праве царине |6| гди е подобно, ке сѣ биле за доброга споменътиа за стрица ми г[оспо]д[и]на краља Т|7|врътка и за мене, не боеѣе се ниеднога хѣдога ни заврътице, ни за еданъ приѣз|8|амъ, ни за кѣно приѣзжие. И заповидамъ нашимъ слѣгамъ, воеводамъ и кнезовомъ |9| и инимъ власникомъ нашимъ: гди би се пригодиѡ кои тръговаць дѣбровачки ѡ мо|10|мъ рѣсагъ да ихъ имаю саблѣсти и ѡбаровати ѡда всаке заврътице и пропрати|11|ти гди е подобно. И на то имъ дахъ таи нашъ ѡтворень листъ под нашъ срѣднъ |12| законитъ печать, писанъ ѡ градъ нашемъ ѡ Иицъ ва лѣто роѣва Хр(и)стова чѣнѣ лѣто, |13| ген(а)ра .з. данъ.

Превод повеље

+ Милошћу божијом ми, господин Штефан Томаш, краљ босански и више, дајемо на знање сваком човеку, кога се то тиче – да сам овим нашим отвореним листом дао веру и реч нашу господску властеличићима

^{**} Редакција издања и превода: Татјана Суботин Голубовић.

⁹ Дупло „с“ је вероватно писарска грешка.

¹⁰ Иако се чини да је овде ипак написано квадратно „в“, може се десити да је заправо реч о слову „о“, односно да је написано **Паока**, како се овај Дубровчанин најчешће и наводи у изворима.

[illegible]

и свим дубровачким трговцима, и њима и њиховом имању, изузимајући кућу Павка Стипашиновића и Латиничића, да слободно иду и тргују по нашем русагу и прелазе у други русаг, плаћајући нам праве царине, тамо где је то одређено, које су постојале још за време мог стрица – добре успомене краља Твртка, и у моје време, не бојећи се ниједног зла нити узнемиравања, ни за једно потраживање, ни за једно дуговање. И заповедам нашим слугама, војводама и кнезовима, и другим од нас овлашћеним лицима, где год би се нашао неки дубровачки трговац у моме русагу, да их имају чувати и штитити од сваког узнемиравања и испратити где је потребно. И на то им дадох тај наш отворени лист под нашим средњим законитим печатом, писан у граду нашем, у Јајцу, у години од рођења Христовог 1453. године, седмог дана јануара.

Дипломатичке особености

Исправа је сачињена према једноставном формулару који се у потпуности развио током прве трећине XV века и који је служио за обичне повеље, несвечаног карактера, којима су се изражавала наређења, обавештења, прогласи, одлуке, уговори текућег карактера, признанице итд. Оне су биле исписиване на папиру стандардног формата (најчешће дволист), по крајње типизираном обрасцу, а овераване утиснутим печатом, који по промеру готово увек припада категорији средњих печата. Према оријентацији текста, нотификационе повеље, попут ове, углавном су биле исписиване у форми положеног правоугаоника (*landscape*), а признанице у форми усправног правоугаоника (*portrait*). Ова повеља има првенствено нотификациони, прогласни карактер, иако у себи садржи и уговорне елементе, јер су Дубровчани претходним споразумом са босанским краљем издејствовали добијање документа о слободном трговању.¹¹

Образац карактерише спој промулгације и опште инскрипције (**дамо видити всакомъ човикъ, комъ се подоба, по ѡвоъмъ нашемъ ѡтвореноъмъ листъ**), који је свој узор вероватно пронашао у савременим латинским исправама угарске провенијенције. Наведеном споју претходи симболичка инвокација и једноставна интитулација, која садржи девоцију (**Милостию Божиюмъ**), владарско име (у форми која се одомаћила од друге владавине Твртка II – **Шефанъ**), лично име и сведену титулу ауктора.

¹¹ Н. Исаиловић, *Повеља бана Дамјана Хорвата*, 241–242, 247–252; Исти, *Дипломатичке особености*, 51–52; Исти, *Трговински уговори*, 251–256.

Експозиције нема, већ се изјавном реченицом одмах уводи диспозиција којом се саопштава да краљ гарантује заштиту свим дубровачким трговцима и њиховој роби, изузев кућа Павка Стипашиновића и Латиничића, обезбеђујући им слободан пролаз и обавезујући их само на плаћање „правих царина“, које су биле на снази под Твртком II и самим Томашем. Такође, краљ заповеда својих службеницима да не смеју узнемиравати дубровачке трговце, већ их морају штитити и отпратити тамо где треба. Диспозиција је прожета гарантним изјавама (да хъ вѣрѣ и рѣчь нашѣ госпоцкѣ; да слободно хѡде и трѣгѡю... не боѣте се ниѣднога хѣдога ни заврѣтице, ни за еданѣ приѣзамѣ, ни за кѣно приѣѣжие; заповидамѣ... да ихъ имаю сабѣсти и ѡбаровати ѡда всаке заврѣтице и пропратити), иако се не ради о формули заклетве. Поред ове, сачувано је неколико сличних повеља босанских владара и великаша, као и једна хрватско-далматинско-славонског бана Дамјана Хорвата, којима се на готово идентичан начин обезбеђује слобода трговине Дубровчанима. Формулар и формулације су веома слични, а у свим случајевима изостаје детаљна експозиција. Стога је потребно архивским истраживањима утврдити конкретне разлоге за настанак ових повеља које немају начелан и свечан карактер, већ су представљале последицу неких конкретних, текућих дешавања – судских спорова, међудржавних или личних сукоба, дуговања, ратних збивања, несређених политичких или економских прилика и сл.¹²

Повеља се завршава короборацијом у којој се документ назива „отвореним листом“, овереним „нашим законитим средњим печатом“, иза које следи финална датација. Назив „отворени лист“ (ѡтворень листь), иако је, у принципу, означавао сваки документ који није био затворен печатом, био је управо стандардни део формулара мањих, несвечаних повеља исписаних на папиру, као што је и ова коју овде анализирамо.¹³

Повеља је датована местом и датумом, одређеном годином од Христовог рођења, месецом и даном, при чему је, према постојећој пракси потврђеној и у другима актима произишлим из босанске канцеларије, за исписивање године коришћена бројна вредност слова ч (1000) из гла-

¹² Н. Исаиловић, *Повеља бана Дамјана Хорвата*, 247–252; Исти, *Трговински уговори*, 251–256. Видети и радове у нап. 5, као и рад Милоша Ивановића у овој свесци ГПБ.

¹³ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 288–289; Исти, *Дипломатичке особености*, 44.

гољице, а осталих слова, како за годину (8 – 400, н – 50, г – 3), тако и за месечни дан (з – 7) из ћирилице, док је назив месеца исписан словима.¹⁴

Просопографски подаци

Павко Стипашиновић (Павко Стипашиновић), 4 (ред у изворнику) – у литератури бележен је и као Паоко (што је варијација његовог имена), или Паско (што је био резултат Вучетићеве грешке). Био је син Стипана Брајковића и припадник угледне и богате куће дубровачких пучана. Павкова активност може се пратити од око 1434. године, када се први пут јавља у актима, па све до смрти, децембра 1454. У изворима се најчешће помиње у Подрињу, пре свега у Сребреници, али и у Црнци и околним рудницима, као поседник рударских јама, кредитор, цариник, дубровачки кнез итд. Сарађивао је са другим дубровачким трговцима (попут Влахуше Латиничића, са којим је касније дошао у сукоб), али и са босанским и српским владарима и властелом. Повремено је био у спору и са дубровачким властима које су га оптуживале чак и за сарадњу са Турцима. Поседовао је више кућа и млинове, а даровао је католичке богомоље у Сребреници и Зворнику. Умро је 1454. године, а његов тестамент је сачуван.

Извори: Državni arhiv u Dubrovniku (= DAD), *Testamenta Notariae* XV, f. 125–125' (12.11.1454, регистрован 23.12.1454); Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 121, бр. 698, 123, бр. 700.

Литература: М. Динић, *Три ћириловска писма из 1447. године*, Прилози КЈИФ 15/1–2 (1935) 166, 168–169; Т. Вукановић, *Сребрница у средњем веку*, ГЗМ, н. с., 1 (друштвене науке) (1946) 78; И. Божић, *Дубровник и Турска у XIV и XV веку*, Београд 1952, 315–316; М. Ј. Динић, *За историју рударства* I, 75–79, 84, 87, 89, 92–93, 97–99; S. Ćirković, *Dubrovčani kao preduzetnici u rudarstvu Srbije i Bosne*, Acta historico-oeconomica Iugoslaviae 6 (1979) 8–9, 12–13; M. Vego, *Ein Beitrag zur Kenntnis der mittelalterlich Burgen des Herzogs Stjepan Vukčić Kosača*, Balcanoslavica 8 (1979) 55; Isti, *Postanak srednjovekovne bosanske države*, Sarajevo 1982, 70; А. Веселиновић, *Царински систем у Србији у доба Деспотовине*, ИГ 1–2 (1984) 31; Ј. Радовановић, П. Васић, *Азбуковица – земља, људи и живот*,

¹⁴ О датовању: Р. Михаљчић, *Исправа којом Дубровчани краљу Остоји враћају земљу и кућу и примају га за свог властелина*, ГПБ 6 (2013) 30; А. Фостиков, Н. Исаиловић, *Два писма босанског краља Твртка II Твртковића Дубровчанима*, ГПБ 6 (2013) 97; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 148, 492–493, 502–504.

Љубовија 1985, 66; Д. Динић-Кнежевић, *Дубровник и Угарска у средњем веку*, Нови Сад 1986, 140; А. Ресо, *Iz jezičke teorije i prakse*, Београд 1987, 171; Р. Ћошковић, *Bosanska kraljevina u prijelomnim godinama 1443–1446*, Сарајево 1988, 54; Д. Ковачевић-Којић, *Истакнутији Дубровчани у Сребреници у доба деспотовине*, Ваљево – постанак и успон градског средишта, Ваљево–Београд 1994, 122–132; М. Спремић, *Средњовековни рудници и тргови северозападне Србије. Међусобна повезаност*, исто, 98; Исти, *Црнча у средњем веку*, Зборник ФФ у Београду 18 (1994) 137; В. Нрабак, *Goražde od XIV do XVI veka*, ЈС 30/2 (1997) 22; Д. Ковачевић-Којић, *О домаћим трговцима у средњовјековној Сребреници*, Зборник за историју БиХ 1 (1995) 61; М. Ј. Динић, *Из српске историје средњег века*, према регистрима; Р. Ћошковић, *Crkva bosanska u XV. stoljeću*, Сарајево 2005, 176, пар. 82; Д. Ковачевић-Којић, *Градски живот у Србији и Босни (XIV–XV вијек)*, Београд 2007, 250–251, 278, 400, 405–408, 414–415, 422, 434–435; М. Сиврић, *Rod Dobretinić – Latinica (Latinčić)*, *Bosna franciscana* 30 (2009) 137; Д. Ковачевић-Којић, *Средњовјековна Сребреница XIV–XV вијек*, Београд 2010, према регистру.

Латиничићи (Латиничићи), 4 – мисли се на кућу, односно наследнике (сина, браћу и нећаке) преминулог Влаха, познатог и као Влахуша Латиничић, сина Дабижива Добретинића, званог Латиница, истакнутог и богатијег дубровачког пучанина који је пословао у Босни, а пре свега у Сребреници. Влахушина активност може се пратити од 1429, па све до смрти (7. децембра 1452), скоро у континуитету. Влахуша је почео каријеру као трговац сребром и извозник у Венецију, али се врло брзо сукобио са својим првим сарадницима из родова Касела и Ненковић. Био је близак са босанским и српским владарима, па је, између осталог, добио од Стјепана Вукчића Косаче монопол на трговину црвцем (1441). Закупљивао је и царине и речне газове (бродове), остајући понекад дужан, као нпр. поменутом Косачи. Бавио се и увозом тканина и кредитном трговином, али је највише зарађивао на рударској производњи, као власник рударских јама, топионица, млинова итд. У тим пословима је прво сарађивао са Павком Стипашиновићем (зарадили су 4.000 дуката од заједничког подухвата), да би касније са њим ушао у оштар спор који је резултовао суђењем и у који је, посредно, због дуга који су обојица имали према њему, био увучен и босански краљ Томаш. Влахуша је умро у Србији (*in Sclavonia*), у јеку судског процеса. Тестаментом је део новца оставио за изградњу цркве у месту Чагаљ крај Сребренице. Био је ожењен Катарином (чији је тестамент забележен 1452. године), а имао

је синове Дабижива, Стјепана и Петра (који је умро 1520. године). Петар је оставио потомство, али је тај огранак породице угашен у следећој генерацији. Огранци Влахушине браће – Добрушка и Бартола (Мартола) били су бројнији и дуговечнији.

Извори: DAD, *Diversa Cancellariae* XXIV, f. 42–42' (26.3.1440); DAD, *Testamenta Notariae* XV, f. 27'–29 (19.8.1450, регистрован 30.12.1452); DAD, *Diversa Notariae* XXXVII, f. 15'–16' (28.12.1452); Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 62–63, бр. 661–662, 121, бр. 698, 430–431, бр. 1042.

Литература: К. Н. Костић, *Трговински центри и друмови по српској земљи у средњем и новом веку: историско-географска расправа*, Београд 1899, 140; М. Ј. Динић, *За историју рударства* I, 16–17, 34, 42, 61, 80, 89, 97–98, 100; Д. Ковачевић, *Trgovina u srednjovjekovnoj Bosni*, Sarajevo 1961, 162; С. М. Ћирковић, *Херцег Стефан Вукчић*, 97, 98, 106, 130, 138, 141; С. Ћирковић, *Почтени витез Прибислав Вукотић*, Зборник ФФ у Београду 10–1 (1968) 269; S. Ćirković, *Dubrovčani kao preduzetnici*, 2–3, 8–9, 13, 15, 17; М. Vego, *Postanak srednjovekovne bosanske države*, 53; Д. Ковачевић-Којић, *Истакнутују Дубровчани у Сребреници*, 122–133; L. Ćoralić, *Put, putnici, putovanja: ceste i putovi u srednjovjekovnim hrvatskim zemljama*, Zagreb 1997, 141; М. Ј. Динић, *Из српске историје средњег века*, према регистрима; Д. Ковачевић-Којић, *Градски живот*, 170, 173, 206, 232, 249, 278, 308, 406–416, 432, 434–435; М. Sivrić, *Rod Dobretinić – Latinica (Latinčić)*, 105–142; S. Isaković, *Tjentište u srednjem vijeku*, *Godišnjak Bošnjačke zajednice kulture „Preporod“* 1 (2013) 365; E. Kurtović, *Konj u srednjovjekovnoj Bosni*, Sarajevo 2014, 150; S. Isaković, *Crkva bosanska u očima dubrovačkih savremenika*, *Historijska traganja* 15 (2015) 119–120.

доброга споменѣтиа стрицъ ми господинъ краљъ Тврѣтко (добре успомене стриц ми, господин краљъ Тврѣтко), 6–7 – мисли се на краља Тврѣтка II.

Установе и важнији појмови

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњавани појмови/установе: **господин** (ГПБ 1, 2, према регистру), **краљ** (ГПБ 1, према регистру), **отворени лист** (ГПБ 1, 2, 6–8, према регистру), **вера** (ГПБ 1, 2, 3, према регистру), **реч господска** (ГПБ 1, према регистру), **властеличићи** (ГПБ 1, 3, према регистру), **русаг** (ГПБ 1, 3–5, 8, према

регистру), **слуга** (ГПБ 2, 3, према регистру), **војвода** (ГПБ 1, 2, према регистру), **кнез** (ГПБ 2, 3, према регистру).

иманик, 4 (ред у изворнику) – имање, овде у смислу онога што имају или поседују.

кѣла, 4 – овде се не мисли на кућу као на објекат, већ на трговачке породице Павка Стипашиновића и Влахуше Латиничића. Како је Влахуша у време издавања краљевог акта већ био мртав, мисли се на његове сроднике и наследнике.

миновати, 5 – пролазити, прелазити преко, проходити.

Литература: Ђ. Даничић, *Рјечник* II, 71; *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* VI (priredili P. Budmani, T. Maretić), Zagreb 1904–1910, 722; V. Mažuranić, *Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rečnik*, Zagreb 1908–1922, 657; *Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд* 19, Москва 1992, 51–52.

праве царине, 5 – мисли се на законите, раније договорене царине, које су биле предвиђене обичајима и уговорима.

Литература: V. Mažuranić, *Prinosi*, 116; *ЛССБ*, 792–795 (С. Мишић, А. Веселиновић); Н. Исаиловић, *Трговински уговори*, 249–252.

хѣдо, 7 – зло, злоба, лукавство. Од ове речи је изведена именица **хѣдоба**.

Литература: Ђ. Даничић, *Рјечник* III, 437; *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* III (priredio P. Budmani), Zagreb 1887–1891, 716–728; Н. Jireček, *Prove: historický slovar slovanského práva*, Praha–Brno 1904, 96; V. Mažuranić, *Prinosi*, 414–418.

заврѣтица, 7 – узнемиравање, сметња, досада, зановетање. Термин који означава праксу супротну добрим обичајима и уговорима, а коју спроводе службеници краља или властелина. Сродан је и термин *забава*, док се у хрватским повељама среће и термин *банта*, *бантовање*.

Литература: Ђ. Даничић, *Рјечник* I, 353; V. Mažuranić, *Prinosi*, 1675; *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* XXII (priredili J. Jedvaj i dr.), Zagreb 1975, 609; Н. Исаиловић, *Повеља бана Дамјана Хорвата*, 251.

приѣзамъ, 7–8 – Речи **приѣз**, **приѣза** означавали су везу, везивање, свезивање, конопац. Термин **приѣзамъ** означавао је, у принципу, исто што и старији термин **изамъ** – присилно потраживање, односно наплату дуга од дужниковог сународника.

Литература: V. Mažuranić, *Prinosi*, 1161; *ЛССБ*, 249–250, 581 (С. Ћирковић); *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* XII (priredio T. Maretić), Zagreb 1936, 205; *Словарь русского языка* XI–XVII 20, Москва, 1995, 64.

придџиѣ, 8 – вероватно значи задужење или презадужење. У речнику ЈАЗУ стоји да би овај термин могао означавати стање у коме се неко већ задужено лице додатно задужило.

Литература: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* XI (priredio T. Maretić), Zagreb 1935, 871.

власникъ, 9 – властник, онај који има неку власт или овлашћење. У овом случају службеник владара.

Литература: Ђ. Даничић, *Рјечник I*, 130; *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* XXI (priredili J. Jedvaj i dr.), Zagreb 1973, 179; *Словарь русского языка XI–XVII* 2, Москва 1975, 219.

саблѣсти, 10 – чувати, сачувати, штитити.

Литература: Ђ. Даничић, *Рјечник III*, 213–214; F. Miklosich, *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum: emendatum auctum*, Vindobonae 1862–1865, 908; V. Mažuranić, *Prinosi*, 1278; *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* XIV (priredili D. Grdenić i dr.), Zagreb 1954, 414–415.

шваровати, 10 – чувати, служити, штитити. Синоним термина *сабљусти*.

Литература: Ђ. Даничић, *Рјечник II*, 180; F. Miklosich, *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*, 462; V. Mažuranić, *Prinosi*, 766; *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* VIII (priredio T. Maretić), Zagreb 1918, 309; Н. Исаиловић, *Повеља бана Дамјана Хорвата*, 251.

Топографски подаци

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ је објашњен топоним: **Јајце** (ГПБ 1, 2, 8 према регистру).

Aleksandra Fostikov

Neven Isailović

Institut d'Histoire

Belgrade

CHARTRE DU ROI STEFAN TOMAŠ POUR LES RAGUSAINS AU SUJET DE LA LIBERTÉ DE COMMERCER

Jajce, 1453, 7 janvier

Résumé

Ce travail propose une édition critique de la charte du roi Stefan Tomaš par laquelle ce dernier s'engage et donne sa parole de seigneur à tous les petits nobles et commerçants ragusains, à l'exception des maisons de Pavko Stipašinović et Latiničić, pour leur assurer qu'ils peuvent librement commercer en Bosnie, sous condition de payer les seuls *droits de douane* (habituels), sans crainte d'avoir à subir quelque dommage ou maltraitance de la part des serviteurs du roi. Ce document se range au nombre des chartes types, dépourvues de tout caractère solennel et qui, sous forme d'ordonnances ou de notifications particulières, portaient confirmation de libertés par ailleurs déjà prévues par des accords solennels plus détaillés. La délivrance de ce document trouve vraisemblablement son origine dans le besoin des Ragusains de s'assurer la protection du souverain bosniaque à l'époque de la guerre les opposant à l'Herceg Stjepan Vukčić Kosač. De son côté, le roi en a profité pour régler ses relations avec les Ragusains en excluant de la liberté de commercer deux familles, à savoir la maison de négociant de Pavko Stipašinović et celle des héritiers de Vlahuša Latiničić récemment décédé, car ces derniers lui étant personnellement redevables de sommes d'argent, se trouvaient en litige avec lui.

Mots-clés: Stefan Tomaš, Pavko Stipašinović, Latiničić, Bosnie, Jajce, Dubrovnik, commerce, charte, 1453.

Оригинални научни рад
УДК 930.85+930.2(497.13Дубровник)“1454“
DOI 10.7251/GPB1609101R

Срђан Рудић*

Историјски институт
Београд

**ПОВЕЉА ВОЈВОДЕ ПЕТРА И КНЕЗА НИКОЛЕ [ПАВЛОВИЋА]
ДУБРОВНИКУ ИЗ 1454. ГОДИНЕ**

Дубровник, 15. јул 1454. године
Борач, [?] 1454. године

Сажетак: Војвода Петар и кнез Никола, синови Радосава Павловића, издали су у лето 1454. године исправу којом су Дубровчанима потврдили своје и повеље својих предака, као и Жупу Конавле, Соко, Витаљину, Цавтат и Обод. Повеља се састоји од два дела. Први део је записан 15. јула у Дубровнику, док је други записан у Борчу, где су дубровачки посланици примили усмену заклетву војводе Петра и кнеза Николе.

Кључне речи: војвода Петар, кнез Никола, Павловићи, Дубровник, 1454. година, XV век, повеља.

Опис документа и ранија издања

Повеља војводе Петра и кнеза Николе, којом су у лето 1454. године Дубровчанима потврдили своје и повеље својих предака, сачувана је у оригиналу и чува се у Државном архиву у Дубровнику (бечки број 1107). Детаљан опис повеље дао је Грегор Чремошник. Повеља је исписана на пергаменту ширине 445 мм и дужине лево 590 мм и десно 570 мм. Плика је неправилног полукружног облика. На левом рубу је на почетку висока око 20 мм, а на десном око 32 мм; са сваке стране се пење према средини у неправилном луку, да би достигла највишу висину од 95 мм. Пергамент је дебљине 0,19–0,17–0,23–0,23 мм. Површине је око 2.700 цм², што ову повељу сврстава у ред највећих јужнословенских повеља. Маргине су сразмерно мале (горња 28 мм, лева и десна по 25 мм). Све три маргине су обележене линијама исписаним оловком, а поред њих је видљиво још 11 помоћних водоравних линија међусобно удаљених око 45–47 мм. Дијак је слова писао увек испод подвучене линије.

* Ел. пошта: srdjanrudic@yahoo.com

Печат је за повељу причвршћен врпцом направљеном од двоструко предених свилених конаца црвенкастосмеђе боје. Кроз плику и пергамент направљена су три пара рупица, на 20, 40 и 60 мм, изнад доњег руба повеље, а на по 30 мм једна од друге. По један крак врпце провучен је кроз горњи пар рупица са полеђине на лице где се укрштају и пролазе кроз средњи пар рупица опет на полеђину. Ту се опет укрштају и кроз доњи пар рупица поново излазе на лице. Врпца је ту уплетена у плетеницу, која улази у печат на један канал, у њему се рачва и из њега излази у три канала, али не близу један другог, као што је био обичај у канцеларији Павловића, већ један крак по средини, а остала два на левој и десној четвртини тога круга. На повељи се виде трагови савијања. Пресавијена је одозго половином на доле и са леве и десне стране по 1/3, па на све то још једанпут половином паралелно ширини, дакле на 12 поља димензија око 140 x 145 мм.¹

Повеља је написана дипломатском минускулом (брзописом) у 55 редова. Први део повеље (редови 1–44) записан је у Дубровнику тамно-смеђим мастилом, а други (редови 45–55) у Борчу тамноплавим мастилом. Досадашњи приређивачи ове повеље нису указали да је коришћено мастило у две боје. Павле Карано-Твртковић и Љубомир Стојановић су део исписан плавим мастилом означили новом ставком, док га Франц Миклошић и Стојан Новаковић нису ничим обележили. Пергамент је на једном месту оштећен тако да мањи делови (ради се о свега пар слова) 27, 28 и 29 реда нису видљиви. Оштећена места су реконструисана на основу претходних издања.

На полеђини повеље налази се неколико записа – новији № 270 an. 1454 и N. 9 del Pach. IV као и савремени запис Никше Звијездића: *MCCCCLIII die XV jullii. Priuilegio de vo[iuoda] Petar e conte Nicola de Radosau Paulouich confermando Canal con tute parte noue² e Sochol e tute le schriture³ antiche, fo ambasatori Radosau stroinich Bradueuich⁴ et⁵ Radçe Copieuich⁶ duorschi et⁷ Miotox⁸ Zurich diach.*

¹ G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje srednjeg vijeka*, GZM, n. s., 6 (1951) 115–118.

² Код Г. Чремошника: *partinoue*.

³ Код Г. Чремошника: *scriture*.

⁴ Код Г. Чремошника: *Bradieuich*; код Ф. Миклошића: *Bradievich*.

⁵ Код Ф. Миклошића: *e*.

⁶ Код Ф. Миклошића: *Kopievich*.

⁷ Код Ф. Миклошића: *e*.

⁸ Код Ф. Миклошића: *Miotos*.

Ранија издања: П. Карано-Твртковић, *Србски Споменици*, 273–277; F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 469–472; С. Новаковић, *Законски споменици*, 251–254; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 148–151.

*Текст документа***

+ Ва име ѿ(ъ)тца и Сина и Свѣтаго Дѡха. Милостию Божиѡмъ ми г(о)спод(и)нь воевода Петаръ и кнезь Никола синове славнога великога воеводе г(о)спод(и)на Радосава |2| а ѡнѡци и наслѣдници почтенога споменѡтиа славнога г(о)спод(и)на кнеза Павла Радиовика а синовци почтенога споменѡтиа славнога г(о)спод(и)на вое|3|воде Петра, и зато га г(о)спод(и)нь воевода Петаръ и кнезь Никола дѣмо на видиниѣ свакоѡмъ чловѣкѡмъ великоѡмъ и малоѡмъ прѣдъ кога се изнесе |4| сиеи наше записаниѣ ѡтворено али прѣдъ свѣтлагѡ г(о)сподиномъ кралемъ ѡгарскимъ али прѣдъ тѡрскимъ г(о)сподаремъ а или прѣдъ краля босанскога |5| а или инога бошнанина а или прѣдъ г(о)спод(и)на сръбскога а или латинскога а или ине врьсте чловѣка. И азъ вѡдѡке ва великои слави ѡ госпоцтвѡ и ѡ пѡне дрѡжавѣ |6| нашихъ родителѣ милостию Божиѡмъ наслѣдникъ кнеза Павла и воеводе Петра и г(о)спод(и)на родителѣ ми воеводе Радосава и не далече ѡд[ъ] нихъ[ъ] пѡотю паче синѣ и синова|7|цѣ и ѡнѡкѣ и братиѣ више реченихъ[ъ], наслѣдникъ прави истини ѡд[ъ] нихъ крѡви, повелинимъ и сѡдомъ Божиѡмъ приѣмше дрѡжавѡ и рѡс(а)гъ ѡ рѡке г(о)споцтва ни |8| и сидеке ѡ госпоцтвѡ родителѣ нашихъ[ъ] више реченихъ, ѡзимаюкѣ и дѣлке и даваюкѣ и записюкѣ властелемъ и слѡгамъ⁹ нашимъ како г(о)спода |9| рѡсашка и г(о)сподари рѡсагѡ, стежници нашихъ[ъ] родителѣ и прародителѣ више реченихъ, ѡд[ъ] тихи примаѣ частъ и славѡ и дари и части, тогда га г(о)спод(и)нь воевода |10| Петаръ и брат ми кнезь Никола, савѣтовавше се с нашими савитници по ѡбичаю з г(о)сподомъ строиници црькве босанскѣ и слѡгами и ближиками |11| с властели г(о)споцтва ни, и посласмо ва славни градь Дѡбровникъ къ многѡ почтеномъ кнезѡ и властелемъ и свои ѡпкини града Дѡбровника наше |12| почтене властели поклисаре г(о)спод(и)на гости Радосава Брадиевика и нашега дворскога кнеза Радича Копиевика и Миѡтоша дѣтка Цѡрика, да видивше ѡбавѣ |13| и почтенѡ приѣзанѣ и ѡсрѣдѣ г(о)споцтва Дѡбровачкога к намъ и заповидисмо имъ нашомъ рѣчию ѣ воевода Петаръ и кнезь Никола нашимъ почтенимъ по|14|клисаремъ г(о)спод(и)нѡ

** Редакција издања и превода: Татјана Суботин Голубовић.

⁹ Написано два пута, па други пут избрисано: и слѡгамъ.

гостѢ РадосавѢ и дворскоумѢ РадичѢ КопиевиѢ и МиштошѢ диѢкѢ да запишѢ и ѡчине наше записе г[ос]поцтвоѢ дѢровачкоумѢ, видившѢ, [15] како сѢ и наши прѣви записовали г(о)спода и родители намѢ и прародители и брат[ѣ] намѢ воевода Иваниша, га воевода ПетарѢ и кнезь Никола, и нимѢ пот[16]рѣдисмо¹⁰ дѢли и ѡстановитили крѣпко прѣвихѢ нашихѢ слободѣшине и законе и повелиниѢ и записаниѢ славнога кнеза Павла и г[оспо]д[и]на воеводе Петра и ро[17]дителаа намѢ г[оспо]д[и]на воеводе Радосава и брата намѢ воеводе Иваниша, и наше г(о)споцтво ни слишавше и видивше ниѢ подобне и разѡмне и праве приѢ[18]зни и шбите и записе, Ѣ воевода ПетарѢ и кнезь Никола створисмо мил(о)сть г(о)споцтво ни, да е вѢдомо свемѢ свѢтѢ, како згора реченоумѢ градѢ дѢв[19]ровникѢ кнеза и властеломѢ и свои шпкини дѢровачкои по сихѢ нашихѢ листѢхѢ и повелахѢ за ниѢ срдчанство потрѣдисмо имѢ и ѡстановитисмо [20] все и сваке повеле и записаниѢ више речене г(о)споде нашихѢ родителей славнога г[оспо]д[и]на кнеза Павла и славнога г[оспо]д[и]на воеводе Петра и славнога г[оспо]д[и]на воеводе [21] Радосава и славнога г[оспо]д[и]на и брата намѢ воеводе Иваниша и наше потрѣдисмо ихѢ и ѡстановитисмо ихѢ жѢпѢ Конавли и градѢ Сокоу и ВитаалинѢ и Цапта(т)Ѣ [22] и ѡбодѢ и све, що КонавламѢ пристои, все са всимѢ Ѣ вѢкѢ вѢкома нимѢ и ниѢ штанкѢ за ващино и за племенитѢ, како шѢ е ниѢ прѣво било, како сѢ [23] именѢ Ѣ записѢ кое кнезь и властеле и сва шпкина дѢровачка имаю шд[ѣ] нашихѢ родителя и шд[ѣ] мене г[оспо]д[и]на воеводе Петра и брата ми кнеза Николе. И на всѢ [24] више речениѢ и записано и шѢтѢвано га г[оспо]д[и]нѢ воевода ПетарѢ и кнезь Никола, милостию БожиумѢ г(о)сподари рѢсашици, шѢтѢова г(о)споцтво ни кнезѢ [25] и властелемѢ дѢроваччимѢ, да ниѢ трѢговци и ниѢ лѢдие слободно вѢдѢ ходити по нашемѢ рѢсаѢ и стати и трѢговати и Ѣ инѢ рѢсаге [26] миновати з главами и с иманиемѢ ниѢ, да се не бое ниѢднога хѢдога ни завѢртицѢ ни посишнога дара ни коега прѢѢзма али [27] прѢдѢѢжиа єднога за дрѢгога, да не може искати неголи истацѢ, кои би дѢжанѢ биѢ, плаѢаюѢе праве царине, кое сѢ биле [28] за вѢмена кнеза Павла и г[оспо]д[и]на воеводе Петра и г[оспо]д[и]на воеводе Радосава и г[оспо]д[и]на воеводе Иваниша. Ѣще имѢ шѢтѢова г(о)споцтво ни [29] више реченимѢ кнезѢ и властелѢмѢ дѢроваччимѢ, ако би се догодило коме годѢе размирие меѢ наами с властели дѢрова[30]чцими, шѢа Б(о)гѢ не даи, да не можемо ни хоѢемо посеѢи наа ниѢ дрѢжавѢ ни на ниѢ лѢди ни наа ниѢ имание ни наа ниѢ трѢгов[31]це, що имѢ не приповѢмо прѣво тога на .5. мисеца по нашихѢ

¹⁰ Код Ф. Миклошића, С. Новаковића и Љ. Стојановића: потвѣдисмо.

поклисарихъ, а ѿ ѿвѣхъ и .ѿ. мисеца да могъ миновати своимъ благомъ по на|32|шемъ рѣсавъ слободно безъ ниедне забавк. И на ѿвои на все више писано и ѿвѣтовано кнезъ и властелемъ и свои ѿпкини града Дѣбровн(и)ка |33| ꙗко г[оспо]д[и]нь воевода Петаръ и братъ ми кнезъ Никола заклесмо се заклетвомъ и с ѿшвиими властели и ближиками и сѣбѣгами нашими, кои сѣ н[и]жкѣ |34| именовани ѿд[ѣ] властев, кнезъ Радосавъ ѿбрадовићъ, кнезъ Павкѣнь Землићъ, воевода Радое Живиничићъ, кнезъ Вѣкићъ Диничићъ, |35| кнезъ Радичъ Чипчићъ, кнезъ Юраи Радосалићъ, кнезъ Радичъ Прибинићъ, кнезъ Ђвратъ Драгићевићъ, кнезъ Вѣкмиръ Борови|36|нићъ, кнезъ Вѣкасъ Владимирићъ, кнезъ Махило Дивчићъ, кнезъ Радивои Бранковићъ ротисмо се и заклесмо на светомъ евангелию |37| Божиємъ и на часномъ и животворокемъ крѣстѣ г(о)споднѣ и ва г(о)спода Бога свѣдѣржителя и ва причистѣ Богѣродицѣ и ва .д. ева|38|нгелисте и ва .ѿ. светихъ врѣховнихъ апѣстоловъ и ва .ѿ. избранихъ божихъ и ва све свете иже ѿд[ѣ] вѣка Б(о)гѣ ѣгодивше |39| и ва .тѣи. ѿтацъ, иже сѣбѣтъ ва Ники, да ѿвои згора више писание наше р[ѣ]чено и ѿвѣтовано вѣки вѣкома не има на мане доки наамъ |40| ни нашими послѣдними ни се потворити за ниеднѣ стваръ на земли сааи нашъ ѿвѣтъ ни се ѿвомъ коѣ парна ѣчинити: кто ли би сеи |41| потворишъ, да ѣ проклетъ ѿт(ѣ)цемъ и Синомъ и Светимъ Дѣхомъ. И сиен се писа роцѣва Хр(и)ст(о)ва на .ѿ. лѣто, м(и)с(ѣ)ца и дѣна на .ѿ. д(а)нь, |42| ѣ славномъ градѣ Дѣбровникѣ по нашихъ више р[ѣ]ченихъ именованихъ поклисарихъ. По запов[ѣ]ди г(оспо)д(и)на воеводе Петра и кнеза Николе |43| ѿвои ѣписание и ѿвѣтованиѣ |44| а ѣп(и)са М(и)[ѿ]тѣшъ д(и)ѣкъ.

|45|И¹¹ како догоше ѿд[ѣ] много почтенога кнеза и властев и све ѿкине (!) г(о)споцѣва дѣбровачкога мног[и] почтени поклисарие |46| ѣ славни градъ Борчъ а ѣ име поклисарие кнезъ Никша, синъ Марога Кабѣжика, и кнезъ Михѣшъ, синъ Марога |47| Бѣнича, ꙗко г[оспо]д[и]нь воевода Петаръ и з братомъ кнезомъ Николомъ, наши мн[ѣ]го почтени строиници г[оспо]д[и]нь гостъ Радосавъ |48| Брадиевићъ и г[оспо]д[и]нь старацъ Радосавъ ѣнѣкъ рекоше по своемъ редѣ р[ѣ]чию, како хѣте бити добри и почтени стежници меѣ нами едни |49| страни и дрѣгои. И закле се г[оспо]д[и]нь воевода и з братомъ кнезомъ Николомъ на трѣванѣлѣ и на листѣ запис(а)номъ и на моѣхъ и кнезъ Павкѣнь Земѣлићъ (!) и кнезъ Вѣчи|50|хна Бановићъ, воевода Радое Живиничићъ и кнезъ Вѣкићъ Диничићъ и кнезъ Мишленъ Земѣлићъ и кнезъ Радивои

¹¹ У издањима П. Карано-Тврткивића, Ф. Миклошића, С. Новаковића и Љ. Стојановића испуштено слово И.

Бранковићъ и кнезь Юри Алексѣ|51|къ и кнезь Стѣпанъ Доброшевиць
и кнезь Радое Тезаловиць и кнезь Томашъ Латичиць, кнезь Вѣкъ
Бранковићъ, кнезь Радое Дивчиць, ти се заклеше власт(е)ле|52| а њ изабрани
данъ светѣ недилѣ |53| по ѡбичаю, како ихъ власте заклѣна|54|ше, како
имъ би на волѣ г(о)споцтва ѡбровачкомъ, како х(о)те ѡвои |55| ѡздържати
више р[е]чено писмо за свога живота.

Превод

+ У име Оца и Сина и Светог духа. Милошћу божјом, ми господин
војвода Петар и кнез Никола, синови славног великог војводе господина
Радослава, унуци и наследници покојног славног господина кнеза Павла
Радиновића, синовци покојног славног господина војводе Петра; стога
ја господин војвода Петар и кнез Никола дајемо на знање сваком чове-
ку великом и малом пред кога се изнесе овај наш отворени запис, било
пред светлог господина краља угарског, било пред турског господара,
било пред краља босанског или неког другог Бошњанина, или пред го-
сподина српског или латинског, или неке друге врсте човека – ја будући у
великој слави у господству и у целој држави наших родитеља, милошћу
божјом наследник кнеза Павла и војводе Петра и господина родитеља
ми војводе Радослава и близак њиховој плоти, такође син и синовац и
унук и наследник више поменуте браће, уистину прави од њихове крви,
пошто сам по заповести и судом божијим примио државу и русаг у руке
господства ми и столујући у господству родитеља наших више поме-
нутих, ми господа русашка и господари русагу, који смо наследници
наших родитеља и прародитеља више поменутих, узимамо и делимо и
дајемо и записујемо властели и слугама нашим а од њих примамо почаст
и славу и дарове и части. Тако ја, господин војвода Петар, и брат ми кнез
Никола, пошто смо се посаветовали по обичају са нашим саветницима
– са господом стројницима цркве босанске и слугама и рођацима, и са
властелом господства ми, посласмо у славни град Дубровник к веома
поштованом кнезу и властели и свој Општини града Дубровника наше
угледне поклицаре, властелу господина госта Радосава Брадијевића и
нашега дворског кнеза Радича Копијевића и дијака Миотоша Цурића, те
видевши љубав и пријатељство достојно поштовања и усрдност господ-
ства дубровачког к нама, заповедисмо нашем речју ја, војвода Петар и
кнез Никола, нашим угледним поклицарима, господину госту Радосаву
и дворском Радичу Копијевићу и Миотошу дијаку, да запишу и доставе

Handwritten text in a cursive script, likely a historical document or letter. The text is written on a single sheet of paper, which is folded and sealed with a red wax seal. The seal is circular and features a central emblem or monogram. The paper is aged and shows signs of wear, including creases and discoloration. The text is written in a dark ink, and the script is highly stylized and cursive. The document is placed on a dark surface, and a small, dark, rectangular object is visible near the center of the page.

наше записе господству дубровачком. Пошто смо видели да су и наши преци записивали – господа и родитељи и прародитељи нам и брат нам војвода Иваниш, ја војвода Петар и кнез Никола потврдисмо им дела и утврдисмо чврсто слобоштине и законе и заповести и записе наших предака – славног кнеза Павла и господина војводе Петра и родитеља нам господина војводе Радосава и брата нам војводе Иваниша. И наше господство, пошто је саслушало и видело њихово одговарајуће и разумно и право пријатељство и обећања и записе ја, војвода Петар и кнез Никола, учинисмо милост господства ми – да је на знање читавом свету, да горе поменутом граду Дубровнику, кнезу, властели и свој Општини дубровачкој за њихово пријатељство овим нашим листинама и повељама потврдисмо и учврстисмо све повеље и записе више поменуте госпode наших родитеља, славног господина кнеза Павла и славног господина војводе Петра и славног господина војводе Радослава и славног господина и брата нам војводе Иваниша и наше. Потврдисмо им и учврстисмо им Жупу Конавле и град Соко и Витаљину и Цавтат и Обод и све што припада Конавлима, све у свему – у веке векова њима и њиховим наследницима за баштину и за племенито, као што је њихово и прво било, како је набројано у запису који кнез и властела и сва Општина дубровачка имају од наших родитеља и од мене господина војводе Петра и брата ми кнеза Николе. И на све више речено и записано и обећано ја, господин војвода Петар и кнез Никола, милошћу божјом господари русашки, обећава господство наше кнезу и властели дубровачкој да њихови трговци и њихови људи могу слободно ићи по нашем русагу и стати и трговати и у друге русаге ићи главом и са својом имовином, да се не боје ниједнога зла ни сметње ни принудног дара ни које одмазде нити преузимања било ког потраживања једнога за другога – то не може тражити нико осим онога ко потражује од дужника; да плаћају праве царине, које су биле за времена кнеза Павла и господина војводе Петра и господина војводе Радослава и господина војводе Иваниша. Још им обећа господство наше више поменутом кнезу и властели дубровачкој – ако би се, не дао бог, догодило које год непријатељство између нас и властеле дубровачке, да не можемо нити хоћемо напасти на њихову државу, ни на њихове људе, ни на њихову имовину, ни на њихове трговце, уколико им не јавимо о томе 6 месеци унапред по нашим поклисарима, а у ових шест месеци могу ићи са својим благом по нашем русагу слободно без иједне сметње. И на све ово више писано и обећано кнезу и властели и свој Општини града Дубровника ја, господин војвода Петар и брат ми

кнез Никола, заклесмо се заклетвом с овом властелом, рођацима и слугама нашим који су ниже именовани од властеле: кнез Радослав Обрадовић, кнез Паокун Земљић, војвода Радоје Живиничић, кнез Вукић Диничић, кнез Радич Чипчић, кнез Јурај Радосалић, кнез Радич Прибинић, кнез Ђурађ Драгићевић, кнез Вукмир Боровинић, кнез Вукас Владимирић, кнез Михаило Дивчић, кнез Радивој Бранковић. Договорисмо се и заклесмо на светом јеванђељу божјем и на часном и животворном крсту Господњем и у господа Бога сведржитеља и у пречисту Богородицу и у четворицу јеванђелиста и у дванаест светих врховних апостола и у седамдесет изабраних божјих и у све свете који су од почетка Богу угодили и у 318 никејских отаца – да на ово горе поменуто наше писање и обећање на веки векова нема замерке, да ми и наши наследници не можемо оповргнути ни за једну ствар на земљи ово наше обећање, нити се о овоме може парница водити. Ко би ово преиначио – да је проклет од Оца и Сина и Светога духа. И ово се записа 15. јула 1454. године од рођења Христова у славном граду Дубровнику по нашим више поменутиим именованим поклисарима. По заповеди господина војводе Петра и кнеза Николе ово писање и обећање уписа Миотош дијак.

И када дођоше поштовани поклисари од многопоштованог кнеза и властеле и све Општине дубровачке у славни град Борач, именом поклисари кнез Никша, син Мароја Кабужића, и кнез Михоје, син Мароја Бунчића, ја господин војвода Петар с братом кнезом Николом, наши веома угледни стројници, господин гост Радосав Брадијевић и господин старац Радосав унук рекоше по свом реду реч да ће бити добри и поштени посредници имеђу наше две стране. И закле се господин војвода с братом кнезом Николом на четворојеванђељу и на листу записаном и на моштима и кнез Паокун Земљић, кнез Вучихна Бановић, војвода Радоје Живиничић, кнез Вукић Диничић, кнез Мишљен Земљић, кнез Радивој Бранковић, кнез Јурај Алексић, кнез Стефан Доброшевић, кнез Радоје Тезаловић, кнез Томаш Латичић, кнез Вук Бранковић, кнез Радоје Дивчић. Та се властела заклела, у изабрани дан у свету недељу, по обичају како се властела заклињала, по вољи господству дубровачком, које ће задржати ово више поменуто писмо док су живи.

Дипломатичке особености

Повеља војводе Петра и кнеза Николе Дубровнику из 1454. године састављена је и записана на два места. Први део повеље записао је

дијак Миотош 15. јула у Дубровнику, где је боравио као члан посланства војводе Петра и кнеза Николе. Миотош се потом са дубровачким посланицима вратио у Борач, где су дубровачки посланици примили усмену заклетву војводе Петра и кнеза Николе и 12 њихових властелина, што је такође записао Миотош. Овај део повеље није датиран већ само пише да се све наведено десило „у изабрани дан у свету недељу“. Ради се о недељном дану, а не о празнику Свете Недеље. Претпостављамо да је дубровачким посланицима било потребно бар неколико дана да стигну до Борча, под условом да су брзо кренули. У том случају други део повеље био би записан у другој половини јула (недеља је те године, у том периоду, падала 21. јула и 28. јула), евентуално почетком августа (4. или 11. августа).

Услед недостатка простора писар је био принуђен да делове повеље писане тамноплавим мастилом смести у исту раван са деловима повеље писаним тамносмеђим мастилом. На жалост у самом тексту повеље не помиње се где је печатирана, тако да не знамо да ли је то урађено у Дубровнику или у Борчу. Логично би било да је печат стављен након што је текст записан, али у овом случају чини нам се вероватнијим да је исправа печатирана у Дубровнику. Стога је приликом записивања другог дела повеље у Борчу писар имао ограничени простор, што је утицало на мешање редова записаних у Дубровнику и у Борчу. Иако се редови делова текста повеље који нису записани у исто време преклапају, лако их је одвојити јер је писар, као што смо већ рекли, користио мастила различите боје. Стога смо, приликом нумерисања редова текста ове повеље најпре нумерисали делове повеље писане тамносмеђим мастилом, па онда наставили са нумерацијом дела повеље писаног тамноплавим мастилом.

Услед поменутог недостатка простора, 43. и 44. ред повеље записан у Дубровнику тамносмеђим мастилом смештен је у истој равни са редовима 45–48 записаним тамноплавим мастилом у Борчу. У делу текста писаном тамноплавим мастилом проблем приликом нумерисања редова донекле представља део текста који гласи „А у изабрани дан у свету недељу“. Писар након 51. реда није поступио доследно приликом писања остатка повеље. Поменути ред је последњи који иде читавом ширином повеље; након њега је то било немогуће услед плике и печата. Писар је наведени део текста после 51. реда записао лево од печата, а потом је остатак текста у неколико редова записао на празном простору десно

од печата. Сви досадашњи приређивачи повеље су наведени део текста стављали након завршетка 51. реда, што смо и ми прихватили.

Печатна грудва, израђена од воска, има изглед зделице неправилног облика пречника око 70 мм, а највеће дубине од 30 мм. У горњу површину печатне грудве урезано је удубљење неправилног округлог облика, пречника 41 x 44 мм и дубине око 8 мм. Набор, чија ширина местимично износи 5 мм, између удубљења и спољног обода равно је порезан. Дно удубљења и типар су пречника 35 мм.¹² Према Грегору Чремошнику, печат је отиснут у црвенкастосмеђем, а према Душану Синдику у мркожутом воску.¹³

Повеља је оверена печатом војводе Иваниша. Овај печат је сачуван и на признаници војводе Петра и кнеза Николе од 26. јуна где је утиснут преко папира. Печатни симбол је уобичајено знамење Павловића – град са три куле. Представа града на печату је специфична у односу на остале печате Павловића: куле су нешто више и бедеми се посебно распознају. На левој бочној кули се према једва видљивим потезима распознају три етаже, круниште и супструкција у бедему, што значи да су бочне куле имале по пет етажа, а средња је морала имати барем једну више. Куле су имале прозоре у облику бифора. Зупци на круништима су рачvasti. Легенду није могуће у целини прочитати, али највероватније гласи: + **СИ ПЕЧАТЬ ГДНА ВОЈВОДЕ ИВВАНИША**. Прве четири речи су сигурно тачно прочитане, док је пета накнадно урезана „некаквим дуплим линијама у свим вертикалним потезима“. На документу од 26. јуна нека слова су много јаснија, јер је типар утиснут преко папира. Слово **В** је изгледа написано дупло, а последње слово **И** лигирано са **Ш**. Око печатног симбола је у сва три празна простора (лево, десно и испод) уцртан вегетативни орнамент лозице. Град са свих страна, осим са горње, окружује једва видљива линија која следи основне потезе архитектуре. Кружнице које уоквирују траку су, као и на осталим печатима Павловића, изведене помоћу тачкица.¹⁴

¹² G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje*, 118. Према Душану Синдику печат је отиснут у воску облика плитке полулопте дебљине око 28 мм, пречника око 72 x 68 мм, са пречником кратера 43 мм. Типар је пречника 34 мм, а испод њега површина воска је нешто тамнија, али није била обојена. Д. Синдик, *Печати Павловића*, Земља Павловића, средњи вијек и период турске владавине, Бања Лука – Српско Сарајево 2003, 403.

¹³ G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje*, 118; Д. Синдик, *Печати Павловића*, 403.

¹⁴ P. Anđelić, *Srednjovjekovni pečati iz Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1970, 53–54; Д. Синдик, *Печати Павловића*, 402–404; A. Sulejmanagić, *Grb Pavlovića*, *Bosna franciscana* 36 (2012) 186–187. Према писању Грегора Чремошника, типар на овој повељи је

Просопографски подаци

Радосав Брадијевић, 12, 14, 47–48 (ред у изворнику) – гост цркве босанске. Помиње се само током 1454. године. Обављао је дипломатске послове политичке и финансијске природе за војводу Петра и кнеза Николу.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 146, 147, 149, 151.

Литература: Р. Ћошковић, *Crkva bosanska u XV. stoljeću*, Sarajevo 2005.

Радич Копијевић, дворски кнез, 12, 14 – дипломата породице Павловић. У узворима се први пут помиње 1424. године као цариник војводе Радослава. Током 1454. године помиње се као дворски кнез. Захваљујући својим способностима постао је утицајна особа на двору Павловића за које је често обављао разноврсне послове политичке и економске природе. Често је користио и патронимик Озрисаљић. Умро је између 1461. и 1467. године. Био је ожењен Стоисавом са којом је имао сина Влатка Поповића (помиње се као наследник Браила Тезаловића).

Литература: Р. Živković, *Radič Ozrisaljić trgovac i diplomata na dvoru porodice Pavlović*, Prilozi II u Sarajevu 13 (1977) 301–321; Р. Živković, *Ekonomsko-socijalne promjene u bosanskom društvu u XIV i XV stoljeću*, 50–53; Р. Živković, *Trgovac i diplomata Radič Ozrisaljić*, *Iz srednjovjekovne povijesti Bosne i Hercegovine*, 234–256; А. Смиљанић, *Људи из сјенке – дипломати обласних господара у Босни*, Бања Лука 2015, 141–146.

Миотош Цурић, кнез, дијак, 12, 14 – дипломата, властелин и писар породице Павловић. У изворима се помиње у периоду 1445–1459. године. Углавном је обављао послове финансијске природе за Павловиће. Написао је документе Павловића из јуна и јула 1454. године.

Литература: А. Смиљанић, *Људи из сјенке*, 156–158.

Радослав Обрадовић, кнез, 34 – властелин породице Павловић. У повељама породице Павловића и дубровачкој грађи забележен је као Радосав Обрадовић, Радосав Вукомирић/Вуокмирић и Радосав Бан. У служби Павловића, чији је рођак био, налазио се најмање тридесет пет

по грбу једнак великом и средњем типару војводе Радослава, али је мањих димензија и другачије стилизованог натписа. Чремошник је делимично прочитао легенду која по њему гласи + **СИ ПЕЋАТЬ ГДНА ВОВО(ДЕ!)**... Име није успео да прочита. Сматрао је да за само име „Петра“ има превише, а за оба имена „Петра и Николе“ премало места. Изнео је могућност да је име можда гласило **БОС(АНСКОГ) ПЕТРА**. G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje*, 118.

година. Обављао је разне послове, као један од њихових најповерљивијих људи. Био је један од главних људи приликом преговора о продаји Конавала Дубровнику, који су завршени крајем 1426. године, због чега су га Дубровчани наградили са 200 дуката и поседом у Конавлима. Као сведок са титулом кнеза у повељама ове породице помиње се 1423, 1427, 1439, 1442. и 1454. године. Имао је два сина, Вучихну и Радича.

Литература: М. Шуица, *Босанска властeosка породица Бановићи*, ИГ 1–2 (1993) 25–35.

Паокун Земљић, кнез, 34, 49 – властелин у служби Павловића. Наводи се као сведок на повељама Павловића из 1439, 1442. и 1454. године. Највероватније му је брат био кнез Мишљен, који се такође помиње на повељи из 1454. године.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 640; Исти, *Повеље и писма* I–2, 102, 150–151.

Радоје Живиничић, војвода, 34, 50 – властелин Павловића. Помиње се први пут августа 1439. године у писму краља Тврка као слуга војводе Радослава. Исте године, 19. августа, помиње се са титулом кнеза у потврди војводе Радослава да је од Дубровчана примио све новце уложене на добит. Следећи пут се помиње у повељи из 1454. са титулом војводе.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 515–516, 537; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 150–151.

Вукић Диничић, кнез, 34, 50 – властелин Павловића. Помиње се само у овој повељи. Жарко Диничић, сведок на повељи Павловића из 1442. године, можда му је био старији брат или отац.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 150–151.

Радич Чипчић, кнез, 35 – властелин Павловића. Сведок је на повељама из 1442. и 1454. године. Отац му је био кнез Степан, сведок на повељама Павловића из 1432. и 1439. године.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 102, 150.

Јурај Радосалић, кнез, 35 – властелин и рођак Павловића, син кнеза Радосава Владимирића. Уместо брата Радоја, заклео се на повељи војводе Иваниша Павловића Дубровнику из 1442. године. Са делом породице напустио је своје поседе у опасности од Турака. У Задру су 19. маја 1463. године Јурај, његов брат Радић, и син њиховог брата Радоја, Радивој, тужили сплитског трговца Вентуру Енглеског, који је њиховом рођаку, покојном војводи Петру, остао дужан за одређену количину олова коју је извезао у његово име из Босне.

Литература: С. Рудић, *Владимирићи*, Зборник радова у част академику Десанки Ковачевић Којић, Бања Лука 2015, 376–377.

Радич Прибинић, кнез, 35 – властелин Павловића. Помиње се само у овој повељи.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 150.

Ђурађ Драгићевић, кнез, 35 – властелин Павловића. Помиње се само у овој повељи.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 150.

Вукмир Боровинић, кнез, 35–36 – властелин и рођак Павловића. Помиње се само у овој повељи. Вероватно је био син Остоје или Тврдишава Боровинића.

Литература: С. Рудић, *Боровинићи – властеоска породица из источне Босне*, Земља Павловића, средњи вијек и период турске владавине, Бања Лука – Српско Сарајево, 2003, 273.

Вукас Владимирић, кнез, 36 – властелин Павловића. Помиње се само у овој повељи. На основу расположивих података не може се утврдити његово место на родословном стаблу Владимирића.

Литература: С. Рудић, *Владимирићи*, 377.

Михаило Дивчић, кнез, 36 – властелин Павловића. Помиње се само у овој повељи. Кнез Радоје Дивчић, такође сведок у овој повељи, можда му је био брат. Није познато да ли су били у вези са кнезом Ружиером Дивчићем, који се у ово доба помиње као човек херцега Стефана.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 150.

Радивој Бранковић, кнез, 36, 50 – властелин Павловића. Помиње се само у овој повељи. Отац му је можда био Радивој Бранковић, који се помиње 1413. године као човек кнеза Павла. Кнез Вук, који се такође помиње у овој повељи, можда му је био брат.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 150–151.

Никша (Никола) Кабужић, 46 – дубровачки властелин. Отац му је био Мароје (Марин) Кабужић (пом. 1363–1409). Мароје се женио два пута – први пут са Первулом, кћерком Марина Менчетића, а други пут са Маргаритом, кћерком свог рођака Николе Кабужића. Из ових бракова је имао петоро деце – Михаила, Франческу, Ану, Николу и Данијела. Ирмагд Манкен, за разлику од остале Маројеве деце, само за Николу није знала из ког брака потиче.

Литература: И. Манкен, *Дубровачки патрицијат у XIV веку*, Београд 1960, табла бр. XV/2.

Михоје Бунчић, 46–47 – дубровачки властелин. Отац му је био Мароје Бунчић, који је припадао најугледнијој властели своје генерације, а мајка Анукла, кћерка Бенеше Бенешића. У изворима се помиње у периоду 1407–1454. године. У ћирилским изворима обично се јавља као Михо Манатић. Женио се два пута. Први пут са Марином, кћерком Пасквала (Паскоја) Соркочевећа, а други пут са Маргаретом, кћерком Сигисмунда Журговића. Имао је троје деце: Мароја, Сигисмунда и Марију.

Литература: И. Манкен, *Дубровачки патрицијат у XIV веку*, 139–140, табла бр. IX.

Радосав, 48 – високи достојанственик цркве босанске. Помиње се само у овој повељи као *старац Радосав унук*. Израз унук који се помиње само у овој повељи, по свему судећи није означавао посебан хијерархијски чин.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 151.

Литература: Р. Сошковић, *Crkva bosanska u XV. stoljeću*, Sarajevo 2005.

Вучихна Бановић, кнез, 49–50 – властелин Павловића, син Радосава Обрадовића. У изворима се помиње у периоду 1439–1472. године као Вучихна Радосалић, Вучихна Радосава Вукомирића и Вучихна Бановић. Након пада Босне 1463. године и нестанка Павловића, Бановићи су се укључили у кампању против Турака и највероватније ступили у службу Косача. У повељи краља Матије Корвина његовом брату Радичу као заслужни помињу се Вучихна и његов брат од стрица Иван, из чега претпостављамо или да је пришао угарској војсци или да је учествовао у борбама против Турака у војсци херцега Стефана. Марта 1472. године помиње се као посланик Жарка Дражојевића у Дубровнику.

Извори: М. Динић, *Хумско-требињска властела*, 50; М. Шуица, *Босанска властелска породица Бановићи*, 25–35.

Мишљен Земљић, кнез, 50 – властелин Павловића. Помиње се само у овој повељи. Вероватно му је брат био кнез Паокун Земљић, уписан као сведок на истој повељи.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 151.

Јурај Алексић, кнез, 50–51 – властелин Павловића. Помиње се само у овој повељи. Његов рођак вероватно је био Степан Алексић (поменут 1467. године), дворанин војводе Радослава Павловића.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 151.

Стефан Доброшевић, кнез, 51 – властелин Павловића. Помиње се само у овој повељи.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 151.

Радоје Тезаловић, кнез, 51 – властелин Павловића. Помиње се само у овој повељи. Не знамо у каквим родбинским везама је био са Браилом Тезаловићем.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 151.

Литература: А. Babić, *Diplomatska služba u srednjovjekovnoj Bosni*, 162, пар. 313; Р. Živković, *Genealogija porodice Tezalovića*, 759.

Томаш Латичић, кнез, 51 – властелин Павловића. Помиње се само у овој повељи. Можда је био син кнеза Павла Латичића, сведока на повељама Павловића из 1439. и 1442. године.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 151.

Вук Бранковић, кнез, 51 – властелин Павловића. Помиње се само у овој повељи. Отац му је можда био Радивој Бранковић који се помиње 1413. године као човек кнеза Павла. Кнез Радивој, који се такође помиње у овој повељи, можда му је био брат.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 151.

Радоје Дивчић, кнез, 51 – властелин Павловића. Помиње се само у овој повељи. Кнез Михаило Дивчић, такође сведок у овој повељи, можда му је био брат. Није познато да ли су били у вези са кнезом Ружиером Дивчићем који се у ово доба помиње као човек херцега Стефана.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 151.

Топографски подаци

Конавли, 21–22 (ред у изворнику) – средњовековна жупа. Главна лука Конавала био је Цавтат, а главно утврђено место Соко. Простирала се источном брдском страном јужно од Обода, од границе Жупе дубровачке до Пријевора и Суторине на граници са Драчевицом. Током XIV века Конавли су политичка целина и управна област коју су чинили Конавли у ужем смислу, Витаљина, Доња гора и Цавтат са Ободом. Након пропасти средњовековног Српског царства, Конавлима је господарио Никола Алтомановић. Након његовог расапа 1373. године, Конавлима су до 1377. године владали Балшићи, да би потом доспели у састав босанске државе. Њима су у једном тренутку загосподарили Санковићи, који су 1391. године покушали да их продају Дубровнику. Стога су их крајем исте године напали војвода Влатко Вуковић и кнез Павле Раденовић,

победили и поделили Конавле између себе. Косаче су свој део Конавала продали Дубровнику 1419. године, а Павловићи 1426/27. године.

Литература: Р. Грујић, *Конавли под разним господарима од XII до XV века*, 38.

Соко, 21 – средњовековна тврђава у јужном делу Жупе Конавли. У изворима се први пут помиње 1391. године. Дубровачки хроничар Рађина пише да је Соко био најважнији град Конављанске жупе. Имао је важан стратегијски значај – чувао је приступ Витаљини са севера, из правца Суторине и Драчевице. Након смрти краља Твртка, Санковићи су покушали да продају Конавле са Соколом Дубровчанима. Крајем 1391. године Павловићи су га преотели од Санковића, да би га 1427. године продали Дубровнику.

Литература: Р. Грујић, *Конавли*, 43; *Лексикон градова и тргова средњовековних српских земаља*, Београд 2010, 273 (Т. Рибар).

Витаљина, 21 – као жупа се спомиње у повељи Санковића Дубровнику из 1391. године. Касније је ушла у састав Конавала. Простирала се од Молуната, где је свршавала Доња гора и пружала се уз морску обалу до Оштрог рта на улазу у Боку которску. Делила се на Горњу и Доњу. У средини Витаљине се налазио кастел.

Литература: Р. Грујић, *Конавли*, 41–42.

Цавтат, 21 – антички Епидаур. Главно пристаниште Конавала. Подигнут је 15 км југоисточно од Дубровника. Након распада Српског царства Цавтатом је завладао Војислав Војиновић, потом његова удовица Гојислава, а затим и синовац Никола Алтомановић. Након 1373. године градом су владали Балшићи, а 1377. године улази у састав босанске државе. Једно време је био у власти Санковића, да би крајем 1391. године њиме загосподарили Павловићи који су га 1427. године продали Дубровнику.

Литература: Р. Грујић, *Конавли*, 42; *Лексикон градова и тргова*, 315–316 (К. Митровић).

Обод, 22 – утврђени град у близини Цавтата поред пута који је из Дубровника водио у Конавле. Спомиње се први пут 1363. године. Након расапа жупана Николе Алтомановића 1373. године доспео је под власт Балшића. Од 1377. године налази се у саставу босанске државе. Крајем 1391. године Павловићи су га преотели од Санковића, да би га 1427. године продали Дубровнику.

Литература: Р. Грујић, *Конавли*, 42; М. Vego, *Naselja bosanske srednjevjekovne države*, Sarajevo 1957, 83.

Srdan Rudić

Institut d'Histoire

Belgrade

**CHARTRE DU VOÏVODE PETAR ET DU KNEZ NIKOLA
[PAVLOVIĆ] POUR DUBROVNIK EN 1454**

Dubrovnik, 1454, 15 juillet

Borač, [?] 1454.

Résumé

Le voïvode Petar et le knez Nikola, fils de Radosav Pavlović, ont délivré en été 1454 une charte par laquelle ils confirment aux Ragusains leurs chartes [antérieures] et celles de leurs ancêtres, ainsi que [la possession de] la Joupa de Konavlji, et les villes de Soko, Vitaljina, Cavtat et Obod. Cette charte se compose de deux parties. La première a été rédigée avec une encre brun foncé, le 15 juillet, à Dubrovnik, en présence des envoyés du voïvode Petar et du knez Nikola ; on y trouve aussi mentionnés les noms de 12 nobles qui ont aussi prêté serment. La seconde partie a été rédigée avec une encre bleu foncé, à Borač où les émissaires de Dubrovnik ont reçu les serments oraux du voïvode Petar et du knez Nikola et de douze de leurs nobles, auxquels s'ajoutait la garantie de deux représentants de l'Eglise de Bosnie. Cette seconde partie de la charte n'est pas datée et indique uniquement que sa rédaction a eu lieu „ le jour choisi durant la semaine sainte “. Nous supposons que les émissaires de Dubrovnik ont eu besoin de quelques jours pour arriver à Borač, de sorte que, si l'on suppose qu'ils se sont rapidement mis en route, cette seconde partie de la charte a pu être écrite vers la fin du mois de juillet ou, éventuellement, début août.

Mots-clés: voïvode Petar, knez Nikola, Pavlović, Dubrovnik, 1454, charte.

РЕГИСТАР

- Алекса Паштровић 54, 57
 Али-бег 81
 Ана, ћерка Никше Кабужића 113
Анђелић Павао 34, 77, 85
 Анукла, ћерка Бенеше Бенешића 114
 Арта 75
- бакар 57
 Балкан 70, 75
 Балшићи 70, 115, 116
 бан 59, 94
 Бартол (Мартол) Латиничић 97
 баштина 9, 50, 53, 68, 107
 Билећа 68, 70
 Бишће 23
 Борач 58, 73, 77, 79, 82, 101, 108, 109
 Босна 9–11, 15, 24⁹, 30²⁰, 37, 39, 57, 65, 70, 74–76, 85, 86, 88, 96, 112, 114
 Браило Тезаловић 54, 57, 68, 69, 111, 115
 Бранош, дијак 91
 братство 54
Брковић Милко 92
 Будисав Богавчић 54, 60
- Варна 81
Вего Марко 34
 Векија, ћерка Марина Ђурђевића 81
 велики војвода 32, 50, 67, 106
 Веља Међа 34
 Венеција 86, 96
 Вентура Енглески 112
 Вијеће умољених у Дубровнику 24
 вијећник 51
 Витаљина 53, 62, 101, 107, 115, 116
 вјера 85, 92, 97
- Владика, жена Ђурђа Радивојевића 9², 10³
 Владимир Вукосалић 61
 Влатко Вуковић 115
 Влатко Поповић 111
 Влах 21, 28, 30, 35
 Влахуша (Влах) Латиничић 87, 89, 95–98
 водени знак 40, 76, 90
 војвода 10, 15–18, 24⁹, 30, 34, 37, 38, 41, 50–57, 60, 61, 65–69, 73–81, 93, 97, 101, 102, 106–112, 114, 115
 Војислав Војиновић 116
 Врм, жупа 68, 70
 Врхбосна 37
 Вук Бранковић 108, 113, 115
 Вук Гргуревић 32
 Вукас Владимирић 108, 113
 Вукас Прибиловић 54, 60, 68, 69
 Вукашин Владимирић 54, 59, 61
 Вукашин Мозолић 54, 60
 Вукашин Сухаичић 54, 61
 Вукашина Гргуревић 32
 Вукић Диничић 108, 112
 Вукмир Боровинић 108, 113
 Вукосав Николић 9¹, 22³, 24⁹, 32
Вучетић Антоније 85, 91, 92, 95
 Вучихна Бановић (Вучихна Радосалић, Вучихна Радосава Вукомирића) 59, 108, 112, 114
- Гацко 70
 Гојислава, жена Војислава Војиновића 116
 господин 11, 12, 29, 35, 50–55, 67, 79, 97, 106–108
 госпођа 29, 35

- гост 106, 108, 111
 грб 21, 26, 90, 91
 Гргур Вукосалић (Николић) 9¹, 21–24, 26, 28–34
Грујић Радослав 59⁶⁵
 Дабар, жупа 33
 Дабижив Добретинић Латиница 96
 Дабижив Латиничић 97
 Давид, псалмиста 29, 32, 34
 Дамјан Хорват 94
 данак (харач) 38, 74, 75
 Данијел Кабужић 113
 дворски кнез 102, 106, 111
 деспот 76, 86, 88
 дијак 33, 34, 55, 61, 69, 79–82, 91, 101, 102, 106, 109, 111
 динар 17, 51
 Добрило Рашковић 21, 25, 29, 31, 33
 Добрун 37
 Добрушко Латиничић 97
 Доња гора 53, 62, 115, 116
 Драчевица 115
 Државни архив у Дубровнику 24, 25, 39, 43, 66, 76, 78, 85, 90, 92, 101
 Дријева 10⁵
 Дубровачка библиотека (Градска библиотека у Дубровнику) 85, 90
 Дубровник, Дубровчани 9, 10, 12, 15, 16, 18, 21–24, 28–32, 37, 38, 41, 42, 50–57, 59–62, 65, 68–70, 73–75, 78–81, 85–89, 92¹⁰–94, 101, 106–109, 112, 114–116
 дукат 10⁴, 38, 52, 53, 59, 61, 65, 68, 89, 96, 112, 113
 Ђурађ Бранковић 76, 86, 88
 Ђурађ Драгићевић 108, 113
 Ђурађ Радивојевић 9–12
 Жаба, планина 34
 Жапско, жупа 32, 34
 Жарко Диничић 112
 Жарко Дражојевић 114
Живковић Паво 59⁶⁵
 Жигмунд Луксембуршки 24⁹, 88
 Жоре Бокшић 15–18, 51, 57, 58⁶⁵, 59⁶⁵
 Жупа дубровачка 115
 жупан 116
 Жупан Бунич 81
 Заблатак 21–24, 28, 30, 34
 Задар 112
 Зворник 95
 златица (солад) 62
 Иван, брат од стрица Вучихне Бановића 114
 Иван, дијак 79–81
 Иваниш Дукојевић 54, 60
 Иваниш Павловић 50–57, 67–69, 77, 107, 110, 112
 Истанбул 41
 Јајце 85, 93, 99
 Јелена Груба 9, 10³, 15, 21, 29, 31, 32, 57
 Јуда Искаротски 55
 Јуније Ђурђевић (Жуњ Журговић) 81
 Јуније Растић 59⁶⁵
 Јуније, син Марина Ђурђевића 81
 Јурај Алексић 108, 114
 Јурај Радосалић 108, 112
 Јурко Владимирић 54, 59
Карано-Тертковић Павле 102
 Карац-бег 41, 42
 Карло II Токо 75

кастелан 60
Катарина, жена Влахуше Латиничића 96
Клобук 70, 74
кнез 10, 21–24, 26, 28–35, 50–57, 59–61, 67, 68, 81, 93, 97, 101, 102, 106–115
кнез у Дубровнику 11, 22, 30, 50–55, 68, 79, 81, 82, 95, 106–108
Конавли 16², 37, 38, 40–42, 51, 53, 54, 56, 59, 61, 62, 65, 66, 68–70, 73, 101, 102, 107, 112, 115, 116
конзул 88
Красоје Ивановић 29, 31, 33
Куртовић Есад 23⁸

Латиничићи 85, 89, 93, 94, 96
логотет 68, 69
Лука, жупа 57
Љути До 33

Манкен Ирмгард 113
Маргарета, ћерка Сигисмунда Журговића 114
Маргарита, ћерка Николе Кабужића 113
Марија, ћерка Михоја Бунчића 114
Марин Ђурђевић (Мароје Жуњевић) 74, 79–81
Марина, ћерка Пасквала Соркочевића 114
Мароје (Марин) Кабужић 108, 113
Мароје Бунчић, отац Михоја 108, 114
Мароје Бунчић, син Михоја 114
Маруша, жена Марина Ђурђевића 81
Маслине 31
Матија Корвин 88, 114
Матија Крусић 81
Миклошић Франц 102
Милета Поповић 15
Миотош Цурић 102, 106, 109, 111
Михаило Кабужић 113
Михаило Дивчић 108, 113, 115
Михоје Бунчић (Михо Манатић) 108, 114
Мишљен Земљић 108, 112, 114
Мишић Синиша 23⁸
могориш 23, 30, 32, 33
Молунат 62, 116
Мурат II, султан 81

Неретва, ријека 32, 57, 86
Никола (Никша) Рађина 116
Никола Алтомановић 115, 116
Никола Кабужић 113
Никола Павловић 81, 101, 102, 106–111
Никола Трогиранин 91
Никола, син Жорета Бокшића 57
Николета, ћерка Николе Лукариса 81
Никша (Никола) Кабужић 108, 113
Никша Звијездих 26, 27, 40–43, 65, 66, 102
Новаковић Стојан 102
Нове земље 32
Ново Брдо 81

Обод 51, 53, 62, 68, 70, 101, 107, 115, 116
Олово 37, 57
олово 57, 112
Остоја Боровинић 54, 57, 113
Остоја Пићевић 29, 31, 33
Остоја Чељадиновић 55, 56, 61, 68, 69

- отворени лист, отворени запис 79, 80, 92–94, 97, 106
Оштри рт 62, 116
- Павко Стипашиновић 85, 87–89, 92–96, 98
Павле Латичић 115
Павле Раденовић 10, 15, 53, 54, 56, 58, 70, 73, 107, 113, 115
палата 38, 51, 57
Паокун Земљић 108, 112, 114
Первула, ћерка Марина Менчетића 113
перпера 38, 52, 57
Петар Латиничић 97
Петар Павловић, брат Радосава 53, 54, 57, 61, 73, 106, 107, 113
Петар Павловић, син Радосава 81, 101, 102, 106–111
печат 21, 26, 39–42, 65, 73, 77, 79, 80, 82, 90, 93, 94, 102, 110
писар 25, 33, 34, 39, 40, 43, 61, 66, 69, 91, 109, 110
писмо 9–12, 15–18, 22, 23, 28, 30
племенито 50, 53, 107
повеља 21, 23–27, 29–31, 37, 39–43, 54–56, 60, 61, 65, 66, 68, 69, 73–76, 78–81, 85–87, 90, 91, 93, 94, 101, 102, 107–109, 112–115
Подриње 95
Попово, жупа 21, 23, 30, 32
Порта 41, 42, 75, 81
посланик (поклисар, изасланик) 9¹, 10⁴, 23, 33, 41, 42, 50, 65, 68, 74, 75, 79–82, 101, 106–109, 114
Прача 37
Пријевор 115
Приштина 81
протовестијар 15–18, 51, 57, 58⁶⁵, 59⁶⁵
- Радивој Бранковић 108, 113, 115
Радивој, син Радоја Радосалића 112
Радић Радосалић 112
Радич Бановић 59, 112, 114
Радич Копијевић 102, 106, 111
Радич Прибинић 108, 113
Радич Санковић 15–18, 34
Радич Чипчић 108, 112
Радовац Вукановић 34
Радоје Вукосалић 32
Радоје Дивчић 108, 113, 115
Радоје Живиничић 108, 112
Радоје Љубишић 54, 61, 68, 69
Радоје Радосалић 112
Радоје Тезаловић 108, 115
Радосав Брадијевић 102, 106, 108, 111
Радосав Владирић 54, 59, 60, 112
Радосав Обрадовић (Радосав бан, Радосав Вукомирић) 54, 59, 68, 69, 108, 111, 114
Радосав Павловић 37–43, 50–62, 65–69, 73–81, 101, 102, 106, 107, 111, 112, 114
Радосав, старац 108, 114
Радослав Ивановић 33
Рашко, дијак 34
Решетар Милан 42
ријеч господска 85, 92, 97
Ружиер Дивчић 113, 115
русаг 79, 82, 93, 97, 106, 107
Руско Христофоровић 10, 16, 42, 43, 69
- Сандаљ Хранић Косача 10, 15, 22–24⁹, 32, 34, 37, 38
свједок, свједоци 21, 30, 31, 56, 60, 61, 112–115
Сенат у Дубровнику 75

- Сигисмунд Бунчић 114
Синдик Душан 110
 Слано 31
 слуга 9, 11, 30, 54, 79, 93, 97, 106, 108, 112
 Соко, град 101–102, 107, 115, 116
Соловјев Александар 85, 92
 Сплит 86
 Србија, Срби 10, 21, 28, 30, 35, 70, 75, 76, 88, 96
 Сребреница 74, 81, 86–88, 95, 96
 сребро 87, 89, 96
 станак 9
Станојевић Станоје 34
 старац 108, 114
 Степан Алексић 114
 Степан, отац Радича Чипчића 112
 Стефан Вукчић Косача 12, 30, 32, 61, 74, 75, 86, 96, 113–115
 Стефан Дабиша 10³, 23, 29, 32, 57
 Стефан Доброшевић 108, 114
 Стефан Остоја 9–12, 15, 21–24⁹, 30, 31, 57
 Стефан Остојић 32, 60
 Стефан Твртко I 23, 57, 59⁶⁵, 116
 Стефан Твртко II 23⁸, 57, 87, 90, 93, 94, 97, 112
 Стефан Томаш 85–88, 90–92, 94, 96
 Стефан Томашевић 87, 91
 Стипан Брајковић 95
 Стјепан Латиничић 97
 Стјепко Дукојевић 54, 60
 Стоисава, жена Радича
 Копијевића 111
 Стоислава (Стана), ћерка краља Дабише и Јелене Грубе 10³
Стојановић Љубомир 42, 43, 85, 92, 102
 Столац 34
 Стон 9¹, 10³, 21–25, 28–31, 34
 судија 51, 88
 Суторина 115
 Сушица, рјечица 70
 Тврдисав Боровинић 113
 Твртко Михаиловић 54, 60
 типар 26, 41, 90, 110, 111¹⁴
 Томаш Латичић 108, 115
 Требиње 37, 68, 70
 Трипе Бућа 57
 Трипе Ђурђевић 81
 Трусине 33
 Турска 41
 Турци Османлије 10⁵, 24⁹, 32, 37, 73–76, 81, 95, 112, 114
Ђирковић Сима 23⁸
 Франческа, ћерка Никше Кабужића 113
 херцег 12, 32, 86, 113–115
 Хрвоје Вукчић Хрватинић 10, 15, 88
 Хрњак Костадинић 29, 31, 33
 Хум 9, 10, 21–23⁸, 34
 Хутово 34
 Цавтат 51, 53, 68, 101, 107, 115–116
 царина 16, 21–24, 28–31, 34, 35, 57, 73, 74, 79, 82, 85, 87–89, 93, 96, 98
 цариник 34, 88, 95, 111
 Црнча 95
 Чагаљ 96
 Чваљина 33
Чремошник Грегор 25, 26, 34, 39, 42, 65, 78, 85, 101, 110, 111¹⁴

УПУТСТВО ЗА ИЗДАВАЊЕ ИСПРАВА

Кратак историјат исправе: вријеме и мјесто одлуке о правном чину и/или записивању правног чина; аутор и дестинатар; оригинал, копија, печат; врста и димензије материјала на којем је исправа писана; очуваност; мјесто чувања документа.

Ранија издања: библиографија ранијих издања; битне разлике у односу на раније или ранија читања.

Текст исправе:

1. Сваки пети ред означити бројем.
2. Киноварна слова су велика и означавају почетак новог пасуса.
3. Почетак новог пасуса понекад се означава крстом. У том случају такође се користи велико слово.
4. Предлаже се употреба великих слова у складу са данас важећим правописом.
5. Надредни знаци (акценти) се не биљеже.
6. Титле се обавезно остављају код бројева.
7. Скраћенице написане са титлом разрјешавају се у округлим заградама – ().
8. Скраћенице написане без титли разрјешавају се у угластим заградама – [].
9. Натписана слова спуштају се у ред без икаквих посебних ознака.
10. Оштећене празнине разрјешавају се у стреластим заградама – < >.
11. Очигледне писарске грешке означавају се ускличником у округлим заградама (!). У одређеним случајевима препоручује се коментар у напомени.
12. Оригинална интерпункција замјењује се савременом, при чему реченица треба да представља логичку цјелину.
13. Нема потребе да се при издавању докумената користи широко *е* (€), које се понекад појављује умјесто прејотованог *е* (ќ), пошто је према позицији употријебљеног широког *е* јасно каква му је гласовна вриједност. Предлажемо да се умјесто њега употребљава обично *е* (е).
14. Приликом издавања босанских повеља и, евентуално, докумената писаних босанчицом, неопходно је, тамо гдје се појављује, задржати ћерв (ћ).

15. Уколико је ријеч скраћена тако да је изостављен један (или оба) вокала који се понављају, у заграду се ставља један од њих, нпр. **пр̣ро̣кь** – пр(о)ро̣кь, реч̣нно̣е – реч(е)нно̣е.

Каснији записи на документу

Превод на савремени језик

Дипломатичке особености

Просопографски подаци

Установе, важнији термини

Топографски подаци: убицирање топонима који се помињу у исправи (по потреби приложити карту)

Обавезан је снимак документа који се анализира.

УПУТСТВО ЗА АУТОРЕ

Ово упутство представља допуну *Упутства за издавање исправа*, које се штампа на крају сваке свеске часописа. У том смислу сарадници часописа би требало да се придржавају овдје изнијетих препорука.

Прилози који се објављују у часопису морају, поред осталог, садржати:

- **име аутора и назив установе у којој аутор ради** (афилијација) у пуном облику (нпр. Универзитет у Бањој Луци, Филозофски факултет, Одсјек за историју). Афилијација се исписује непосредно испод имена аутора.

- **адресу или е-адресу** аутора, која се даје у напмени при дну прве странице чланка, а смјерница за напомену смјештена је иза имена аутора и означена астериском (**Име Презиме***). Ако је више аутора, наводи се адреса само једног, обично првог аутора.

- **сажетац** (апстракт), као кратак информативни приказ садржаја чланка, дужине до 100 ријечи, који је смјештен између заглавља (име аутора, наслов) и кључних ријечи.

- **кључне ријечи**, односно термини или фразе који најбоље описују садржај чланка за потребе индексирања и претраживања. Кључних ријечи не може бити више од десет, а смјештене су након сажетка, а прије текста чланка. У кључним ријечима требало би избјегавати широке термине (нпр. повеља, дипломатика, средњи вијек), а стављати оне који су ужег значења и у вези са конкретним радом (нпр. могориш, Сандаљ Хранић, вјера, година настанка документа).

- **резиме**, који је на крају сваког чланка (дужине до 100 ријечи).

УРЕДНИЧКЕ ПРЕПОРУКЕ

У рубрици *Кратак историјат исправе* није потребно посебно се упуштати у околности настанка документа. Основне напомене о томе дају се на почетку рада, у уводном дијелу, гдје акценат треба ставити само на оне чињенице које помажу да се расвијетле околности које су недовољно познате или спорне у науци, уз упућивање на одговарајућу литературу.

Текст издања документа на српскословенском језику обавезно писати фонтом: **Hram Studenica**, величина **12**, кодна страна **EN** (English). Текст издања документа насталог на неком другом старом језику, само

уколико то није могуће фонтом Times New Roman, куца се одговарајућим другим фонтом, величина 12. Аутори би обавезно, уз текст свог рада, требало да доставе и коришћени фонт.

Редови из изворника обиљежавају се двјема усправним цртама између којих је одговарајући број, нпр. [3].

У издању текста докумената није потребно наводити различита читања ранијих издавача која не мијењају смисао текста (испуштена, додата или удвојена слова, штампарске грешке и сл.). На то се може осврнути у рубрици **Ранија издања**, нпр: „Издање/а садржи/е већи број грешака/различитих читања којима се не мења смисао текста“ (у загради можда навести неке од карактеристичних примјера). У рубрици **Ранија издања** препоручује се хронолошко навођење издања, без упуштања у даљња објашњења сваког од њих.

У рубрици **Дипломатичке особености** није дозвољена појединачна анализа свих дипломатичких форми које се јављају у документу. Потребно је задржати се само на оним дипломатичким аспектима документа који представљају јединствена или ријетка рјешења у односу на оно што се може сматрати уобичајеном праксом датог времена и поднебља, дакле, само на дипломатичким особеностима.

У овој рубрици препоручује се употреба научног апарата.

У рубрици **Важнији појмови и установе** није потребно коментарисати, па ни помињати, добро познате појмове и установе (војвода, властела, Мало вијеће...). Изузетно, објашњења оваквих појмова и уста нова могу се дати само ако је њихова употреба у конкретном документу на неки начин особена, и само ако у том смислу раније нису објашњавани.

Потребно је обавезно навести ред/редове из изворника у којима се јавља појам или установа који се објашњавају.

У рубрици **Просопографски подаци** није потребно коментарисати, па ни помињати, добро познате личности као што су владари, велики обласни господари и друге историјске личности највишег реда (Стефан Душан, Стефан Твртко, Сандаљ Хранић, Стефан Вукчић Косача, Свети Сава...). Изузетак се може учинити уколико њихово помињање на неки начин расвјетљава слабије познате или спорне појединости њихове дјелатности, при чему нагласак у објашњењу треба ставити управо на те појединости.

Потребно је обавезно навести ред/редове из изворника у којима се јавља личност која се објашњава.

У рубрици **Топографски подаци** није потребно коментарисати, па ни помињати, добро познате топониме (Дубровник, Србија, Босна, Требиње, Неретва...). Изузетак се може учинити уколико њихово помињање на неки начин расвјетљава слабије познате или спорне појединости њихове историјске улоге, при чему нагласак у објашњењу треба ставити управо на те појединости.

Код коментарисања микротопонима, нарочито међника посједа дарованих појединим повељама, препоручује се описивање посједа који ће укључити у повељи наведене микротопониме, уз упућивање на евентуално приложену карту.

Потребно је обавезно навести ред/редове из изворника у којима се јавља топографски податак који се објашњава.

У рубрикама **Важнији појмови и установе**, **Просопографски подаци** и **Топографски подаци** није потребно коментарисати појмове, установе, личности и топониме који су већ објашњавани у претходним свескама ГПБ. Такви појмови/установе/личности/топоними наводе се на почетку сваке рубрике у форми: „У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњавани појмови/установе/личности/топоними: **перпера** (ГПБ 1, 2, према регистру)/**Руско Христофоровић** (ГПБ 1, 2, 3, према регистру)/**Стон** (ГПБ 1, 2, 3, према регистру)“.

У овим рубрикама библиографске упутнице треба давати у за то предвиђеним одјелцима *Извори и литература*. Напомене се овдје не препоручују и треба их избјегавати.

ЛЕКТОРСКЕ ПРЕПОРУКЕ

Аутори би требало да обрате пажњу и на сљедеће:

- текст прилога предаје се у истовјетној писаној и електронској верзији, куцан фонтом **Times New Roman**, величина **12**, проред **1,5**, кодна страна **SR** (Cyrilic);

- осим у издању текста документа, не препоручује се употреба других фонтова;

- наводнике приказивати као: „“

- полунавод: ’

- црта: –, обавезна употреба приликом навођења страна, нпр. 123–127 и година, нпр. 1331–1355;

- цртица (-) се користи само у полусложеницама: српско-византијски;

– запета се увијек куца у нормалу, сем у случајевима када је саставни дио цитираног текста у курзиву. У библиографским јединицама цитирати на сљедећи начин: С. Ћирковић, „Верна служба“ и „вјера господска“, Зборник ФФ у Београду 6–2 (1962) 95 (запета у нормалу и без запете после заграде);

– иницијал имена треба одвајати од презимена аутора: В. А. Мошин;

– датуми се пишу на сљедећи начин: 16. април 1346;

– вијекови се пишу римским цифрама: XIV вијек;

– скраћенице за метар, километар, центиметар, милиметар пишу се ћирилицом: м, км, цм, мм;

– димензије које се односе на документе треба наводити у милиметрима (мм);

– наслове рубрика куцати болдованим и италиком: ***Ранија издања***,

– наслове пододјелака и одредница куцати болд слогом: **Хронологија, Драгоје Бенвенутић.**

СПИСАК СКРАЋЕНИЦА

Е. Fermendžin, <i>Acta Bosnae</i>	Е. Fermendžin, <i>Acta Bosnae potissimum ecclesiastica cum insertis editorum documentorum regestis ab anno 925 usque ad annum 1752</i> , Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium vol. 23, Zagreb 1892.
ГЗМ	Гласник Земаљског музеја Босне и Херцеговине
Глас СКА/САН/ САНУ	Глас Српске краљевске академије/ Српске академије наука/ Српске академије наука и уметности
Гласник ДСС/СУД	Гласник Друштва српске словесности/ Српског ученог друштва
Годишњак ДИ БиХ	Годишњак Друштва историчара Босне и Херцеговине
Годишњица НЧ	Годишњица Николе Чупића
ГПБ	Грађа о прошлости Босне
Ђ. Даничић, <i>Рјечник</i>	Ђ. Даничић, <i>Рјечник из књижевних старина српских I–III</i> , Београд 1863–1864.
<i>ЕСИ</i>	<i>Енциклопедија српске историографије</i> (ур. С. Ћирковић – Р. Михаљчић), Београд 1997.
Зборник ФФ у Београду	Зборник Филозофског факултета у Београду
ЗРВИ	Зборник радова Византолошког института
<i>ИСН</i>	<i>Историја српског народа I–II</i> , Београд 1981, 1982.

ИГ	Историјски гласник
ИЧ	Историјски часопис
К. Јиречек, <i>Споменици српски</i>	К. Јиречек, <i>Споменици српски</i> , Споменик СКА 11 (1892); Београд 2007 ² .
ЛИЧ	Југословенски историјски часопис
П. Карано-Твртковић, <i>Србски споменици</i>	Павле Карано-Твртковић, <i>Србски споменици или старе рисовулѣ, дипломе, повелѣ, и сношеня босански, сербски, херцеговачки, далматински, и дубровачки кралѣва, царева, банова, деспота, кнезова, войвода и властелина</i> , Београд 1840.
S. Ljubić, <i>Listine</i>	S. Ljubić, <i>Listine o одноšajih između južnoga Slavenstva i Mletačke republike I–X</i> , Zagreb 1868–1891.
ЛМС	Летопис Матице српске
ЛССВ	<i>Лексикон српског средњег века</i> (ур. С. Ћирковић – Р. Михаљчић), Београд 1999.
F. Miklosich, <i>Monu- menta Serbica</i>	F. Miklosich, <i>Monumenta Serbica spectantia historiam Serbiae, Bosnae, Ragusii</i> , Viennae 1858.
<i>Monumenta Ragusina</i>	<i>Monumenta Ragusina. Libri reformationum I–V</i> , Zagreb 1879–1897.
Ј. Мргић-Радојчић, <i>Доњи Краји</i>	Ј. Мргић-Радојчић, <i>Доњи Краји. Крајина средњовековне Босне</i> , Београд 2002.
С. Новаковић, <i>Законски споменици</i>	С. Новаковић, <i>Законски споменици српских држава средњег века</i> , Београд 1912, 2005 ² .

Прилози III у Сарајеву	Прилози Института за историју у Сарајеву
Прилози КЈИФ	Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор
М. Пуцић, <i>Споменици српски</i>	М. Пуцић, <i>Споменици срѣбски</i> I–II, Београд 1858–1862, 2007 ² .
Rad JAZU/HAZU	Rad Jugoslavske akademije znanosti i umjetnosti/ Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti
<i>СБР</i>	<i>Српски биографски речник</i> 1–5 (ур. Чедомир Попов), Нови Сад 2004–2011.
Т. Smičiklas i dr., <i>Diplomatički zbornik</i> (= <i>Codex diplomaticus</i>)	Т. Smičiklas i dr., <i>Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije</i> (= <i>Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae</i>) II–XVIII, Zagreb 1904–1990.
А. Соловјев, <i>Одабрани споменици</i>	А. Соловјев, <i>Одабрани споменици српског права</i> , Београд 1926.
ССА	Стари српски архив
Љ. Стојановић, <i>Записи и натписи</i>	Љ. Стојановић, <i>Стари српски записи и натписи</i> I–VI, Београд 1902–1926.
Љ. Стојановић, <i>Родослови и летописи</i>	Љ. Стојановић, <i>Стари српски родослови и летописи</i> , Београд – Сремски Карловци 1927.
Љ. Стојановић, <i>Повеље и писма</i>	Љ. Стојановић, <i>Старе српске повеље и писма</i> I–1, Београд – Сремски Карловци 1929; I–2 Београд – Сремски Карловци 1934.

- Љ. Стојановић, *Стари српски хрисовуљи* Љ. Стојановић, *Стари српски хрисовуљи, акти, биографије, летописи, типичи, поменици, записи и др.*, Споменик СКА III (1890)
- С. Ћирковић, *Историја Босне* С. Ћирковић, *Историја средњовековне босанске државе*, Београд 1964.
- HBL* *Hrvatski biografski leksikon* 1–8
(ur. N. Kolumbić i dr.), Zagreb 1983–2013.

ГРАЂА О ПРОШЛОСТИ БОСНЕ

9

2016

Академија наука и умјетности Републике Српске

Институт за историју

Бана Лазаревића бр. 1

78000 Бања Лука

Телефон: +38751/333-718

Е-пошта: istorija@anurs.org

Рецензенти

Борис Бабић

Радмило Пекић

Секретар Редакције

Тамара Вуковић Драгичевић

Лектор

Наташа Ракас Аранђеловић

Регистар

Тамара Вуковић Драгичевић

Превод на француски

Паскал Донжон

Издаје једном годишње.

ISSN

2233-1778

Штампа

Графомарк, Лакташи

Тираж 300